

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

JUSTINA VOITECHOVIČ

LIETUVOS EKSPORTO PLĖTROS PROBLEMAS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė
Prof. dr. D. Štreimikienė

VILNIUS, 2014

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO INSTITUTAS

LIETUVOS EKSPORTO PLĖTROS PROBLEMOS

Tarptautinės prekybos magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 611N10005

Recenzentas

2014

Vadovė

Prof. dr. D. Štreimikienė

2014 12

Atliko

TPRmns3-01 gr. stud.

J. Voitechovič

2014 12

VILNIUS, 2014

TURINYS

IVADAS	7
1. EKSPORTO TEORINIAI ASPEKTAI	9
1.1. Eksporto samprata ir reikšmė	9
1.2. Pagrindinės tarptautinės prekybos teorijos.....	12
1.3. Tarptautinės prekybos politikos kryptys	16
1.4. Eksporto skatinimo reikšmė ir priemonės	18
2. LIETUVOS EKSPORTO PLĖTROS PROBLEMŲ VERTINIMO METODOLOGIJA	25
2.1. Lietuvos eksporto problemų vertinimo modelis.....	25
2.2. Eksporto plėtros problemų vertinimo metodai.....	26
3. LIETUVOS EKSPORTO PROBLEMŲ VERTINIMAS.....	33
3.1. Lietuvos eksporto SSGG analizė	33
3.2. Lietuvos eksporto rodiklių analizė.....	36
3.2.1. Lietuvos eksporto struktūra pagal šalis 2004-2013 m.....	39
3.2.2. Lietuvos eksporto prekių struktūra 2004-2013 m.....	42
3.3. Lietuvos eksporto plėtrą stabdančių veiksnių ekspertinis vertinimas.....	44
3.4. Lietuvos eksporto priklausomybės nuo pasirinktų veiksnių koreliacinė regresinė analizė	49
IŠVADOS IR SIŪLYMAI.....	54
LITERATŪRA.....	56
ANOTACIJA	61
ANNOTATION	62
SANTRAUKA	63
SUMMARY	64
PRIEDAI.....	65

PRIEDAI

1 priedas. ES struktūrinių fondų eksporto skatinimo priemonės ir projektai verslui.....	66
2 priedas. Laisvąją prekybą nustatantys ES susitarimai.....	67
3 priedas. Lietuvos užsienio prekybos balansas 2004-2013 m.....	68
4 priedas. Lietuvos eksporto pokyčiai 2004-2013 m. pagal šalių grupes, mln. Lt.....	69
5 priedas. Lietuvos eksporto apimtys ketvirčiais 2004-2013 m., mln. Lt.....	70
6 priedas. Pagrindinės Lietuvos eksporto partnerės 2004-2013 m.....	71
7 priedas. Lietuvos eksporto į pagrindines šalis prekinė struktūra 2013-2014 m.....	72
8 priedas. Lietuvos eksporto struktūra pagal kombinuotąją nomenklatūrą 2004-2013 m.....	74
9 priedas. Ekspertinio vertinimo anketa.....	83

LENTELĖS

1 lentelė. Užsienio prekybos formos.....	10
2 lentelė. Pagrindinės tarptautinės prekybos teorijos.....	15
3 lentelė. Pietryčių Azijos šalių eksporto skatinimo priemonės.....	20
4 lentelė. Ekonominės politikos priemonės, turinčios įtakos eksportui.....	23
5 lentelė. Lietuvos eksporto SSGG analizė.....	35
6 lentelė. Lietuvos eksportas 2004-2013 m.....	36
7 lentelė. Veiksnių, susijusių su eksportuotojo vidaus aplinka, ekspertų vertinimas.....	44
8 lentelė. Veiksnių, susijusių su eksporto rinkomis, ekspertų vertinimas.....	46
9 lentelė. Eksporto skatinimo priemonių ekspertų vertinimas.....	48
10 lentelė. Pagrindiniai duomenys koreliacinei analizei atlikti.....	49
11 lentelė. Koreliacijos koeficientai.....	50
12 lentelė. Regresijos lygčių koeficientai.....	51

PAVEIKSLAI

1 pav. Tarptautinių prekybinių santykių sritys.....	9
2 pav. Eksporto operacijų variantai.....	11
3 pav. Eksporto problemų Lietuvoje vertinimo modelis.....	26
4 pav. Ekspertinio vertinimo atlikimo etapai.....	28
5 pav. Ekspertinio vertinimo metodų klasifikacija.....	29
6 pav. Lietuvos eksporto ir BVP pokyčiai 2004-2013 m.....	38
7 pav. Lietuvos eksportas pagal šalių grupes 2004-2013 m.....	39
8 pav. Lietuvos pagrindinės eksporto partnerės 2004-2013 m.....	40
9 pav. Lietuvos eksporto prekių struktūra 2014-2013 m.....	42
10 pav. Lietuvos eksporto priklausomybė nuo tiesioginių užsienio investicijų.....	52
11 pav. Lietuvos eksporto priklausomybė nuo įmonių išlaidų inovacijoms.....	52

IVADAS

Tyrimo naujumas ir aktualumas. Tarptautinė prekyba yra vienas pagrindinių ryšių, jungiančių šalių nacionalines ekonomikas į pasaulinę ekonomiką, yra vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių globalizacijos proceso intensyvėjimą pasaulyje. Šalies dalyvavimas tarptautiniuose mainuose suteikia šalies ūkiui daug naudos ir yra vienas svarbiausių plėtros veiksnių. Eksporto plėtra šiuo metu įgauna vis didesnę reikšmę, ypač besivystančių ekonomikos šalių problemų kontekste, t.y. vyraujant užsienio prekybos deficitui, nedarbui, smunkant ekonomikai.

Eksporto plėtra labai svarbi siekiant ekonomikos augimo ir klestėjimo. Užsienio prekyba, o ypač eksportas, Lietuvai, kaip mažai ir atviros ekonomikos šaliai, yra labai reikšmingas. Užsienio prekybos, ypač eksporto svarba Lietuvai ypatingai išryškėjo pasaulinės ekonominės krizės metu. Būtent ekonominio sunkmečio laikotarpis parodė, kaip stipriai Lietuvos ekonomika yra priklausoma nuo užsienio rinkų.

Lietuva nuo pat nepriklausomybės atkūrimo siekė integruotis į pasaulinį ūkį. To buvo siekiama liberalizuojant prekybą, įkuriant reikiamas institucijas, sukuriant teisinę bazę, kas leido Lietuvos ekonomikai tapti atvirai ir panaikinti iki šiol buvusias prekybines kliūtis. 2004 metais, po Lietuvos įstojimo į ES, šalis tapo didžiausio pasaulyje prekybos bloko nare. Ilgalaikis šalies integracijos į ES procesas tapo svarbiausias pastaraisiais dešimtmečiais, nes kartu su naryste ES atsivėrė naujos rinkos lietuviškomis prekėms, aktyvesnė tapo eksporto veikla bei suintensyvėjo konkurencija.

Lietuvos užsienio prekyba pasižymi neigiamu užsienio prekybos balansu, kas reiškia, kad šalis daugiau importuoja negu eksportuoja. Nors nuo 2009 m. Lietuvos užsienio prekybos deficitas pradėjo mažėti, bet iki šiol išlieka pakankamai didelis. Tyrimo aktualumą pagrindžia tai, kad ilgai trunkantis prekybos deficitas gali turėti neigiamą poveikį visos šalies ekonomikai, todėl eksporto plėtra yra labai svarbus uždavinys, kurį įgyvendinti galima tik identifikavus plėtros problemas ir jas pašalinus.

Lietuvos, kaip pasaulinės ir ES prekybos narės, eksportas priklauso nuo globalizacijos proceso, šalies socialinės ekonominės raidos, ES bendros prekybos politikos bei plėtros ir daugelio kitų veiksnių. Siekiant suprasti Lietuvos tarptautinės prekybos tendencijas, išskirti problemines sritis, numatyti galimus sprendimo būdus, būtina išsamiai tarptautinės prekybos, kaip sudėtingo ir kompleksinio proceso analizė.

Eksporto skatinimo problemos jau seniai yra mokslininkų tyrimų akiratyje. Lietuvoje tarptautinį verslą ir eksportą nagrinėjo Bernatonytė (2011), Melnikas ir kt. (2008), Miškinis (2008), Startienė (2002), Ginevičius ir kt. (2005), Pilinkienė ir kiti mokslininkai. Eksporto tyrimams daug dėmesio skyrė užsienio mokslininkai: Leen (2014), Wróbel (2013), Schumacher (2012), Krugman, Obstfeld (2009) ir kiti užsienio autoriai.

Tyrimo problema. Kas trukdo Lietuvos eksporto plėtrai?

Tyrimo objektas. Lietuvos prekių eksporto plėtra

Tyrimo tikslas. Atskleisti Lietuvos prekių eksporto plėtos problemas ir plėtrai trukdančius veiksnius.

Tyrimo uždaviniai.

- 1) Pateikti eksporto teoriją;
- 2) Apžvelgti pagrindinius Lietuvos eksporto veiksnius;
- 3) Išanalizuoti Lietuvos eksporto rodiklių pokyčius 2004-2013 m.;
- 4) Atskleisti eksporto plėtrą stabdančius veiksnius;
- 5) Ištirti Lietuvos eksporto priklausomybę nuo pasirinktų veiksnių.

Tyrimo metodai.

- 1) Mokslinės literatūros analizė;
- 2) Statistinių duomenų analizė;
- 3) Koreliacinė regresinė analizė;
- 4) Ekspertinis vertinimas.

Darbo struktūra. Darbą sudarys įvadas, trys skyriai, išvados ir siūlymai. Pirmame skyriuje, remiantis naujausia mokslinė literatūra, bus išanalizuota eksporto teorija. Bus išanalizuota eksporto sąvoka ir reikšmė, pagrindinės tarptautinės prekybos teorijos, politikos kryptys, bus apžvelgta eksporto skatinimo reikšmė bei pagrindinės priemonės. Antrame skyriuje bus pristatyta tyrimo metodologija, pagrįsti ir aptarti tyrime naudojami metodai. Trečiame skyriuje bus atliktas tyrimas, siekiant identifikuoti veiksnius, trukdančius Lietuvos eksporto plėtrai. Bus apžvelgti Lietuvos eksportui įtakos turintys veiksniai, pristatytos Lietuvos eksporto stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės. Trečiame skyriuje taip pat bus atliktas eksporto veiksnių ekspertinis vertinimas, o ryšiams tarp eksporto ir jam įtakos turinčių veiksnių ištirti bus atlikta koreliacinė regresinė analizė. Remiantis išanalizuota literatūra bei atliktu tyrimu, darbo pabaigoje bus pateiktos išvados ir siūlymai.

1. EKSPORTO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Eksporto samprata ir reikšmė

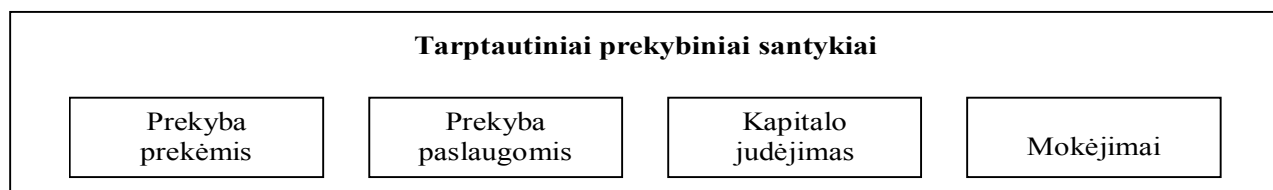
Tarptautinė prekyba buvo ir yra ekonomikos varomoji jėga. Ji skatina bendradarbiavimą tarp šalių, technologijų plėtrą bei ekonomikos augimą. Dauguma šiuolaikinių pasaulio šalių, suvokdamos prekybos su kitomis šalimis naudą, vis intensyviau dalyvauja joje. Importas didina asortimento įvairovę ir dažnai lemia mažesnes kainas, turi teigiamos įtakos produkcijos struktūros pokyčiams. Eksportas turi įtakos šalies ūkio ekonomikos plėtrai, įtvirtina šalies poziciją globaliame ūkyje.

Tarptautinė prekyba – tai viena seniausių santykių tarp šalių forma. Pati tarptautinės prekybos sąvoka atsirado kartu su prekybos pradžia. Jau tada buvo suvokiama tarptautinių mainų svarba, nors ir ne taip akivaizdžiai kaip dabar. Prekyba tarp daugelio šalių tapo svarbiu valstybių ekonomikų augimo veiksniumi (Grižas, 2003). Tarptautinės prekybos vaidmuo ir šiandien išlieka labai svarbus. Pastarųjų šimtmečių pasaulinė prekyba tapo sudėtingesnė, išaugo jos vaidmuo ekonomikoje, ji tapo šalių integracijos proceso viena svarbiausių varomųjų jėgų.

Pass et al (2005) tarptautinę prekybą apibrėžia kaip prekių ir paslaugų mainus, vykstančius tarp valstybių. Bernatonytė (2011), Ginevičius ir kt. (2005) tarptautinę prekybą apibrėžia kaip pardavimo ir pirkimo procesą, kuris vyksta tarp įvairių šalių pardavėjų, pirkėjų ir tarpininkų. Melnikas ir kt. (2008) tarptautinę prekybą apibrėžia kaip verslą, kuriuo vienoje šalyje sukurtas produktas yra parduodamas arba pirkėjui kitoje šalyje, arba vartoti kitoje šalyje, arba vartotojui iš kitos šalies.

Taigi, įvairių autorių apibrėžimuose pabrėžiama pardavimo ir pirkimo veikla kaip procesas arba, kitaip tariant, prekybiniai santykiai tarp dviejų ar daugiau šalių.

Startienė (2002), Ginevičius ir kt. (2005) teigia, kad tarptautiniai prekybiniai santykiai apima 4 pagrindines sritis (žr. 1 pav.).

Šaltinis: sudaryta pagal Statkienę, 2002

1 pav. Tarptautinių prekybinių santykių sritys

Prekyba prekėmis (žr. 1 pav.) apima materialių gėrybių importą, eksportą, taip pat tranzitą bei tranzitinę prekybą, paslaugų judėjimas - žmonių ir prekių transportavimą, draudimą ir pan., kapitalo judėjimas - skolinimą ir tiesioginių investicijų, kreditų bei kitų įsipareigojimų užsienio valstybėms

pasikeitimus, mokėjimai - gaunamus mokėjimus iš užsienio ir atliekamus mokėjimus užsieniui, vykdomus per banką (Startienė, 2002, Ginevičius, 2005).

Bernatonytė (2011) išskiria du tarptautinės prekybos bruožus:

- 1) prekyba tarp dviejų arba daugiau šalių;
- 2) įvairi valiuta su joms būdingais valiutų kursų svyravimai.

Pagrindinės užsienio prekybos formos pateiktos 1 lentelėje.

1 lentelė. Užsienio prekybos formos

Užsienio prekybos forma	Paaškinimas
Importas	Prekių arba paslaugų atvežimas iš užsienio, dažniausiai siekiant jas realizuoti vidaus rinkoje.
Eksportas	Prekių arba paslaugų išvežimas iš vienos šalies į kitą, dažniausiai siekiant jas parduoti užsienio rinkose.
Reeksportas	Anksčiau importuotų prekių arba paslaugų eksportas.
Tranzitinė prekyba	Užsienio prekių pardavimas užsienyje, fiziškai negabenant prekių per šalies teritoriją.

Šaltinis: sudaryta pagal Statkienę, 2002

Pasaulyje šiuo metu tikriausiai nėra valstybės, kuri galėtų pati pagaminti visas prekes savo rinkos poreikiams patenkinti. Dažniausiai šalys gamina tai, kas joms labiausiai apsimoka ir kurių prekių gamybai ji turi reikiamus išteklius. Taigi, galima išskirti tokias pagrindines tarptautinės prekybos prielaidas (Bernatonytė, 2011, Jakutis ir kt., 2007, Krugman, Obstfeld, 2009):

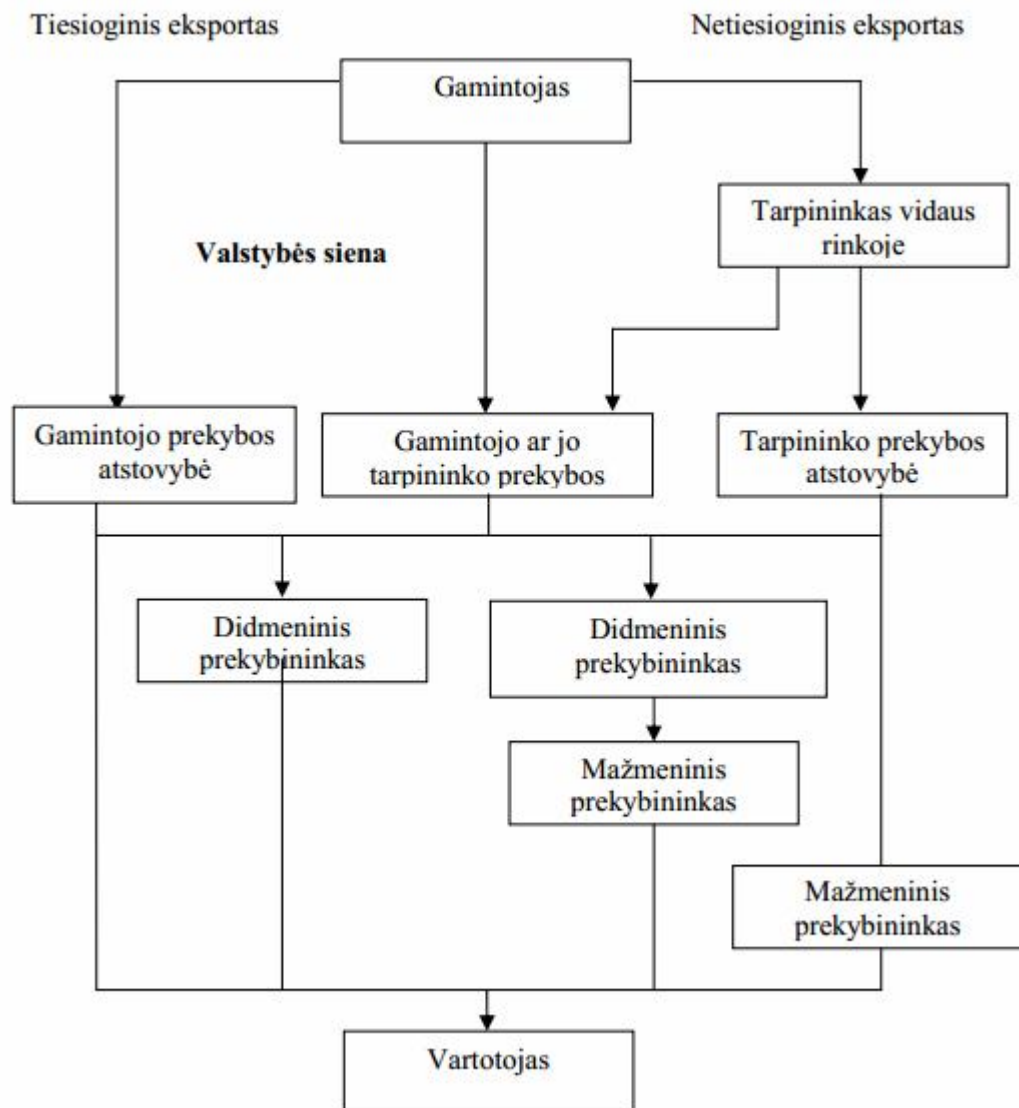
- Skirtingos gamybos sąlygos. Šalys pasižymi skirtingomis gamtos ir klimato sąlygomis, kas turi įtakos nevienodam išteklių pasiskirstymui. Visa tai lemia, kad šalys gamina labai skirtingas prekes ir paslaugas.
- Skirtingi darbo arba gamybos našumo lygiai. Būtent ši prielaida lemia, kad šalys gamina tik tas prekes ir paslaugas, kurios yra pelningos ir efektyvios. Kadangi skiriasi gamybos sąnaudos įvairiose šalyse, todėl šalys specializuojasi gaminti tai, kas efektyviausia.
- Skonių, polinkių ir prioritetų įvairovė. Nors gamybos sąnaudos bei prekių ir paslaugų kainos būtų vienodos, bet pirkėjų skonių įvairovė lemia, kad šalys vis tiek tarpusavyje prekiautų, nes tik taip galėtų patenkinti daugiau įvairesnių pirkėjų poreikių.

Aukščiau išvardytos ekonominės tarptautinės prielaidos yra suvokiamos kaip pagrindinės sąlygos, kurioms esant vyksta tarptautinė prekyba.

Ginevičius ir kt. (2005) teigia, kad pagrindinė tarptautinės plėtros forma – eksportas. Eksportas yra svarbus įrankis siekiant ekonomikos augimo ir klestėjimo. Eksportas padeda gerinti mokėjimo balansą, užimtumo lygį bei pragyvenimo standartus, todėl šalių vyriausybės yra suinteresuotos skatinti eksporto plėtrą. (Gilaninia et al., 2013).

„Eksportas – tai prekių pardavimas užsienio pirkėjui ir išgabėnimas į užsienį“ (Radžiukynas ir kt., 2011, p. 295). Taigi, eksportas - tai prekių ar paslaugų pardavimas už nacionalinės valstybės sienos. Radžiukynas ir kt. (2011) teigia, kad teigiamas prekybos balansas yra daugelio šalių vienas pagrindinių ekonomikos tikslų, todėl šalys yra suinteresuotos skatinti eksportą ir ieškoti naujų rinkų šalyje gaminamos produkcijos realizavimui.

Eksportuojančios įmonės gali pasirinkti tarp dviejų eksporto kanalų: eksportuoti tiesioginiai užsienio klientams, importuotojams ar eksportuoti netiesiogiai, per tarpininkus. Eksporto operacijų variantai pateikti 2 pav.

Šaltinis: Ginevičius ir kt., 2005, p. 26.

2 pav. Eksporto operacijų variantai

Įmonės, kurios savo produkciją eksportuoja tiesiogiai (žr. 2 pav.), turi daugiau galimybių nei tos, kurios renka netiesioginį eksportą, kadangi jos turi daugiau lankstumo santykiuose su prekybos partneriais, galimybių plėtrai, savarankiškumo, gali greičiau reaguoti į konkurentų veiksmus,

kontroliuoti pardavimus (Hessels, Terjesen, 2007). Įmonės, eksportuodamos produkciją netiesiogiai, nekontroliuoja pardavimo, nesiima jokių veiksmų, tuo užsiima tarpininkai. Todėl beveik neturi įtakos pardavimo procesui, neturi savarankiškumo.

Eksportas turi daug privalumų, lyginant su prekyba tik nacionalinėje rinkoje, todėl nemažai įmonių pasirenka ją savo produkcijos realizacijai. Galima išskirti šiuos eksporto motyvus ir privalumus tiek atskirų įmonių, tiek visos šalies mastu (Startienė, 2002, Ginevičius ir kt., 2005):

- Eksportas padidina įmonių apyvartą ir gaunamą pelną;
- Eksportas didina užimtumą, nes eksportas pagerina gamybinių pajėgumų išnaudojimą;
- Dėl masto ekonomijos gali sumažėti kaštai, kas gali turėti teigiamos įtakos įmonės konkurencingumui tiek užsienyje, tiek šalies viduje;
- Mažėja rizika ir priklausomybė nuo vietinės rinkos dėl gamybos diversifikavimo;
- Eksportas suteikia galimybę realizuoti prekes tiek netiesiogiai, per tarpininkus, tiek be tarpininkų, tiesiogiai, kas leidžia pasirinkti kontrolės lygį.

Taigi, tarptautinės prekybos sąvoka atsirado lygiagrečiai su tarptautinės prekybos atsiradimu, tai viena seniausių tarptautinių santykių formų. Prekiaudamos tarpusavyje šalys patiria naudą, todėl yra suinteresuotos prekybos plėtra. Eksportas yra labai svarbi užsienio prekybos plėtros forma, tai neatsiejama šiuolaikinio pasaulio dalis, per paskutinius šimtmečius įgijusi sudėtingesnę ir kompleksiškesnę formą. Jis turi nemažai privalumų, lyginant su produkcijos realizavimu tik nacionalinėje rinkoje: mažesnė rizika, didesnė apyvarta ir pelnas, masto ekonomija ir kt.

1.2. Pagrindinės tarptautinės prekybos teorijos

Žmoniją jau nuo seno domina tarptautinės prekybos tema. Ieškota atsakymų į klausimus, kas lemia, kad valstybės prekiauja tarpusavyje, kokią naudą iš to gauna, kaip ta nauda pasiskirsto ir pan. Atsakyti į šiuos klausimus bandė įvairios tarptautinės prekybos teorijos.

Pirmieji bandymai teoriškai paaiškinti tarptautinę prekybą ir iš jos gaunamą naudą pasirodė su merkantilizmo doktrinos atsiradimu, vyravusia XVI-XVIII a. Svarbiausiu merkantilizmo atstovų pasiekimu laikomas aktyvaus prekybos balanso sąvokos įvedimas. Aktyvus prekybinis balansas laikomas merkantilizmo šerdimi, o teigiamas prekybos balansas – pagrindinė, dažniausiai ir vienintelė, nacionalinio turto priežastimi bei indikatoriumi (Čiegis, 2014).

Apibendrinus merkantilstų indėlį į tarptautinės prekybos teoriją, galima pateikti šiuos svarbiausius jų pasiekimus (Bernatonytė, 2011):

- pirmieji atskleidė užsienio prekybos svarbą ekonomikai bei šalies vystymuisi;
- užsienio prekybos protekcionizmo teorijos pagrindų autoriai;
- paaiškino valstybės vaidmenį užsienio prekybos procese;

- pirmieji pateikė prekybos balanso sąvoką bei ją apibūdino.

Bernatonytė (2011) teigia, kad didžiausias merkantilizmo doktrinos ribotumas buvo tas, kad jie neįvertino ir nesuprato, kad viena šalis gali praturtėti ir nenusiskurdinant kitų, t.y. tų šalių, su kuriomis ją siejo prekybiniai santykiai.

Klasikinių tarptautinių prekybos teorijų svarbiausi atstovai – Smitas ir Rikardas. Smitas pirmasis pateikė merkantilizmo teorinį vertinimą ir kritiką. Smitas yra laikomas moderniosios ekonomikos įkūrėju bei pirmuoju mokslininku, pasisakiusiu už laisvą prekybą. Smitas griežtai smerkė visus prekybos apribojimus, teigdamas, kad jie mažina specializaciją, technologinį progresą, šalies gerovę ir turtus.

Smitas teigė, kad tarptautinės prekybos priežastys yra tokios pačios, kaip ir visų kitų prekybos rūšių. Savo veikale „Tautų turto prigimties ir priežasčių tyrinėjimas“, išleistoje 1776 m., jis prekybą apibūdino kaip žmonių polinkį mainyti, keisti vieną prekę į kitą. Bet tai dar nereiškia, kad prekyba kyla ne iš savanaudiško motyvo, o atvirkščiai, kai žmonės tarpusavyje prekiauja, jie siekia naudos sau, realizuoja savo interesus, nes kitaip prekyba nevyktų. Smitas siekė įrodyti, kad naudos iš prekybos gali gauti tiek visuomenė, tiek valstybė, o ne tik individualus asmuo ar įmonė (Schumacher, 2012).

Smitas teigė, kad tarptautinė prekyba yra naudinga dėl šių priežasčių (Leen, 2014, Schumacher, 2012):

- parduodama perteklinė produkcija;
- didinamas darbo pasidalijimas;
- didinama specializacija, kuri didina produktyvumą;
- didėja konkurencija vietiniams gamintojams, todėl mažėja monopolijų tikimybė.

Didžiausiai Smito indėlis į tarptautinės prekybos teorijos vystymą – absoliučiojo pranašumo teorija. Pasak Smito, šalis turi absoliutų pranašumą, jeigu sugeba pagaminti prekes, produkcijos vienetui sunaudojant mažiau darbo sąnaudų nei kitos valstybės. Absoliučiojo pranašumo teorija teigia, kad valstybės eksportuoja produkciją, kurią pagamina mažesnėmis darbo sąnaudomis vienam vienetui produkcijos bei eksportuoja tas prekes, kurias mažesnėmis gamybos sąnaudomis sugeba pagaminti kitos valstybės. Taigi šalis eksportuoja prekes, kurių gamyboje turi absoliutųjį pranašumą, o importuoja prekes, kurių gamyboje absoliutų pranašumą turi kitos šalys (Kilic, 2002).

Nepaisant absoliutaus pranašumo teorijos reikšmingumo tarptautinėje prekyboje, teorija atsako ne į visus klausimus. Teorija nenagrinėja, kodėl vyksta prekyba tarp valstybių net ir nesant absoliučiam pranašumui arba vienai šaliai turint absoliutų pranašumą visų prekių atžvilgiu. Smito iškeltas idėjas išplėtojo Rikardas. Šio mokslininko nuomone, absoliutus pranašumas nėra būtinas, nes specializaciją taip pat lemia santykinis pranašumas. Rikardas teigė, kad prekybos tarp šalių struktūra priklauso ne nuo absoliučių produkcijos kaštų, o nuo santykinų. Remiantis Rikardo santykinio pranašumo teorija, šalys specializuojasi tokių prekių gamyboje ir eksporte, kurias gali pagaminti

santykiniai mažesniais kaštais negu kitos valstybės. Santykinio pranašumo dėsnis taikomas daugiau negu dviem prekėms bei kai egzistuoja skirtingas santykis tarp gamybos veiksmų (Pilinkienė, 2009).

Mokslininkai teigia, kad Rikardo modelis yra per daug supaprastintas ir netinka rimtiems empiriniams tyrimams. Modelyje susikoncentruojama ties vienu gamybos veiksmu, ignoruojamas faktas, kad realiame pasaulyje gaminama daug prekių naudojant įvairius gamybos veiksmus (Golub, Hsieh, 2000).

Rikardo teoriją vėliau išplėtojo Hekšeris ir Olinas. Mokslininkų teorija teigia, kad šalis gamina ir eksportuoja gėrybes, kurių gamyboje naudojami gausūs tos šalies gamybos veiksniai. Taigi, pagrindiniu prekybos motyvu teorijoje laikomos skirtingos gamybos sąlygos šalyse. Pagrindiniu mokslininkų tyrinētu skirtumu buvo šalių apsirūpinimas pagrindiniais gamybos ištekliais (teorija koncentruojasi ties tradiciniais ištekliais: darbas, žemė, kapitalas).

Deja, Hekšerio ir Olino teoremos empirinis taikymas yra abejotinas. Leontjevas patikrino teoriją praktiškai ir atskleidė, kad JAV eksporto kapitalo-darbo santykis yra mažesnis negu importo, t.y. importuoja kapitalui imlias prekes, o eksportuoja darbui imlias. Remiantis įsitikinimu, kad JAV yra kapitalo gausi valstybė, šis reiškinys kertasi su Hekšerio ir Olino teorijos teiginiais. Tai yra vadinama Leontjevo paradoksu (Kwok, Yu, 2005). Taigi, Leontjevo paradoksas teigia, kad Hekšerio ir Olino teorija neatitinka tikrovės, nes šalis, kurioje gausu darbo, eksportuoja kapitalui imlią produkciją, o šalis, turtinga kapitalo, eksportuoja darbui imlią produkciją.

Linderis (1961) tarptautinę prekybą nagrinėjo paklausos požiūriu. Linderio nuomone, pagamintų prekių prekybą daugiausia lemia vidaus paklausos sąlygos - šalis eksportuos tą produkciją, kuriai būdinga didelė vidaus paklausa. Linderis teigė, kad kuo labiau panašios pajamos, tenkančios vienam gyventojui, paklausos struktūra, prioritetai tarp šalių, tuo daugiau jos prekiaus tarpusavyje (Dakal et al., 2009). Tai vyksta greičiausiai dėl to, kad šalys savo prekes iš pradžių eksportuoja į tas šalis, kurios yra panašios paklausos struktūra. O kadangi paklausos struktūra - tai pajamų, tenkančių vienam šalies gyventojui, funkcija, todėl panašių pajamų lygio šalys tarpusavyje aktyviai prekiauja (Bernatonytė, 2011).

Krugmanas (1979) pateikė naują tarptautinės prekybos teoriją, aiškindamas šakinės prekybos struktūrą. Teorija priskiriama alternatyvioms tarptautinės prekybos teorijoms. Teorija remiasi dviem prielaidomis:

- masto ekonomijos veikimas (daugelio produktų gamyba bus pigesnė, jeigu bus taikoma serijinė gamyba);
- vartotojai vertina produktų įvairovę.

Teorija leidžia paaiškinti, kodėl ta pati šalis panašius produktus ir importuoja, ir eksportuoja. Pagrindinė teorijos idėja ta, kad prekyba tarp šalių padidina rinkos apimtį. Šalys, prekiaudamos tarpusavyje formuoja integruotą pasaulio rinką, kuri yra kur kas didesnė negu nacionalinė. Taigi esant

integruotai pasaulinei rinkai prekyba tarp šalių suteikia galimybę gaminti ir realizuoti didesnę produkcijos kiekį negu nevystant prekybai. O pirkdama prekes iš kitų šalių (kurios nėra gaminamos šalyje), valstybė padidina prekių įvairovę vartotojams. Taigi prekyba yra naudinga abiem pusėms net tada, kai šalys yra panašios apsirūpinimu gamybos veiksniais bei panašiu technologiniu išsivystymu (Grebliauskas, Stonys, 2012, Bernatonytė, 2011).

2 lentelėje pateikti pagrindiniai pasirinktų tarptautinės prekybos teorijų teiginiai:

2 lentelė. Pagrindinės tarptautinės prekybos teorijos

Teorija	Pagrindiniai teiginiai	Atstovai
Merkantilizmas	Svarbiausia – teigiamas prekybos balansas. Tam, kad jis būtų įgytas, reikia padidinti eksportą subsidijų pagalba, sumažinti importą taikant tarifus ir kvotas.	Munas, Kolberas, Devinantas ir kt.
Absoliutaus pranašumo teorija	Viena šalis gali pagaminti daugiau produkcijos naudojant tokį patį kiekį išteklių negu kita. Šalis turėtų gaminti tik tą produkciją, kurios gamyboje yra efektyviausia, o importuoti produkciją, kurios gamyboje efektyvesnė kita šalis.	Smitas
Santykinio pranašumo teorija	Prekyba naudinga abiem šalims, kai šalys specializuojasi tokių prekių gamyboje, kurias pagaminti gali palyginti mažesniais kaštais negu kitos šalys.	Rikardas
Gamybos veiksnių santykio teorija	Šalis eksportuoja prekes, kurių gamyboje naudojama daugiau palyginti gausių toje šalyje išteklių, o importuoja tas prekes, kurių gamyboje vyrauja palyginti negausūs tos šalies ištekliai.	Hekšeris, Olinas
Leonjevo paradoksas	Hekšerio-Ohlino gamybos veiksnių santykio teorija neatitinka tikrovės, nes šalis, kurioje gausu darbo, eksportuoja kapitalui imlią produkciją, o šalis gausi kapitalo – darbui imlią produkciją.	Leontjevas
Šalių panašumo teorija	Kuo labiau panašios pajamos, tenkančios vienam gyventojui, paklausos struktūra, prioritetai tarp šalių, tuo daugiau jos prekiauja tarpusavyje.	Linderis
Monopolistinės konkurencijos modelis	Tarptautinė prekyba padidina rinkos apimtį. Prekyba suteikia naudos netgi tuo atveju, kaip tarp prekiaujančių šalių nėra skirtumų apsirūpinime ištekliais bei naudojamose technologijose.	Krugmanas

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Taigi, įvairios teorijos skirtingai bando paaiškinti tarptautinius mainus ir atskleisti priežastis, dėl ko ir kaip šalys prekiauja tarpusavyje. Tarptautinė prekyba visada buvo ir yra populiari mokslinių tyrimų sritis. Įvairūs prekybos modeliai, mokslininkų įžvalgos bando analizuoti tarptautinės prekybos

reikšmę, esmę bei pasiūlyti būdus, kaip maksimaliai išnaudoti tarptautinės prekybos teikiamus privalumus.

1.3. Tarptautinės prekybos politikos kryptys

Kiekviena valstybė, palaikanti prekybinius santykius su kitomis šalimis, vykdo atitinkamą prekybos politiką. Valstybės, vykdydamos tam tikrą prekybos politiką, siekia apsaugoti nacionalinius gamintojus, šalies užimtumą bei prekybos balansą. Pasauliniame ūkyje vyrauja dvi priešingos tarptautinės prekybos politikos kryptys: prekybos liberalizavimas (laisvoji prekyba) ir protekcionizmas.

Prekybos liberalizavimo politikos pagrindas – klasikinė laisvos prekybos ir rinkos teorija, kuri teigia, kad rinka pati užtikrina visišką gamybos išteklių panaudojimą bei rinkos pusiausvyrą. Šis reiškinys apima tiek nacionalinę, tiek pasaulinę rinkas. Klasikinė laisvos prekybos ir rinkos teorija teigia, kad tik esant laisviems mainams bei specializacijai, bus racionaliausiai išnaudoti gamybos veiksniai.

Laisvos prekybos esmė – tarp šalių netrukdomai (be apribojimų ir valstybės įsikišimo) vykstantys prekių ir paslaugų srautai. Prekybos liberalizacijos politika apima veiksmus siekiant panaikinti barjerus, kliūtis, trukdančias užsienio prekėms, paslaugoms ir įmonėms pasiekti vietinę rinką. Laisvos prekybos politikos atveju valstybė minimaliai kišasi į užsienio prekybą, leidžiant jai natūraliai ir laisvai veikti veikiant paklausos ir pasiūlos dėsniams.

Liberalizuojant prekybą tikimasi, kad augs šalies gerovė, specializacija, padidės konkurencija, gerės priėjimas prie tarpinių ir galutinių prekių. Kai kurie mokslininkai pabrėžia prekybos liberalizacijos įtaką BVP lygiui. Sachs, Warner (1995) nagrinėjo pokario prekybos liberalizavimo įtaką ir nustatė, kad atviros ekonomikos šalys augo greičiau negu uždaros. Nepaisant to, Rodrigues, Rodrik (1999) teigė, kad laisva prekyba dar nėra spartesnio augimo garantas. Mokslininkai akcentavo reguliavimo priemonių, ypatingai fiskalinės ir monetarinės politikos, svarbą (Merchand, 2008).

Pilinkienė (2009) pateikia tokius pagrindinius laisvos prekybos privalumus:

- konkurencijos skatinimas ir monopolijų apribojimas;
- didesnė nauda vartotojams, nes jiems suteikiamas didesnis prekių pasirinkimas;
- gamybos masto ekonomijos pasireiškimas, kas gali lemti efektyvesnę gamybą;
- tarptautinio darbo pasidalijimo skatinimas;
- geresnis ir efektyvesnis išteklių paskirstymas.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad per paskutiniuosius du dešimtmečius šalys vietoje prekybos barjerų mažinimo visoms prekybos partnerėms vienodai, naudoja diferencijuotą politiką. Valstybės, siekdamos liberalizuoti, palengvinti tarpusavio prekybą, panaikinti prekybos barjerus, trukdančius prekiauti tarpusavyje, jungiasi į prekybinius susitarimus, kurių pagrindinis tikslas yra sumažinti arba

eliminuoti prekybos suvaržymus. Pagrindinė organizacija, reglamentuojanti tarptautinius prekybinius santykius yra Pasaulio prekybos organizacija (PPO). Pasaulio prekybos organizacija -

Bendrojo susitarimo dėl muitų tarifų ir prekybos (angl. *General Agreement on Tariffs and trade – GATT*) rezultatas. Pagrindinis GATT tikslas buvo sudaryti vienodas sąlygas visoms jos narėms sumažinti prekybinius tarifus, diskriminaciją prekyboje bei kitus prekybinius apribojimus. Po GATT įkūrimo jos narės reguliariai dalyvaudavo derybose. Po Urugvajaus derybų raundo (1986-1994), 1994 m. GATT buvo pertvarkytas ir institucionalizuotas įsteigiant PPO.

PPO veikla yra labai reikšminga viso pasaulio prekybai. PPO jungia 160 šalių ir apima daugiau negu 90 proc. visos pasaulio prekybos. Tai pagrindinė organizacija, reguliuojanti pasaulinę prekybą. PPO siekia liberalesnės, laisvesnės ir teisingesnės prekybos visų pirma mažinant prekybos apribojimus tarp šalių.

PPO siekis liberalizuoti pasaulio prekybą atspindi organizacijos funkcijose:

- daugiašalių prekybos derybų rengimas;
- kaip įmanoma liberalesnės, laisvesnės tarptautinės prekybos užtikrinimas;
- prekybinių susitarimų įgyvendinimas ir valdymas;
- prekybinių ginčų sprendimas;
- besivystančių šalių prekybos pajėgumų didinimas, numatant specialias nuostatas besivystančioms šalims, suteikiančias ilgesnius laikotarpius susitarimams ir įsipareigojimams įgyvendinti, taip pat priemonės, skirtas skatinti tokių šalių prekybos pajėgumo kūrimą.

Svarbų vaidmenį prekybos liberalizavime taip pat vaidina dvišaliai bei regioniniai prekybos susitarimai. Regioninius susitarimus sudaro prekybos bloko šalys narės. Jos bloko viduje pašalina prekybos kliūtis bei liberalizuoja tarpusavio prekybą. Pagrindiniai regioniniai susitarimai, darantys svariausią įtaką tarptautinėje prekyboje:

- Šiaurės Amerikos laisvos prekybos sutartis (angl. *The North American Free Trade Agreement – NAFTA*), kurios narėmis yra JAV, Kanada ir Meksika.
- Europos Laisvosios Prekybos Asociacija (angl. *European Free Trade Association – EFTA*), kuri jungia Islandiją, Lichtenšteiną, Norvegiją ir Šveicariją.
- Europos Sąjunga (angl. *European Union – EU*), jungianti 28 Europos šalis (2014 m. duomenimis).
- Azijos laisvos prekybos susitarimas (angl. *ASEAN Free Trade Area – AFTA*), kurią sudaro Indonezija, Kambodža, Malaizija, Filipinai, Brunėjus, Vietnamas, Singapūras, Laosas, Mianmaras, Tailandas.

Pabrėžtina, kad vis labiau pasireiškiančios prekybos liberalizacijos tendencijos nereiškia visišką valstybės vaidmens išnykimą prekybiniuose santykiuose. Aktyvus valstybės dalyvavimas liberalizuojant mainus reiškia, kad šalys kontroliuoja prekybos liberalizavimą taip, kad gautų kuo

daugiau naudos sau. Svarbia priemone, skirta pasiekti tam tikrus valstybės užsibrėžtus ekonominės politikos tikslus, gali būti protekcionizmo politika (Wróbel, 2013).

Protekcionizmas apibrėžiamas kaip politika, nukreipta į vietinės gamybos skatinimą, vidaus rinkos apsaugą nuo užsienio konkurencijos, paramą plėtojant prekybą užsienio rinkose. Tokia politika riboja laisvus prekių ir paslaugų mainus, taip sumažindama arba visai panaikindama naudą, gaunamą iš specializacijos (Pilinkienė, 2009).

Wróbel (2013) teigia, kad protekcionizmas tai nacionalinių interesų viršenybės išraiška arba, kitaip tariant, nacionalinės ekonomikos viršenybė prieš pasaulinę ekonomiką. Diskusijos tarp laisvos prekybos ir protekcionizmo šalininkų vyksta nuolat jau kelis šimtus metų, o jų rezultatas – ilgas tiek vienos, tiek kitos pusės pateikiamų argumentų sąrašas. Apibendrinus protekcionizmo šalininkų nuomones, galima pateikti tokius protekcionizmą ginančius argumentus (Bernatonytė, 2011):

- siekis apsaugoti ir skatinti vietinę gamybą;
- naujų pramonės šakų apsauga;
- prekybos sąlygų gerinimas;
- rinkos reguliavimo trūkumų kompensavimas;
- papildomos valstybės biudžeto pajamos;
- neekonominiai protekcionizmo argumentai (siekis apsaugoti šalies kultūrinį paveldą, tradicijas ir pan.).

Taigi, tarptautinėje prekyboje vyrauja dvi pagrindinės politikos kryptys: prekybos liberalizavimas ir protekcionizmas. Nepaisant didelės pažangos liberalizuojant prekybą, šalių vyriausybės nėra suinteresuotos visiškai panaikinti tarptautinės prekybos barjerų. Todėl protekcionizmas nuolat pasireiškia šalių sprendimuose ir veiksmuose, keičiasi tik protekcionizmo naudojimo intensyvumas bei priemonės, skirtos apsaugoti vietines rinkas. Šiuolaikinę valstybių vykdomą prekybos politiką galima būtų įvardinti kaip mišrią, kurioje pasireiškia tiek liberalizmo, laisvos rinkos, tiek protekcionizmo elementai. Tiek prekybos liberalizavimas, tiek protekcionizmas yra svarbūs įrankiai, kurie gali būti panaudoti užtikrinant kuo palankiausias pozicijas dalyvaujant pasaulinėje ekonomikoje.

1.4. Eksporto skatinimo reikšmė ir priemonės

Plėtojant prekybą globalizacijos sąlygomis, eksporto skatinimas tapo labai reikšmingas. Literatūros šaltiniuose ekonomikos augimo tematika eksporto skatinimas laikomas pagrindiniu faktoriumi, skatinančiu ekonomikos augimą. Yra daug paaiškinimų, susiejančių eksportą ir augimą. Visų pirma, eksporto augimas turi skatinamąjį poveikį bendro gamybos veiksnių efektyvumo augimui per teigiamą poveikį kapitalo formavimuisi (Lee, Huang, 2002). Eksportas taip pat skatina

konkurencingumą, kuris užtikrina efektyvų kainų mechanizmą, skatina optimalų išteklių panaudojimą, technologijų tobulinimą bei žemesnių gamybos kaštų išlaikymą, taip pat sudaro palankias sąlygas pasireikšti masto ekonomijai. Šie argumentai parodo, kad eksporto augimas teigiamai veikia ekonomikos pažangą ir augimą (Santos et al., 2013).

Augant eksportui didėja nauda iš specializacijos, kas reiškia didesnę BVP lygį. Kadangi eksportas yra BVP sudėtinė dalis, jis tiesiogiai prisideda prie nacionalinių pajamų augimo ir yra vienas svarbiausių užsienio valiutos pajamų šaltinių, kuris gerina mokėjimo balanso situaciją bei didina užimtumą (Iqbal et al., 2012).

Pastaraisiais metais daug mokslininkų, ypač ekonomistų dėmesio sulaukė Pietryčių Azijos šalių ekonomikos augimas. Žvelgiant į šių Azijos šalių paskutinių trijų dešimtmečių ekonomikas, kurios pasižymėjo ypatingai sparčiu augimu, sunku nepastebėti ryšio tarp stipraus orientavimosi į užsienio rinkas ir plėtros. Daugeliu atvejų ilgalaikis spartus ekonomikos augimas buvo pasiektas po perėjimo nuo tradicinės eksporto politikos prie labiau į eksportą orientuotos politikos. Todėl eksporto augimo tempai pasiekė 20 ir daugiau proc. per metus (Kokko, 2002). Sėkmingas sparčiai besivystančių Pietryčių Azijos valstybių (Pietų Korėjos, Singapūro, Honkongo (Kinijos), Taivano, Malaizijos), dažnai vadinamų Azijos „tigrais“, ir „antros kartos“ Azijos šalių (Indonezijos, Malaizijos) pavyzdys sulaukė daug dėmesio literatūroje ir atgaivino diskusijas dėl eksporto skatinimo strategijos, kaip sėkmingos plėtros veiksnio, reikšmės. Daugelis besivystančių šalių pradėjo daugiau dėmesio skirti eksporto skatinimui, rengti eksporto skatinimo strategijas.

Pasak Zhang (2005), Prasanna (2010), siekiant eksporto plėtros ir šalies ekonomikos augimo, labai svarbu įvertinti tiesioginių užsienio investicijų įtaką eksporto rezultatams. Autorius teigia, kad tiesioginės užsienio investicijos teigiamai veikia investicijas gaunančias šalis: didėja eksporto kapitalas, padeda plėsti naujas technologijas, skatina struktūrinius eksporto ir gamybos pokyčius, naujų produktų pardavimus, palengvina prieigą prie naujų ir didelių užsienio rinkų, kelia vietinės darbo jėgos kokybę per organizuojamus mokymus technologijų ir valdymo srityse, skatina efektyvų išteklių panaudojimą (Tambunlertchai, 2009, Zhang 2005). Stebint Rytų šalių eksporto augimą, įžvelgiamas ryšys tarp eksporto augimo ir tiesioginių užsienio investicijų didėjimo. Pavyzdžiui, Kinijos eksporto augimą nuo 18 mld. dolerių 1980 m. iki 593 mln. 2004 lydėjo labai ženklus gautų tiesioginių užsienio investicijų augimas: nuo beveik nulinių investicijų 1980 m. iki 560 mld. 2004 m. Ryšio buvimą patvirtina ir atlikti moksliniai tyrimai. Pavyzdžiui, Zhang (2002), Zhang and Song (2000) ir kitų mokslininkų atlikti tyrimai patvirtino investicijų įtaką eksporto augimui ir įrodė, kad tiesioginių užsienio investicijų įtaka buvo daug didesnė negu vietinio kapitalo.

Pasaulio banko atlikti išsamūs tyrimai, siekiant išsiaiškinti Pietryčių Azijos šalių tokio ženklaus ekonomikos augimo, dažnai dar vadinamu „Azijos stebuklu“, priežastis. Nustatyta, kad tam įtakos turėjo politinis, makroekonominis stabilumas, investicijos į žmogiškuosius išteklius bei valstybių

orientavimasis į išores rinkas. Taigi, Pietryčių Azijos atveju nebuvo konkretaus vieno lemiamo augimo veiksnio, augimo esmė – daugelio veiksnių įtakos rezultatas. Ginevičius ir kt. (2005) teigia, kad Pietryčių Azijos šalių sėkmingą augimą nulėmė:

- pragmatizmas ekonominės politikos formavime (ekonominė politika pasižymėjo griežta fiskaline politika, taupymu, investicijų skatinimu);
- spartus privačių investicijų augimas;
- išaugęs darbo kaip ekonomikos augimo veiksnio vaidmuo;
- užsienio kapitalo dalyvavimas;
- eksporto skatinimas, saikinga importo protekcionistinė politika.

Nagrinėjant Pietryčių Azijos šalių sėkmingą eksporto plėtrą, svarbų vaidmenį atliko įvairios eksporto skatinimo priemonės. 3 lentelėje pateiktos pagrindinės eksporto priemonės, kurios Pietryčių Azijos šalys panaudojo sėkmingam augimui.

3 lentelė. Pietryčių Azijos šalių eksporto skatinimo priemonės

Priemonė	Šalys
Eksporto subsidijos (pajamų iš pasirinktų importo tarifų panaudojimas eksportui subsidijuoti)	Korėja, Taivanas, Kinija
Eksporto, investicijų kreditai arba palūkanų subsidijavimas	Visos Pietryčių Azijos šalys
Mokesčių lengvatos, mokesčių mokėjimo termino atidėjimas	Visos Pietryčių Azijos šalys
Lengvatinis licencijų skirstymas eksportuotojams, jeigu sritis tiesiogiai kontroliuojama	Korėja, Taivanas, Kinija
Tiesioginis atrinktų palankiausių šakų finansavimas, siekiant sustiprinti jų pozicijas	Korėja, Taivanas, Kinija
Tiekimo infrastruktūros ir lengvatinių prekybos zonų subsidijavimas	Malaizija, Tailandas, Taivanas, Kinija
Realaus darbo užmokesčio valdymas apribojant derybas bei profesinių ir kitų sąjungų veiklą	Korėja, Taivanas, Kinija, Malaizija

Šaltinis: sudaryta pagal Weiss, 2005

Pietryčių Azijos šalių sėkmė įrodo, kad į eksportą orientuotas plėtros modelis iš tiesų veikia. Pietryčių Azijos šalių pavyzdys išryškino eksporto plėtros privalumus, ypač turint omenyje didelius augimo tempus, kuomet ir pasižymėjo Pietryčių Azijos šalių ekonomikos augimas.

Remiantis Pietryčių Azijos ir kitų aktyvią eksporto skatinimo politiką vykdančių šalių sėkminga patirtimi, galima išskirti šias pagrindines eksporto skatinimo priemones (Belloc, Di Maio, 2011):

- eksporto subsidijas;

- eksporto perdirbimo zonas (angl. *Export Processing Zones*);
- prekybos finansavimą;
- eksporto skatinimo agentūras;
- kitas eksporto skatinimo priemones.

Eksporto subsidijos. Eksporto subsidijos – tai vyriausybės lėšų pervedimai produkciją užsienyje realizuojantiems ūkio subjektams. Eksporto subsidijos gali būti tiesioginės ir netiesioginės. Tiesiogiai subsidijuojant eksportuojančius ūkio subjektus, vyriausybė skiria pinigines lėšas, kurios gali būti specifinės (nustatoma fiksuota suma už eksportuojamos prekės vienetą) ir vertybinės (nustatoma fiksuota dalis nuo eksportuojamos prekės vertės). Esant netiesioginėms subsidijoms, vyriausybė teikia paramą eksportuojantiems ūkio subjektams ne pinigine forma, o per pagalbą užmezgant kontaktus su verslo partneriais, mugių, parodų organizavimą ir pan. (Bernatonytė, 2011).

Nepaisant to, problemų kyla dėl to, kad kartais yra piktnaudžiaujama subsidijomis, panaudojant jas visai ne eksporto skatinimui. Tai ypač būdinga besivystančioms šalims, kurių kontrolės mechanizmai nėra pakankamai efektyvūs. Sunkumų atsiranda taip pat dėl to, kad eksporto subsidijų taikymo schemas dažnai būna gan sudėtingos ir reikalauja papildomų valstybės lėšų, tam reikalingi atitinkami valdžios sugebėjimai ir galimybės taikyti šią eksporto skatinimo politikos priemonę (Belloc, Di Maio, 2011).

Pagal PPO taisykles, eksporto subsidijos laikomos nesąžiningos konkurencijos įrankiu. Yra ir kitokių priemonių, kurios nors ir nėra tiesioginės eksporto subsidijos, bet turi labai panašų poveikį, todėl yra griežtai reguliuojamos PPO. Viena tokių priemonių tai muitų grąžinimo už importuotas žaliavas, gamybos sąnaudas sistema. Akivaizdu, kad ši sistema yra naudinga tada, kai muitai tarpiniams produktams yra aukšti. Pagal PPO, šalys gali nustatyti muitų grąžinimo sistemą, bet su sąlyga, kad taip nebus paslėpta eksporto subsidija. Nepaisant to, tokios sistemos valdymas ir kontrolė yra pakankamai sudėtingi. Kita galimo paslėpto eksporto subsidijavimo priemonė gali būti mokesčių sistema, palanki tam tikroms įmonėms ar pramonės šakoms. Tai gali būti atleidimas nuo mokesčių, įvairios mokesčių lengvatos ir pan. Yra ir kitų paslėptų, netiesioginių eksporto subsidijavimo priemonių, kurios naudojamos skatinti eksportą.

Eksporto perdirbimo zonos. Eksporto perdirbimo zonos tampa vis populiariesne prekybos politikos priemone. Farole (2010) teigia, kad eksporto perdirbimo zonos - tai tam tikros geografinės zonos, apribotos šalies nacionalinių sienų ribų, kur įmonių reguliavimas ir politika skiriasi nuo taikomos už šios zonos ribų. Tai specifinis laisvos prekybos zonos tipas. Eksporto perdirbimo zonomis siekiama sukurti eksportui palankią politinę aplinką ir infrastruktūrą tiek vidaus, tiek užsienio gamintojams. Eksporto perdirbimo dažniausiai įsikūrusios besivystančiose šalyse: Brazilijoje, Kolumbijoje, Indonezijoje, Kinijoje, Malaizijoje, Pakistane ir kitose šalyse.

Pagrindiniai eksporto perdirbimo zonų tikslai:

- skatinti eksportuojančių pramonės šakų gamybą, užimtumą, pajamų didėjimą;
- padidinti užsienio valiutos pajamas per netradicinio eksporto skatinimą;
- pritraukti užsienio investicijas, skatinti technologijų ir žinių mainus, kas skatina vietinius gamintojus užsiimti netradicinės produkcijos gamyba.

Eksporto perdirbimo zonoms dažniausiai būdingas mažesnis biurokratizmas, didesnis lankstumas darbo teisėje, neribotas žaliavų, tarpinių produktų bei kitų gėrybių, reikalingų eksportuojamos produkcijos gamybai, importas netaikant muitų, taip pat mokesčių lengvatos įmonėms ar atleidimas nuo mokesčių, geresnės ryšio paslaugos ir infrastruktūra.

Pagrindiniai veiksniai, lemiantys eksporto perdirbimo zonų sėkmę – politinis ir ekonominis stabilumas, vietinės gamybos pelningumas, reikalingų įgūdžių turinti kvalifikuota darbo jėga. Svarbų vaidmenį atlieka politika, nukreipta į sunkumų, susijusių su priėjimu prie infrastruktūros, šalinimą bei reguliavimo ir suvaržymų mažinimą. PPO susitarimuose eksporto perdirbimo zonos nėra paminėtos.

Prekybos finansavimas. Vienu dažniausių pramonės ir eksporto plėtrą ribojančių veiksnių yra silpna finansavimo rinka. Gamintojai dažnai susiduria su sunkumais ieškant lėšų, reikalingų investicijų finansavimui. Sunkumai atsiranda dėl finansų sektoriaus neefektyvumo arba įmonių nekreditavimo. Viena iš išeikių, pagerinančių prekybos finansavimą, galėtų būti valstybės įsikišimas: subsidijuojant kreditą mažoms įmonėms, skatinant konkurenciją kreditų rinkoje, teikiant kreditų draudimus, garantijas, sudarant palankias sąlygas pasinaudoti prekybos finansavimo priemonėmis ir pan. Kadangi šios priemonės gali turėti netiesioginio eksporto subsidijavimo pobūdį, todėl jos yra reguliuojamos PPO susitarimuose. Palanki eksporto finansavimo sistema gali būti viena pagrindinių eksporto plėtrą skatinančių veiksnių.

Eksporto skatinimo agentūros. Eksporto skatinimo agentūros svarbios kuriant ir įgyvendinant valstybės eksporto skatinimo strategijas, todėl nemažai šalių įkūrė eksporto skatinimo agentūras. Agentūros dažniausiai būna dviejų tipų: vyriausybės ir pusiau vyriausybės. Pagrindinės tokių agentūrų funkcijos yra teikti pagalbą eksportuotojams (dažniausiai organizuojant eksporto mokymo programas, teikiant informaciją apie galimas eksporto finansavimo galimybes) bei suvesti potencialius eksportuotojus ir importuotojus, gerinti potencialių importuotojų žinias apie vidaus prekes, paslaugas ir įmones (Hayakawa et al., 2011). Dažna priežastis, trukdanti sėkmingai eksporto plėtrai, yra nepakankama informacijos sklaida ir koordinavimas, kas lemia, kad vietiniai gamintojai neturi pakankamai informacijos apie produkcijos realizavimo galimybes užsienyje, apie galimus sunkumus ir riziką, prekybos barjerus, trukdančius patekti į užsienio rinkas. Eksporto skatinimo agentūros gali būti šios problemos sprendimu.

Eksporto skatinimo agentūros dažnai yra valstybės patarėjas užsienio prekybos klausimais, veikia kaip tarpininkas tarp eksportuotojų ir vyriausybės bei tarp eksportuotojų ir užsienio rinkų (Titus et al., 2013). Eksporto skatinimo agentūrų veikla apima įvaizdžio kūrimą, reklamą, vietinės

produkcijos reklamą ir marketingo strategijos kūrimą, pagalbą vietiniams eksportuotojams, planuojantiems įeiti į tarptautinę rinką bei norintiems įgyti tam reikalingų žinių ir patirties, verslo atstovų domėjimosi eksportu skatinimą, rinkos tyrimų vykdymą, siekiant išsiaiškinti eksporto galimybes, nustatyti tikslus ir potencialius verslo partnerius (Belloc, Di Maio, 2011).

Eksporto skatinimo agentūrų vaidmuo ir reikšmė ypatingai išryškėja prekybos politikos pokyčių fone. Per paskutinius dešimtmečius PPO ir kitos pasaulinę prekybą reguliuojančios institucijos sugriežtino eksporto skatinimo politikas, apribojo skatinimo priemonių naudojimą (tokių kaip subsidijos ir pan.), todėl šalys suinteresuotos ieškoti kitų būdų, skatinančių eksportą.

Kitos eksporto skatinimo priemonės. Be aukščiau išvardytų eksporto skatinimo priemonių, yra ir daugiau eksportui įtakos turinčių veiksnių, galinčių būti eksporto augimo skatintojais. Belloc, Di Maio (2011) teigia, kad eksporto skatinimo veiklos efektyvumas taip pat priklauso nuo eilės kitų veiksnių. Bostono konsultacinė grupė (2004) išskyrė šias eksporto rezultatams įtakos turinčias priemones, į kurias vertėtų atsižvelgti rengiant eksporto skatinimo strategiją:

- sąnaudų konkurencingumas (valiutų kursai, darbo bei kitų faktorių produktyvumas);
- informacinių ir ryšių technologijų plėtra;
- tiesioginių užsienio investicijų lygis;
- geografiniai, instituciniai ir kultūriniai veiksniai (tai yra nekontroliuojami veiksniai, jiems stiprią įtaką daro globalizacijos procesas, lemiantis skirtumų tarp šalių mažėjimą);
- tarptautiniai susitarimai ir PPO taisyklių reikalavimai;
- politinė - institucinė aplinka.

Eksporto plėtrai dažniausia lemiamą reikšmę turi šalies eksporto politika. Meilienė, Snieska (2005) siūlo atkreipti ypatingą dėmesį į 4 lentelėje pateiktas ekonominės politikos priemones, turinčios įtakos eksportui. Šios priemonės gali būti nukreiptos į visas eksportuojančias šalies įmones, nepriklausomai nuo to, kokia konkrečiai veikla užsiima įmone (horizontalios), bei nukreiptos tik į tam tikras pramonės šakas arba įmones (sektorinės).

4 lentelė. Ekonominės politikos priemonės, turinčios įtakos eksportui

	Horizontalios	Sektorinės
Vidaus politikos	• Mokesčių politika • Darbo santykių reguliavimas • Žemės naudojimo ir jos įsigijimo reguliavimas • Įėjimo į rinką reguliavimas	• Subsidijos remiamoms ekonomikos šakoms ar įmonėms (žemės ūkiui, didelę pridėtinę vertę kuriančioms šakoms) • Klasterių skatinimas • Investicijos į tyrimus ir plėtrą

4 lentelės tęsinys kitame puslapyje

	Horizontalios	Sektorinės
Užsienio politikos	• Muitų ir netarifinių kliūčių mažinimas derybose Pasaulio prekybos organizacijoje (PPO) • Regioninių preferencinių prekybos susitarimų sudarymas • Valstybės institucijų ir atstovybių užsienyje darbuotojų kvalifikacijos kėlimas	• Eksportuotojų mokymas • Metiniai apdovanojimai • Sąlygų kreditams gauti gerinimas • Informacijos apie užsienio rinkų reguliavimą kaupimas • Dalyvavimo parodose rėmimas

Šaltinis: Meilienė, Snieška, 2005, p. 49.

4 lentelėje matyti, kad horizontalios priemonės gali būti tiek vidaus politikos, t.y. galiojančios toje šalyje, kurioje taikomos atitinkamos ekonominės politikos priemonės, ir užsienio politikos, kurios apima ne tik eksportuojančias, bet ir importuojančias įmones bei nusako eksporto ir konkurencingumo didinimo priemones (Meilienė, Snieška, 2005).

Taigi, eksportas yra labai svarbus kiekvienos šalies ekonomikoje, todėl eksporto skatinimas yra paplitęs visame pasaulyje, tiek išsivysčiusiose, tiek besivystančiose šalyse. Daugelio šalių vyriausybės kaip prioritetą įvardina eksporto skatinimą ir plėtrą, kadangi tai leidžia pasiekti tam tikrus užsibrėžtus ekonomikos plėtros tikslus. Eksporto skatinimo programos įvairiose šalyse apima įvairias priemones: nuo finansinės paramos iki rinkodaros, reklamos skatinimo ir pan. Siekiant, kad eksporto skatinimo politika pasiteisintų, svarbu identifikuoti ir įvertinti visus eksportui turinčių veiksnius bei parinkti šaliai tinkamas eksporto skatinimo priemones.

2. LIETUVOS EKSPORTO PLĖTROS PROBLEMŲ VERTINIMO METODOLOGIJA

2.1. Lietuvos eksporto problemų vertinimo modelis

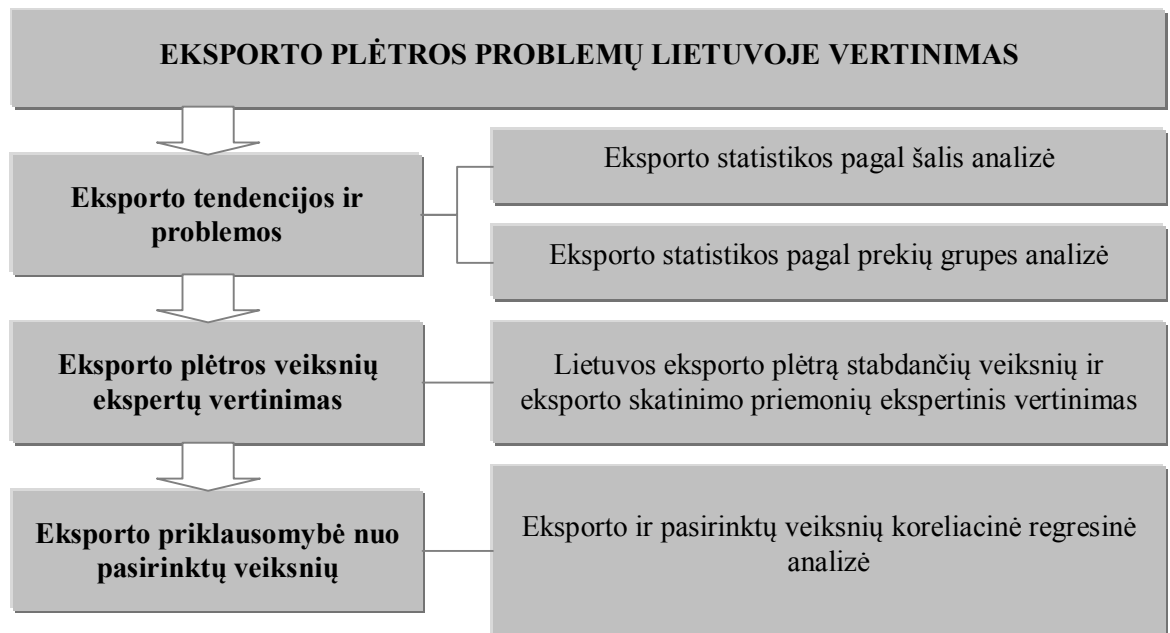
Lietuva daugiau importuoja produkcijos negu eksportuoja, todėl turi neigiamą prekybos balansą. Laikoma, kad ilgai trunkantis užsienio prekybos deficitas gali turėti neigiamą poveikį šalies ekonomikai, todėl labai svarbu identifikuoti problemas ir skatinti užsienio prekybos deficito mažinimą, eksporto plėtrą (Abbas, 2013).

Šalies eksporto rezultatai yra kompleksiniai, todėl svarbu įvertinti jam įtakos turinčius veiksniai ir eksportą nagrinėti ne tik analizuojant jo pokyčius, bet ir jam įtakos turinčius faktorius. Eksporto rezultatus lemia tiek šalies išorės, tiek vidaus veiksniai. Tarp pagrindinių veiksnių mokslininkai dažniausiai nurodo rinkos ir pramonės šakos veiksniai tiek vidinėje (nacionalinėje), tiek užsienio rinkose, eksportuojančių įmonių vidinius, užsienio rinkų aplinkos veiksniai bei valstybės ir privataus sektoriaus paramą eksportui, eksporto skatinimo politiką (Tang, 2011).

Apibendrinus teorinėje dalyje nagrinėtų autorių išskirtus veiksniai, į kurios reikėtų atsižvelgti siekiant atskleisti eksporto problemas, visus juos galima sugrupuoti į tris kategorijas: veiksniai, susiję su vidine eksportuotojo aplinka (vidaus rinkos ir pramonės šakos veiksniai), veiksniai, susiję su užsienio šalimi, į kurias eksportuojama produkcija, rinkų aplinka bei veiksniai, susiję su šalies priimamais eksporto politikos sprendimais, eksporto skatinimu. Taigi, kai kurie veiksniai, jų įtaka eksportui gali būti išmatuota skaičiais, įvertinta taikant kiekybinius analizės metodus, bet dalis jų – ne. Todėl kuriant tyrimo modelį, svarbu įtraukti tyrimo metodus, įgalinčius įvertinti tiek vieno, tiek kitų veiksnių įtaką eksporto plėtrai.

Tyrimo tikslas – atskleisti Lietuvos eksporto problemas ir plėtrą stabdančius veiksniai. Tam, kad būtų pasiektas tyrimui iškeltas tikslas, bus įvertintos Lietuvos eksporto stiprybės, silpnybės ir plėtros galimybės, atlikta Lietuvos eksporto pokyčių 2004-2013 m. pagal šalis partneres analizė, Lietuvos eksporto prekinės struktūros 2004-2013 m. analizė, įvertinti Lietuvos eksporto plėtrą stabdantys veiksniai bei įvertinta veiksnių įtaka Lietuvos eksportui.

Eksporto problemos bus vertinamos visos šalies mastu, taigi bus siekiama atskleisti veiksniai ir problemas, kurios stabdo bendrą šalies eksportą - daugelio ar visų Lietuvos įmonių eksporto plėtrą. Atsižvelgiant tyrimo tikslą ir uždavinius sudarytas Lietuvos eksporto problemų vertinimo modelis. Jis pateiktas 3 pav.

3 pav. Eksporto problemų Lietuvoje vertinimo modelis

Taigi tam, kad būtų įgyvendinti tyrimo uždaviniai, kitame darbo skyriuje bus atliekama Lietuvos eksporto aplinkos analizė, sudaroma SSGG (stiprybių, silpnybių, galimybių, grėsmių) matrica, atliekama statistikos analizė, ekspertinis vertinimas ir koreliacinė regresinė analizė.

Atliekant eksporto tendencijų analizę, siekiama identifikuoti problemines sritis. Analizuojant eksportą pagal šalis, šalių grupes, dėmesys atkreiptinas į pagrindinius prekybos partnerius, prekybos su jais pokyčius, eksporto rinkų diferenciacijos laipsnį. Eksporto analizė pagal prekių grupes parodo prekinę eksporto struktūrą, atskleidžia, kokių pramonės šakų produkcija dominuoja šalies eksporte. Taigi, eksporto tendencijų analizės tikslas – atskleisti eksporto problemas, susijusias su eksporto rinkomis ir prekių struktūra.

Kadangi ne visi eksporto plėtrai įtakos turintys veiksniai gali būti išmatuoti kiekybiškai, todėl pasitelkiamas ekspertinis vertinimas. Ekspertiniu vertinimu siekiama atskleisti pagrindinius Lietuvos eksportą stabdančius faktorius (tiek vidinius, tiek išorinius) bei eksporto skatinimo politikos priemonių prioritetiškumą.

Kitame žingsnyje tiriamas ryšys tarp Lietuvos eksporto vertės ir ekspertų išskirtų svarbiausių veiksnių. Tam tikslui bus atliekama koreliacinė regresinė analizė.

2.2. Eksporto plėtros problemų vertinimo metodai

3 pav. pateiktame eksporto problemų Lietuvoje vertinimo modelyje matyti, kad Lietuvos eksporto problemų vertinimą sudarys statistikos analizė, ekspertinis vertinimas ir koreliacinė regresinė analizė. Toliau bus aprašyti kitoje magistrinio darbo dalyje atliekamo tyrimo metodai.

Tendencijų analizė. Eksportas nėra statiškas, jis nuolat keičiasi. Siekiant atskleisti eksporto plėtros problemas, svarbu įvertinti jo tendencijas, pokyčius bei struktūrą. Tam tikslinga pasitelkti statistinių duomenų analizę.

Nuo Lietuvos įstojimo į ES 2004 m. pasikeitė statistinių duomenų rinkimo bei apskaitos tvarka, todėl pasirinktas analizės laikotarpis – 2004-2013 m. Siekiant išsiaiškinti pagrindines Lietuvos eksporto rinkas ir pagrindines pramonės šakas, kurių produkcija eksportuojama bei kokie pokyčiai įvyko nagrinėjamu periodu, statistikos analizė padalinta į dvi dalis: eksporto rodiklių analizė pagal šalis ir pagal prekių grupes. Prekių grupių analizei naudojama kombinuotoji nomenklatūra (2-ų ženklų), atitinkanti Bendrojo muitų tarifo, ES užsienio prekybos statistikos ir kitų ES politikos sričių, susijusių su prekių importu arba eksportu, reikalavimus.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento pateiktais duomenimis, darbe bus naudojama eksporto rodiklių dinamikos eilučių analizė. Bus skaičiuojamas metinis absoliutinis padidėjimas, didėjimo koeficientas, tempas ir tempo padidėjimas.

Metinis absoliutinis padidėjimas (Δy_i) parodo, kiek rodiklis pasikeičia per laikotarpį (darbe nagrinėjami metiniai pokyčiai). Absoliutus pokytis apskaičiuojamas pagal formulę:

$$\Delta y_i = y_i - y_{i-1} \quad (1)$$

Čia $i = 2, \dots, n$.

Didėjimo koeficientas (K_i) parodo, kiek kartų dabartinis dydis didesnis negu praėjusio laikotarpio. Skaičiuojamas pagal formulę:

$$K_i = \frac{y_i}{y_{i-1}} \quad (2)$$

Didėjimo tempas (T_i) parodo, kiek procentų dabartinis dydis sudaro praėjusio laikotarpio lygio. Skaičiuojamas pagal formulę:

$$T_i = K_i \cdot 100\% \quad (3)$$

Tempo padidėjimas (T_{pi}) parodo, kiek proc. pasikeičia rodikliai per atitinkamą laikotarpį. Skaičiuojamas pagal formulę:

$$T_{pi} = T_i - 100\% \quad (4)$$

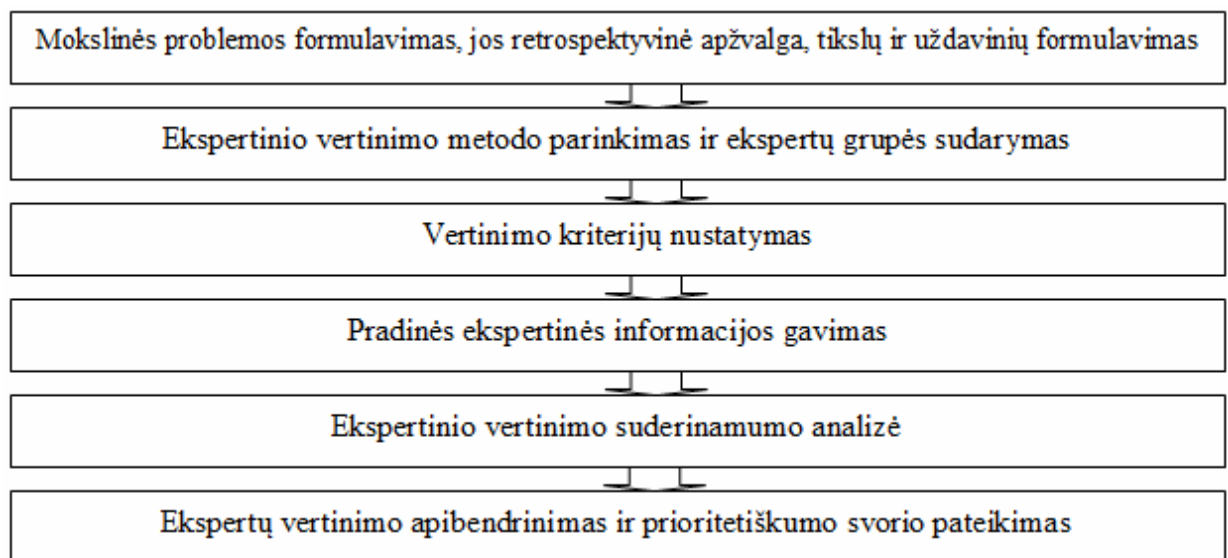
Eksporto rodiklių dinamikos analizė leidžia atskleisti pagrindines eksporto tendencijas, atskleisti pokyčius, jų kryptis, galimas to priežastis ir pasekmes.

Ekspertų vertinimas. Siekiant atskleisti Lietuvos eksporto plėtrai trukdančius veiksnius, atliktas ekspertinis vertinimas. Ekspertinio vertinimo metodas leidžia suderinti atrinktų atskirų ekspertų nuomones ir pateikti apibendrintą nuomonę. Norint panaudoti ekspertinį vertinimą, reikia sudaryti

kvalifikuotų, turinčių daug patirties ir sukaupusių daug žinių tam tikroje srityje, galinčių tinkamai įvertinti vertinamą problemą, ekspertų grupę. Būtent nuo ekspertų parinkimo labiausiai priklauso ekspertinio vertinimo patikimumas ir kokybė. Ekspertiniam vertinimui paprastai pasirenkami 5-7 asmenys (Tidikis, 2003).

Ekspertinis vertinimas dažnai naudojamas, kai siekiama objektyvios mokslinės nuomonės, tiriamo reiškinių kitimo tendencijų prognozės bei kitais metodais gautų duomenų ir veiksnių įvertinimo. Šis metodas yra santykinai paprastas ir gali būti taikomas įvairiems tyrimams.

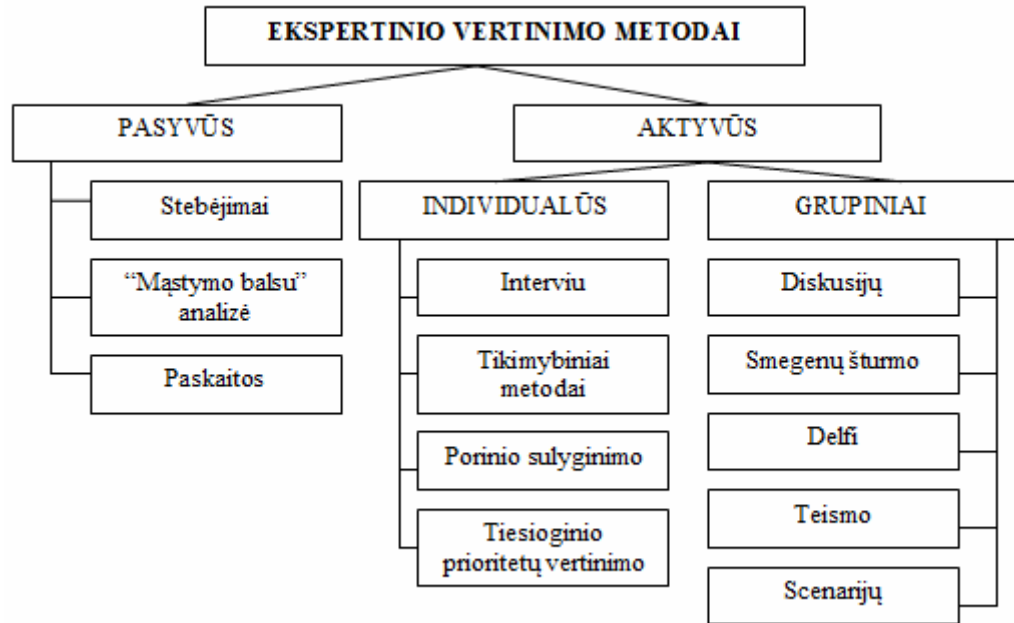
Literatūroje galima rasti įvairių ekspertinio vertinimo atlikimo etapų. Augustinaičio ir kt. (2009) išskirti pagrindiniai ekspertinio vertinimo žingsniai pateikti 4 paveiksle.

Šaltinis: sudaryta pagal Augustinaitį ir kt., 2009

4 pav. Ekspertinio vertinimo atlikimo etapai

Yra nemažai ekspertinio vertinimo metodų, kurie pasirenkami atsižvelgiant į situaciją ir vykdomą tyrimą. Ekspertinio vertinimo metodų klasifikacija pagal žinių šaltinį pateikiama 5 paveiksle.

Šaltinis: Augustinaitis ir kt., 2009, p. 187

5 pav. Ekspertinio vertinimo metodų klasifikacija

Lietuvos eksporto plėtros problemų vertimui pasirinktas tiesioginio prioritetų vertimo metodas (žr. 5 pav.). Ekspertai atrinkti netikimybinio atrankos būdu, kadangi siekiama, kad ekspertai įvertintų tiriamą reiškinių remiantis žiniomis ir patirtimi tiriamo reiškinių srityje. Taigi, ekspertais parinkti asmenys, turintys daug žinių, kompetencijos bei patirties užsienio prekybos srityje ir galintys kokybiškai įvertinti tiriamą objektą.

Ekspertais atrinkti 7 asmenys, turintys daug patirties ir žinių užsienio prekybos srityje. Parenkant ekspertus, buvo atsižvelgiama į jų patirtį, žinias bei kompetenciją, kad ekspertai galėtų įvertinti Lietuvos eksporto plėtrą stabdančius veiksnius visos šalies mastu, matytų bendrą realią šalies padėtį ir problemas. Ekspertais pasirinkti:

- mokslininkai, kurių mokslinių interesų sritis – tarptautinė prekyba, tarptautiniai ekonominiai santykiai;
- VšĮ „Versli Lietuva“ specialistai;
- LR Ūkio Ministerijos investicijų ir eksporto departamento analitikai;
- Lietuvos pramonininkų konfederacijos analitikai.

Remiantis išanalizuota literatūra, mokslininkų įžvalgomis ir pagrindiniais išskirtais eksportui įtakos turinčiais veiksniais, ekspertams buvo paruoštos 3 užduotys:

- Veiksnių, susijusių su eksportuotojų vidaus aplinka, vertinimas;
- Veiksnių, susijusių su eksporto rinkų aplinka, vertinimas;
- Lietuvos eksporto skatinimo politikos priemonių vertinimas.

Užduotys ekspertams išsiųstos elektroniniu paštu. Ekspertai informuoti, koku tikslu atliekamas ekspertinis vertinimas ir kur jų atsakymai bus panaudoti.

Ekspertų paprašyta įvertinti pateiktus veiksnus - alternatyvas taikant rangų skalę, t.y. alternatyvas išrikiuoti pagal pirmumą, svarbiausiai alternatyvai priskiriant „1“, mažiausiai svarbiai „8“ (I, II užduotyje) ir 6 (III užduotyje).

Dažnai būna, kad skirtingi ekspertai skirtingai mato problemą, o ekspertinio vertinimo viena svarbiausių prielaidų yra ta, kad atsakymas galimas tik tada, kai ekspertų nuomonės yra suderintos. Todėl po ekspertinio vertinimo būtina pašalinti ekspertus, kurių nuomonė reikšmingai skiriasi nuo grupės nuomonės.

Ekspertų nuomonių suderinamumui patikrinti, skaičiuojamas Kendall konkordacijos koeficientas (W). Tam būtina, kad ekspertų vertinimai būtų suranguoti. Formuluojamos hipotezės:

$$H_0: W = 0 \text{ (ekspertų vertinimas yra prieštarīgi)}$$

$$H_1: W \neq 0 \text{ (ekspertų vertinimas panašūs)}$$

Kendall konkordacijos koeficientas (W) skaičiuojamas pagal formulę:

$$W = \frac{12S^2}{m^2(k^3 - k)} \quad (5)$$

Čia m – ekspertų skaičius;

k – ekspertizės objektų skaičius.

Nuokrypio nuo rangų vidurkio kvadratų suma (S_2) skaičiuojama pagal formulę:

$$S^2 = \sum_{j=1}^k \left(\sum_{i=1}^m x_{ij} - a \right)^2 \quad (6)$$

Rangų sumų vidurkis (a) apskaičiuojamas:

$$a = 0,5m(k + 1) \quad (7)$$

Pasirinkę reikšmingumo lygmenį α (darbe $\alpha = 0,5$), nulinę hipotezę atmetama, kai apskaičiuota konkordacijos koeficiento W reikšmė mažesnė negu $W_{krit(\alpha)}$ ir tai reiškia, kad ekspertų nuomonių skirtumai nėra reikšmingi.

Taigi, remiantis Konkordacijos koeficiento skaičiavimo rezultatais bei ekspertų atsakymais, bus pateiktas kiekvienos užduoties ekspertinio vertinimo apibendrinimas ir prioritetiškumo svoris.

Eksportui įtakos turinčių veiksnių tyrimas. Ryšiui tarp eksporto ir ekspertų įvertintų svarbiausių eksporto veiksnių nustatyti pasirinkta koreliacinė analizė. Koreliacijos koeficientas (r) rodo dvi ryšio tarp kintamųjų savybes: ryšio stiprumą (kaip vienas požymio kitimas priklauso nuo kito) ir ryšio kryptį. Koreliacija įgyja reikšmes nuo -1 iki 1. Teigiama koreliacija parodo, kad požymiai kinta ta pačia kryptimi, tuo tarpu neigiama koreliacija reiškia, kad didėjant vieno požymio reikšmėms, mažėja kito požymio reikšmė, ir atvirkščiai.

Spirmeno koreliacijos koeficientas apskaičiuojamas pagal formulę:

$$r_{x,y} = \frac{\frac{1}{n-1} \sum (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{S_x S_y} \quad (8)$$

Čia $\bar{x}$ ir $\bar{y}$ atitinkamai yra stebėjimų x ir y vidurkiai; S_x ir S_y – standartiniai nuokrypiai, n – imties dydis.

Koreliacijos koeficiento apskaičiavimui naudojama MS Excel funkcija CORREL.

Literatūroje nėra griežtai nustatytų koreliacijos stiprumą nusakančių teminių, bet pravartu turėti patvirtintas reikšmes. Galima naudoti Gilfordo 1956 m. pasiūlytus terminus:

- $< 0,2$ - labai silpna koreliacija arba koreliacijos nebuvimas – ryšio nėra;
- $0,2 - 0,4$ - silpnai teigiama (neigiama) koreliacija – silpnas ryšys;
- $0,4 - 0,7$ - vidutinė teigiama (neigiama) koreliacija – vidutinis ryšys;
- $0,7 - 0,9$ - stipri teigiama (neigiamas) koreliacija – stiprus ryšys;
- $> 0,9$ - labai stipri teigiama (neigiama) koreliacija.

Pažymėtina, kad aukščiau pateikta koreliacijos reikšmingumą interpretacija labiau tinka tik esant didelėms imtims ($n > 30$). Kai tyrimo imtis nėra didelė, siekiant tiksliau įvertinti koreliacijos koeficiento reikšmingumą, t.y. nustatyti, ar gauta reikšmė yra statistiškai reikšminga – nelygi nuliui, tikrinama hipotezė dėl koreliacijos koeficiento lygybės 0. Formuluoamos hipotezės:

$$H_0: r = 0$$

$$H_1: r \neq 0$$

Reikšmingumui patikrinti naudojamas t kriterijus. Jis apskaičiuojamas pagal formulę:

$$t = r \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} \quad (9)$$

Jeigu stebimasis reikšmingumo lygmuo p -level mažesnis už pasirinktą α , tada nulinė hipotezė atmetama, jeigu didesnis arba lygus α – nulinės hipotezės atmesti negalima, ji priimama. Socialiniuose moksluose priimta, kad $\alpha = 0,05$.

Toliau bus atliekama porinė regresinė analizė, kurios metu bus nustatyta matematinė išraiška tarp y ir kiekvieno pasirinkto veiksnio x . Regresinė analizė gali paaiškinti, kokį poveikį priklausomam kintamajam turi nepriklausomo kintamojo kitimas. Bendra tiesinės regresijos lygties forma:

$$y = \beta + \alpha x \quad (10)$$

Čia α , β – regresijos koeficientai.

Sudarant tiesinės regresijos modelį, α ir β koeficientų ieškoma MS Excel funkcijų pagalba: INTERCEPT (α koeficientui) ir SLOPE (β koeficientui).

Siekiant patikrinti, ar modelis tinkamas, skaičiuojamas determinacijos koeficientas. Kadangi bus atliekama porinė regresinė analizė, determinacijos koeficientas bus skaičiuojamas pagal formulę:

$$R^2 = r_{xy}^2 \quad (11)$$

Praktiškai taikant tiesinės regresijos analizę, dažniausiai reikalaujama, kad $R^2 \geq 0,25$. Jeigu $R^2 < 0,25$, tokiu atveju tiesinės regresijos modelio tinkamumas yra abejotinas. Dažnai remtis determinacijos koeficientu yra per daug optimistiška. Tada skaičiuojamas pataisytasis determinacijos koeficientas (R_a^2):

$$R_a^2 = R^2 - \frac{p(1 - R^2)}{n - p - 1} \quad (12)$$

Čia p – nepriklausomų kintamųjų skaičius.

Regresijos modelio reikšmingumui patikrinti, tikrinama hipotezė, ar tarp kintamųjų x ir y nėra jokio tiesinio ryšio (kad $\beta = 0$). Keliamos hipotezės:

$$H_0: \beta = 0$$

$$H_1: \beta \neq 0$$

Hipotezės tikrinamos Fišerio (F) kriterijumi:

$$F = \frac{SSR/k}{SSE/(n-p)} = \frac{MSR}{MSE} \quad (13)$$

Čia SSR – regresinė nuokrypių kvadratų suma;

SSE – paklaidos (liekanos) variacija.

Nulinė hipotezė atmetama, jei statistika $F_{apskaičiuota} > F_{\alpha(k, n-p)}$. $F_{\alpha(k, n-p)}$ – Fišerio skirstinio su k ir $n-p$ laisvės laipsniais α lygio kritinė reikšmė. Tada galima teigti, kad regresija yra reikšminga.

Apibendrinus magistrinio darbo tyrimo metodologiją, kitame skyriuje atliekamą tyrimą sudarys trys etapai: Lietuvos eksporto rodiklių analizė pagal šalis ir prekių struktūrą, eksporto veiksnių ir eksporto skatinimo priemonių ekspertinis vertinimas bei eksporto priklausomybės nuo pasirinktų veiksnių koreliacinė regresinė analizė. Po visų analizės etapų bus galima pateikti išvadas bei siūlymus.

3. LIETUVOS EKSPORTO PROBLEMŲ VERTINIMAS

3.1. Lietuvos eksporto SSGG analizė

Lietuvai, kaip mažos ir atviros ekonomikos šaliai, eksportas yra labai reikšmingas. Eksportas turi tiesioginės įtakos ekonomikos augimui: didina verslo pelningumą, skatina plėtrą, naujų darbo vietų kūrimą, internacionalizaciją, greitesnį investicijų atsipirkimą, todėl Lietuva kasmet vis labiau orientuojasi į užsienio rinkas.

Vienu svarbiausių veiksnių, turinčių įtakos tiek Lietuvos, tiek kitų šalių eksportui, yra šalies užsienio prekybos politika. Eksportą taip pat veikia pramonės šakos veiksniai, užsienio ir vidaus rinkos charakteristikos bei ypatumai. Vienu svarbiausių ir daug pokyčių lėmusių įvykiu Lietuvos užsienio prekybos politikos raidoje buvo Lietuvos įstojimas į PPO. Lietuva 141-ąją PPO nare tapo 2001 m. gegužės 1 d. Po nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11, Lietuvoje prasidėjo politinės ir ekonominės reformos. Vienas svarbiausių siekių buvo integruotis į pasaulinę prekybą, užtikrinti užsienio prekybos partnerių ir investuotojų pasitikėjimą sudarant sąlygas stabiliai ir patikimai užsienio prekybos politikai, todėl įstojimas į PPO tapo vienu iš prioritetinių tikslų. Svarbu pažymėti ir tai, kad narystė PPO buvo labai svarbi siekiant narystės ES, o PPO nuostatų laikymasis - vienas pagrindinių reikalavimų siekiant prisijungti prie ES (Rimkus, 2005).

Lietuvai įstojus į PPO, jos prekyba tapo stabilesnė, patikimesnė, liberalesnė ir skaidresnė, kas yra labai svarbu prekybos partneriams ir potencialiems investuotojams, teigiamai veikia Lietuvos rinkos patrauklumą prekybos partnerių akyse. Tapus pilnateise PPO nare, Lietuva įgijo daugiau galimybių derėtis su užsienio šalimis dėl palankesnių prekybos sąlygų. Dėl PPO taikomo nediskriminavimo principo, Lietuvos produkcija negali būti diskriminuojama užsienio rinkose, todėl yra lengviau realizuoti lietuvišką produkciją užsienio šalyse. Nepaisant to, narystė PPO turi ir neigiamų aspektų, dažniausiai susijusių su išaugusia konkurencija iš užsienio šalių rinkų.

Kitas svarbus įvykis Lietuvos užsienio prekybos politikos raidoje – šalies įstojimas į ES. Lietuvai 2004 m. tapus ES nare, užsienio prekybos politikos funkcijos buvo perduotos Europos Komisijai. Pagal Lisabonos sutartį, ES turi išimtinę kompetenciją prekybos ir investicijų politikoje, jos narės gali rengti teisės aktus šiose srityse tik tada, kai ES tai leidžia. Taigi ES bendros prekybos politikos kūrimas priklauso išskirtinai ES institucijų kompetencijai, nes pačios šalys narės neturi teisės priimti vienašalių sprendimų. Užsienio prekybos politikos sprendimai priimami Ministrų Taryboje Europos Komisijos ir ES narių atstovų siūlymu.

ES bendrosios prekybos politika apima prekybą prekėmis, prekybą paslaugomis, tiesiogines užsienio investicijas, prekybos apsaugos priemones, intelektinę nuosavybę tarptautinėje prekyboje.

Lietuva kartu su kitomis ES šalimis narėmis dalyvauja ES bendros prekybos politikos kūrime tiek dvišaliuose, tiek daugiašaliuose (PPO) formatuose. Lietuva, kaip visateise ES narė, gali teikti ES institucijoms siūlymus dėl teisės aktų pakeitimų bei tobulinimų. Visoms ES narėms, tame tarpe ir Lietuvai, leidžiama tam tikrais atvejais nacionalinės teisės aktuose numatyti griežtesnius nei bendrus importo ir eksporto apribojimus.

ES naudoja įvairius instrumentus bendrai prekybos politikai kurti ir įgyvendinti. Visų pirma, ES taiko tarifines prekybos reguliavimo priemones – prekybos su trečiosiomis šalimis reguliavimo priemones. Jos apima muitus ir muitų tarifų rūšis, tarifines kvotas bei muitų suspendavimą. Muitus trečiosioms šalims ES nustato atsižvelgiant į įsipareigojimus PPO ir laisvosios prekybos bei muitų sąjungos susitarimus. ES taip pat taiko priemones, apsaugančias nuo nesąžiningos prekybos. ES taiko apsaugos priemones, suderintas su ES ir PPO teise. ES prekybos apsaugos priemonės naudoja atkurti konkurencingą aplinką, kai ji iškraipoma nesąžiningos veiklos (pvz. parduodant prekes dempingo kainomis, subsidijuojant eksportą). ES prekybos apsaugos instrumentai apima antidempingą, kompensacinių, protekcinį muitų nustatymą bei taikymą.

ES taip pat taiko netarifines prekybos reguliavimo priemones, kurios apima įvairias technines, sanitarines kliūtis, prekių kilmės taisykles, importo ir eksporto muitinės procedūras, licencijavimą bei kitus apribojimus ir kitus specialius reikalavimus importui ir eksportui. Šiomis priemonėmis siekiama, kad prekyba vyktų sąžiningai, kad ES šalis nares pasiektų tik kokybiška, saugi produkcija, atitinkanti privalomus standartus ir direktyvų reikalavimus. Svarbu pabrėžti, kas ES prekybos apsaugos priemonių nevertėtų traktuoti kaip protekcionizmo, tai daugiau priemonės, būtinos sąžiningai prekybai atkurti.

Narystė Lietuvos eksportui naudinga ir dėl paramos eksporto skatinimo priemonėms. Lietuvoje Eksporto skatinimas yra viena svarbiausių Lietuvos Vyriausybės ekonominės politikos sričių, kuriame dalyvauja Ūkio ministerija, VŠĮ „Versli Lietuva“ ir kt. institucijos. Eksporto skatinimo priemonės yra finansuojamos tiek iš nacionalinio šalies biudžeto, tiek ES struktūrinių fondų lėšų. Šiuo metu vykdomas ES struktūrinių fondų priemonių ir projektų eksportui skatinti sąrašas pateiktas 1 priede. Dėl pakankamai plataus eksporto skatinimo priemonių ir projektų, finansuojamų iš ES struktūrinių fondų, sąrašo galima teigti, kad narystė ES teigiamai veikia eksportą ir jo plėtojimą Lietuvoje.

Svarbų vaidmenį sėkmingam eksporto vystymuisi turi susitarimai, nustatantys laisvąją prekybą. ES prekybos susitarimus yra sudariusi su beveik 50 partnerių, iš kurių dauguma – kaimyninės šalys. Šiuo metu galiojantys ES susitarimai, numatantys laisvąją prekybą, pateikti 2 priede. Visi šie susitarimai turi teigiamos įtakos visos ES, tame tarpe ir Lietuvos eksportui, atveria naujas rinkas produkcijos realizavimui, užtikrina palankias prekybos sąlygas. Prekybinių susitarimų dėka mažinami barjerai prekyboje tarp šalių, sudaromos palankios sąlygos vykdyti prekybinius sandorius, taigi atsiranda galimybė rasti naujų rinkų lietuviškai produkcijai, diversifikuoti prekybą. Taigi, narystė ES

sudaro sąlygas kelti ekonominius, eksporto rodiklius, todėl svarbu kiek įmanoma efektyviau išnaudoti prekybinių susitarimų teikiamą naudą.

Nepaisant narystės tiek ES, tiek PPO, taip pat palankios geografinės padėties, kas suteikia Lietuvos eksportui konkurencinio pranašumo eksportuojant, reikėtų atsižvelgti ir įvertinti Lietuvos eksporto „silpnąsias vietas“. Eksportuotojai dažnai pabrėžia, kad viena didžiausių Lietuvos eksporto problemų - informacijos stoka bei nepakankamai veiksmingas atstovavimas Lietuvos ekonominiams interesams užsienyje. Kadangi užsienio prekybos politika yra išskirtinė ES kompetencija, todėl Lietuva, kaip ir kitos ES narės, negali savavališkai priimti sprendimų. Nepaisant to, ES narės gali teikti ES institucijoms siūlymus dėl teisės aktų pakeitimų bei patobulinimų, todėl labai svarbus yra tinkamas Lietuvos interesų atstovavimas. Taip pat pabrėžiamas darbo santykių nepakankamas lankstumas bei mobilumas, kuris sudaro kliūtis inovacijų bei modernizacijos įsitvirtinimui Lietuvos pramonėje. Nelankstus darbo santykių reguliavimas turi įtakos vis didėjančiam protų nutekėjimui į užsienio šalis. Reikėtų paminėti ir nepakankamai išplėtotą daugiarūšio bei geležinkelio transporto infrastruktūrą Lietuvoje. Nors Lietuvos geografinė padėtis strategiškai palanki eksportui, bet nepakankamai išvystyta infrastruktūra sudaro kliūtis eksporto plėtrai.

Atsižvelgiant į apžvelgtus Lietuvos eksporto veiksnus, eksporto aplinką, 5 lentelėje pateikta Lietuvos eksporto SSGG matrica, išskirtos Lietuvos eksporto stipriosios, silpnosios pusės bei galimybės ir grėsmės.

5 lentelė. Lietuvos eksporto SSGG analizė

Stiprybės	Silpnybės
• Atvira ekonomika, prekių ir paslaugų laisvas judėjimas • Palanki geografinė padėtis • Konkurencingos darbo užmokesčio sąnaudos • Produkcijos pagal klientų poreikį gamybos lankstumas • Gera išvystyta kelių ir jūrų transporto ir logistikos infrastruktūra • Kryptingas informacinių technologijų ir telekomunikacijų vystymas • Geras Vakarų ir Rytų kultūros žinojimas • ES struktūrinių fondų parama eksporto skatinimo priemonėms	• Nepakankamai efektyvus atstovavimas Lietuvos ekonominiams interesams užsienyje • Mokslo ir pramonės kooperavimosi sistemos problemos • Darbo rinkos nepakankamas lankstumas • Žemas darbo našumas • Nepakankamai išvystyta geležinkelio ir daugiarūšio transporto infrastruktūra • Darbo santykio reguliavimo lankstumo stoka, protų nutekėjimas į užsienį • Nepakankamas Lietuvos tarptautinis pripažinimas
Galimybės	Grėsmės
• Didelė ES rinka Lietuvos eksportui	• Energijos ir gamtos išteklių kainų pokyčiai tarptautinėse rinkose

5 lentelės tęsinys kitame puslapyje

Galimybės	Grėsmės
- ES paramos fondų suteikiamos galimybės modernizuoti Lietuvos infrastruktūrą - ES ir kitų šalių laisvos prekybos sutarčių teikiamos galimybės ieškant naujų rinkų ir palankių verslo sąlygų - Investicijų pritraukimo ir inovacijų perspektyviose eksporto srityse skatinimas - Palankios geografinės padėties (tranzito tarp ES ir Rytų šalių) teikiamų galimybių išnaudojimas - Platesnis eksporto skatinimo priemonių panaudojimas	- Bankrutuojančių įmonių skaičiaus didėjimas dėl ekonomikos nuosmukio - Nuostoliai dėl per pagrindinių eksporto šalių ekonominio ir politinio nestabilumo - Galimas produktų savikainos augimas, lydimas lietuviškos produkcijos konkurencingumo mažėjimu - Eksporto skatinimo priemonių finansavimo sumažėjimas

Atlikus SSGG analizę (žr. 5 lentelę) galima teigti, kad Lietuvos eksportas dėl savo privalumų ir galimybių turi palankias sąlygas sėkmingai plėtrai. Šalies narystė tiek PPO, tiek ES suteikia Lietuvai patikimos ir stabilios prekybos partnerės statusą užsienio partnerių akyse. Svarbu maksimaliai išnaudoti narysčių tarptautinėse institucijose privalumus bei geografinės padėties teikiamas galimybes eksporto skatinimo srityse. Nepaisant to, labai svarbu įvertinti šalies eksporto silpnąsias vietas bei grėsmes ir siekti jas pašalinti arba bent jau sumažinti galimą neigiamą jų įtaką.

3.2. Lietuvos eksporto rodiklių analizė

Lietuvai, kaip mažai šaliai, užsienio prekyba yra labai svarbi sritis. Nagrinėjant 2004-2013 m. laikotarpį, be abejo svarbiausias įvykis, lėmęs daug pokyčių – Lietuvos prisijungimas prie ES. Svarbu pažymėti, kad 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai tapus ES nare, įvyko esminiai pokyčiai statistinių duomenų rinkimuose bei apskaitoje, neįmanoma palyginti skirtingų laikotarpių statistinius duomenis., todėl analizuojamas laikotarpis nuo Lietuvos įstojimo į ES iki 2013 m.

Lietuvos eksporto pokyčiai pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Lietuvos eksportas 2004-2013 m.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Eksportas, mln. Lt	25819	32767	38888	43192	55511	40732	54039	69577	79579	84690
Pokytis, mln. Lt	-	6948	6121	4304	12319	-14779	13307	15538	10002	5111
Pokytis, proc.	-	27	19	11	29	- 27	33	29	14	6

6 lentelės tęsinys kitame puslapyje

6 lentelės tęsinys

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Lietuviškos kilmės prekių eksportas, mln. Lt	20754	25631	28239	29498	38806	28295	36649	45859	50084	51215
Pokytis, mln. Lt	-	4877	2608	1259	9308	-10512	8354	9210	4225	1130
Pokytis, proc.	-	24	10	4	32	-27	30	25	9	2

Šaltinis: Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/>

6 lentelėje matyti, kad nuo 2004 iki 2008 m. eksportas didėjo. Tam daugiausiai įtakos turėjo Lietuvos prisijungimas prie ES 2004 m. Narystė ES suteikė Lietuvos eksportui galimybę plėstis, atsivėrė naujos rinkos. Augimui įtakos taip pat turėjo palyginus stabilus valiutos kursas pagrindinių valstybių, į kurias buvo eksportuojama, atžvilgiu bei pakankamai geras lietuviškos produkcijos konkurencingumas bei žema infliacija. Lietuvos eksporto plėtrą taip pat paskatino po įstojimo į ES pradėtos mokėti subsidijos už žemės ūkio produkcijos eksportą į trečiąsias šalis. Augimą teigiamai veikė ir sparčiai didėjusi užsienio rinkų paklausa.

Didžiausias augimas 2004-2008 m. laikotarpiu pastebimas 2008 m., kai eksportas išaugo 29 proc. arba 12.319 mln. Lt. Tam daugiausia įtakos turėjo eksporto didėjimas į NVS šalis. Nors prieš Lietuvai tampant ES nare tikėtasi, kad padidės eksportas į ES šalis, bet akivaizdžiai padidėjo prekyba su trečiosiomis šalimis, o labiausiai su NVS valstybėmis. Iš 6 lentelėje pateiktų duomenų taip pat matyti, kad 2004-2008 m. augo lietuviškos kilmės prekių eksportas, vidutiniškai 17,5 proc. per metus. 2008 m. jis augo sparčiausiai per visą nagrinėjamą laikotarpį – 32 proc. palyginus su ankstesniu laikotarpiu.

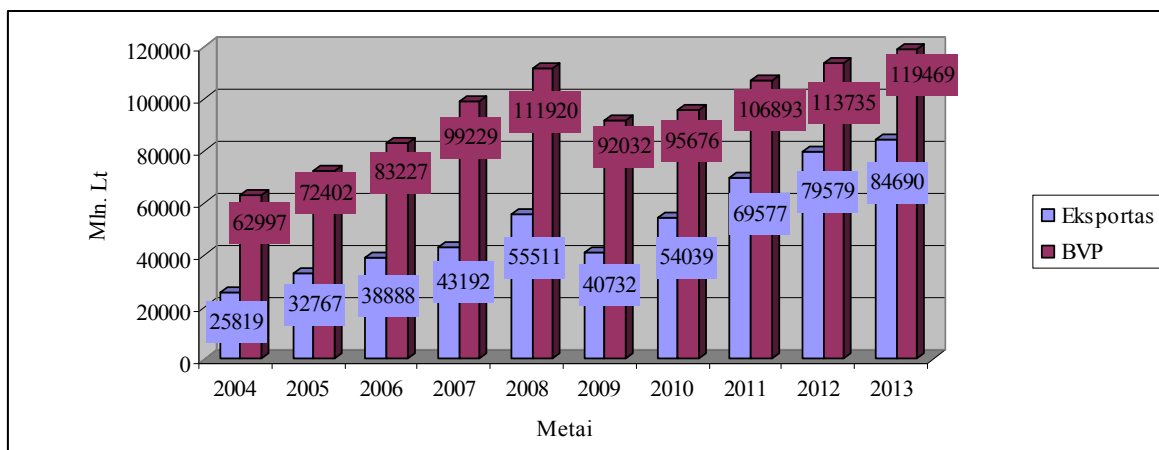
2009 m. pastebimas labai ženklus bendro prekių eksporto ir lietuviškos kilmės prekių eksporto mažėjimas. Lietuvos eksportas 2009 m. sudarė 40.732 mln. Lt ir palyginus su 2008 m. sumažėjo 14.779 mln. Lt arba 27 proc., Lietuviškos kilmės prekių eksportas sumažėjo 10.512 mln. Lt arba 27 proc. Eksportas rekordškai sumažėjo 2009 m. pirmąjį pusmetį. Tokį ženklų smukimą lėmė visų pirma ekonomikos nuosmukio metu smarkiai sumažėjusi užsienio šalių rinkų paklausa, taip pat svarbių prekybos partnerių – Rusijos, Baltarusijos, Lenkijos - valiutos nuvertėjimas.

2010 m. jau pastebimas eksporto atsigavimas po stipraus 2009 m. nuosmukio. 2010 m. eksportas sudarė 54.039 mln. Lt ir buvo 13.307 mln. Lt arba 33 proc. didesnis negu praėjusiais metais. Lietuviškos kilmės prekių eksporto augimas buvo kiek mažesnis - 8.354 mln. Lt arba 30 proc. Lietuvos eksporto didėjimą lėmė pagrindinių Lietuvos partnerių spartus atsigavimas po ūkio nuosmukio. Įtakos turėjo ir tai, kad į labiausiai ekonomikos nuosmukio paveiktas valstybes mūsų šalis eksportavo

palyginus nedaug. Taigi, Lietuvos eksportas po krizės atsigavo gana sparčiai ir labai prisidėjo prie bendro Lietuvos ūkio atsigavimo.

2011-2013 m. eksportas ir toliau augo. Remiantis Lietuvos Respublikos statistikos departamento pateiktais duomenimis matyti, kad po 2009 m. Lietuvos eksportas auga, bet kasmet augimas lėtėja. 2010 m. palyginus su 2009 m. eksportas augo rekordiška – 33 proc., 2011 m. - 25 proc., 2012 m. – 9 proc., o 2013 m. – tik 6 proc. palyginus su atitinkamais ankstesniais metais. Svarbu pabrėžti ir tai, kad ankstesniais laikotarpiais ženklus eksporto augimas buvo sąlygojamas išaugusių eksporto kainų. Pastaraisiais metais pastebimas eksporto kainų mažėjimas pasaulinėse rinkose, todėl eksporto apimtys pinigine išraiška nebeauga taip sparčiai kaip anksčiau. Eksporto augimo tempų sumažėjimui reikšmingos įtakos taip pat turėjo augusios žaliavų, energetinių išteklių kainos, kurios savo ruožtu padidino prekių savikainą ir taip sumažino Lietuvos eksportuojamų prekių konkurencingumą. Eksporto plėtrą taip pat slopino lėtai augusi išorės paklausa, mažiau palanki eksportui ekonominė situacija pagrindinėse eksporto šalyse. Eksporto augimą nuo 2010 m. pristabdė sunkiai iš krizės atsigaunančios ES šalys, kurių BVP labai smuko arba beveik nepasikeitė. Įtakos taip pat turėjo sugriežtinta fiskalinė ir monetarinė Rytų šalių politika, sumažėjusi Baltarusijos perkamoji galia dėl atpigusios valiutos.

Eksporto reikšmę Lietuvos ekonomikai atspindi 6 pav. pateikta Lietuvos eksporto ir BVP dinamika 2004-2013 m.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/>

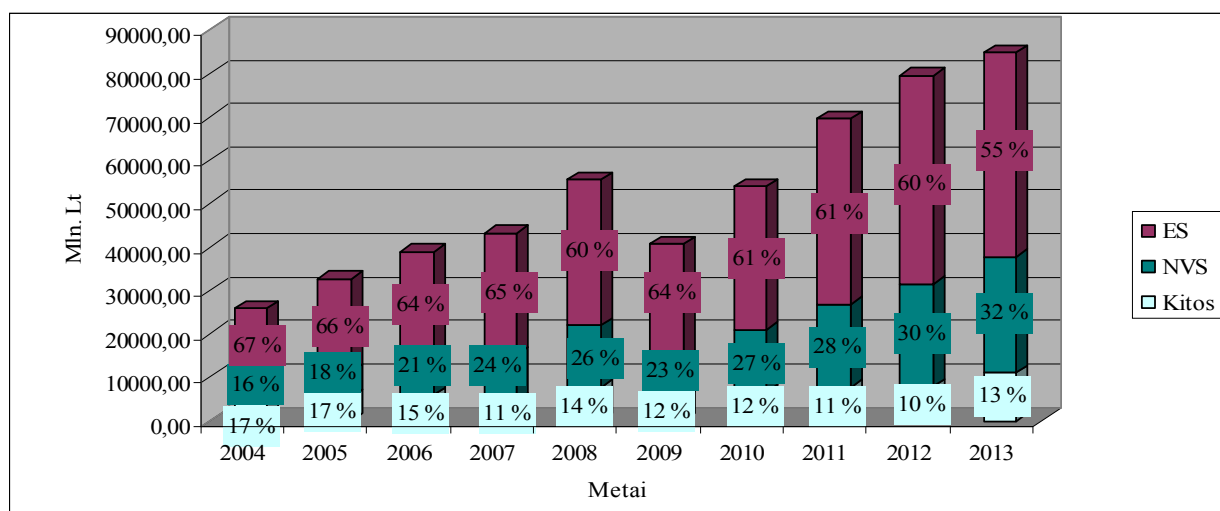
6 pav. Lietuvos eksporto ir BVP pokyčiai 2004-2013 m.

6 pav. matyti, kad Lietuvos BVP dydžiui eksportas yra labai svarbus. Nuo 2010 m. prekių eksporto dalis BVP didėjo. Iki 2009 m. jis vidutiniškai sudarė 45 proc., 2010 m. padidėjo iki 56 proc., 2011 – iki 65 proc, 2012 – iki 70 proc., o 2013 m. – iki 71 proc. BVP. Taigi, prekių eksportas sudaro daugiau negu pusę šalies BVP, o eksporto didinimas padeda didinti BVP.

Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad nepaisant augusio eksporto, visu nagrinėjamu laikotarpiu (2004-2013 m.) Lietuva turėjo neigiamą užsienio prekybos balansą (žr. 3 priedas). Kadangi daugiau importuojama negu eksportuojama, pinigai išplaukia iš šalies, o tai nėra palanku valstybei. Teigiamas užsienio prekybos balansas gali būti valstybės rezerviniu fondu, kurį galėtų panaudoti esant būtinybei.

3.2.1. Lietuvos eksporto struktūra pagal šalis 2004-2013 m.

Prieš Lietuvos įstojimą į ES tikėtasi eksporto į ES nares augimo, bet 2004 m. Lietuvai tapus ES nare, eksportas pradėjo labiau plėstis į trečiąsias šalis, daugiausia į NVS valstybes. Nepaisant to, ES šalių rinkos liko reikšmingiausios ir didžioji dalis produkcijos eksportuojama būtent ten. Lietuvos eksporto pasiskirstymas pagal šalių grupes pateiktas 7 pav.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/>

7 pav. Lietuvos eksportas pagal šalių grupes 2004-2013 m.

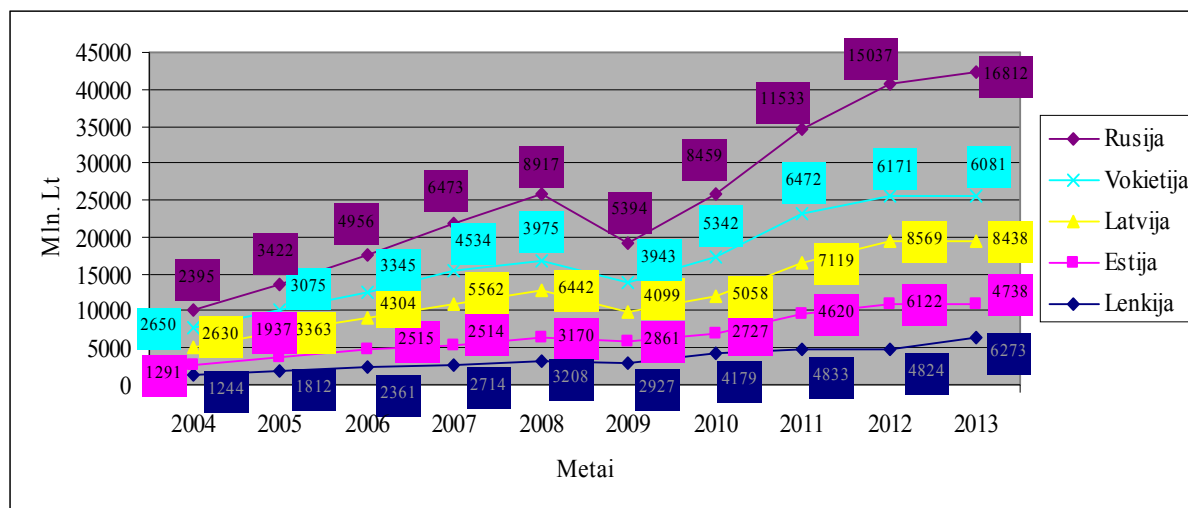
7 pav. matyti, kad Lietuva 2004-2013 m. daugiausia prekių eksportavo į ES šalis. 2004 m. Lietuvai tapus pilnateise ES nare, šalyje pradėta taikyti bendra visoms ES narėms užsienio prekybos politika, kurioje prekyba tarp sąjungos šalių vyksta vidaus rinkos sąlygomis. Bendros ES prekybos politikos pagrindas – laisvas prekių judėjimas. Taigi, Lietuvai tapus sąjungos nare, susidarė labai palankios sąlygos intensyvuoti prekybinius santykius su kitomis narėmis. Visa tai lėmė išaugusį eksportą į ES šalis. Svarbu pažymėti tai, kad į ES šalis eksportuojama daugiau kaip du trečdaliai lietuviškos kilmės prekių.

7 pav. matyti, kad kasmet eksporto dalis, tenkanti ES narėms mažėjo. 2004 m. eksportas į ES sudarė 67 proc., o 2011 – jau 55 proc. viso eksporto, nors 2004-2008 m. eksportas į ES absoliučia išraiška didėjo: nuo 17.343 mln. Lt 2004 m. iki 33.469 mln. Lt 2008 m. Taigi Lietuva teigiamai išnaudojo narystę ES - eksportas į ES nuo 2004 iki 2008 m. padidėjo 2 kartus.

2009 m. - pasaulinio ekonomikos nuosmukio metais – ES dalis Lietuvos eksporte padidėjo, bet bendras eksportas ženkliai smuko. Sumažėjusi užsienio paklausa, smukusi ekonomika tiek Lietuvoje, tiek pagrindinėse prekybos partnerių šalyse lėmė sumažėjusius eksportuotų prekių srautus. 2009 m. eksportas į ES sumažėjo 22 proc. arba 7.285 mln. Lt. Nepaisant to, po nuosmukio Lietuvos prekyba palyginti greitai atsigavo ir pradėjo augti. 2010 m. eksportas į ES išaugo 26 proc. arba 9.683 mln. Lt palyginus su praėjusiu laikotarpiu. Atsigavimui daugiausiai įtakos turėjo intensyvių prekybinių ryšių su labiausiai ekonomikos nuosmukio paveiktomis šalimis neturėjimas. Lietuva daugiausiai eksportavo į Latviją, Lenkiją, Vokietiją ir Estiją, o šias šalis nuosmukis paveikė ne taip stipriai lyginant su kitomis ES valstybėmis (pvz. Airija, Graikija ir kt.). Lietuva yra priskiriama prie labiausiai nuosmukio paveiktų šalių, bet būtent eksporto augimas stiprių prekybos partnerių dėka labiausiai prisidėjo prie ekonomikos augimo.

7 paveiksle matyti, kad visą nagrinėjamą laikotarpį (išskyrus 2009 m.) eksporto dalis, tenkanti NVS šalims didėjo, tai reiškia, kad eksportas į NVS šalis plėtėsi. Nuo 2004 iki 2008 m. eksportas į NVS šalis išaugo daugiau negu 3 kartus (nuo 4.202 mln. Lt 2004 m. iki 14.266 mln. Lt 2008). 2009 m. rodiklis sumažėjo iki 9.549 mln. Lt, o nuo 2010 ir vėl pradėjo augti. 2013 m. eksportas į NVS buvo didžiausias per visus analizuojamus metus. Augimą labiausiai lėmė eksporto augimas į Rusiją.

8 pav. pateiktos pagrindinės Lietuvos prekybos partnerės.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/>

8 pav. Lietuvos pagrindinės eksporto partnerės 2004-2013 m.

8 pav. matyti, kad daugiausia prekių iš Lietuvos 2004-2008 m. eksportuota į Vokietiją, Rusiją, Latviją, Lenkiją ir Estiją. 2004 m. Lietuva daugiausiai produkcijos išvežė į Vokietiją. Vokietija yra viena pagrindinių eksporto rinkų lietuviškos kilmės prekėms. 2004-2011 m. (išskyrus 2009 m.) Lietuvos eksportas į šią šalį didėjo. Lietuva daugiausia eksportavo plastikų ir jų dirbinių, baldų, medienos ir jos gaminių bei trąšų. Didžiausias eksporto į Vokietiją augimas pastebimas 2007 m., kai

jis padidėjo 39 proc. arba 1.190 mln. Lt. Tais metais daugiausiai eksportuota plastikų ir jų dirbinių, kurių vertė - 618 mln. Lt, kas yra daugiau negu 2 kartus daugiau negu praėjusiais metais. 2013 m. eksportas į Vokietiją sumažėjo. Tam daugiausiai įtakos turėjo padidėjusi konkurencija rinkoje bei Lietuvos prekių konkurencingumo sumažėjimas. Galima teigti, kad Vokietijai Lietuvos eksportas tampa per brangus.

Nuo 2005 m. pagrindine Lietuvos eksporto rinka tapo Rusija (žr. 8 pav.). Lietuvos eksportas į Rusiją absoliučia išraiška per visą nagrinėjamą laikotarpį išaugo daugiau negu 7 kartus: nuo 2.395 mln. Lt 2004 m. iki 16.812 mln. Lt 2013 m. Į Rusiją daugiausiai eksportuota branduolinių reaktorių, katilų, antžeminio transporto priemonių, valgomųjų daržovių, vaisių ir riešutų, elektros mašinų ir įrenginių bei jų dalių.

2012 m. Rusijai tapus PPO nare, šalys, kurių eksportas orientavosi būtent į šią šalį, tame tarpe ir Lietuva, tikėjosi, kad dėl Rusijos narystės PPO jos prekyba taps skaidresnė, stabilesnė, labiau prognozuojama. Deja, ne visi lūkesčiai pasitvirtino, nes Rusija ne kartą taikė nepagrįstus apribojimus importui iš kitų PPO šalių. Pabrėžtina, kad Lietuvos gamintojams Rusijos rinka nėra pagrindinė, nes tik palyginus nedidelė dalis lietuviškos kilmės prekių išvežama į šią šalį. Rusija labiau svarbi dėl reeksporto. Lietuva yra palankioje geografinėje padėtyje, kuri gali būti išnaudojama kaip koridorius tarp ES ir Rusijos. Nors Rusija ne kartą taikė įvairius apribojimus lietuviškų prekių importui, eksportas į šią šalį nuolat augo.

Numatoma, kad 2014 m. Rusijos įvestas embargas daugumai maisto produktų turės neigiamos įtakos prekybos su šia šalimi rezultatams, kadangi draudimas apima ne tik Lietuvoje, bet ir ES pagamintų prekių importą, taigi sumažės ir reeksportas į Rusiją. Jau dabar pastebimi nuostoliai dėl Rusijos taikomo embargo. Per pirmąjį 2014 m. pusmetį prekių, kuriems taikomi apribojimai, eksportas į Rusiją sumažėjo 18,3 proc. Labai tikėtina, kad prekybos apribojimai tarp Rusijos ir ES artimiausiu metu turės tiek tiesioginį, tiek netiesioginį poveikį Lietuvos eksporto raidai.

Kita labai svarbi Lietuvos eksportui šalis - Latvija. Eksportas į šią šalį augo, nuo 2.630 mln. Lt 2004 m. iki 6.442 mln. Lt 2008 m., taigi eksportas absoliutine išraiška išaugo daugiau negu 2 kartus. 2009 m. eksportas į Latviją, kaip ir į daugelį rinkų, smuko, o nuo 2010 m. vėl atsigavo. 2013 m. palyginti su 2008 m. eksportas į Latviją išaugo 2 kartus.

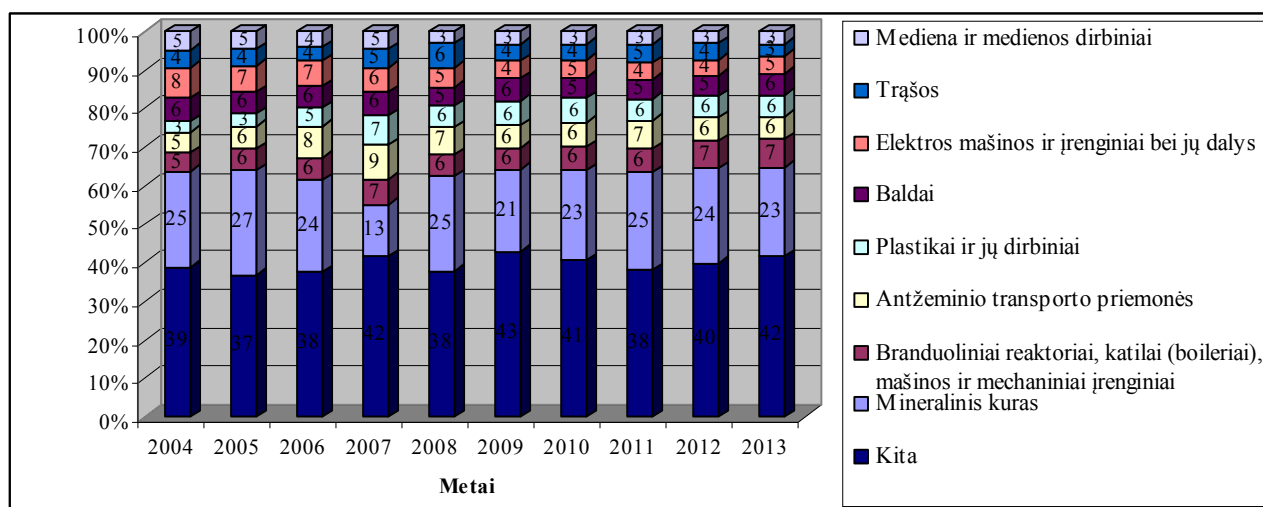
Į Latviją daugiausiai eksportuojama mineralinio kuro, branduolinių reaktorių, katilų (boilerių), elektros mašinų ir įrenginių, antžeminio transporto priemonių. Į Latviją buvo eksportuota nemažai lietuviškos kilmės prekių. 2008 m. buvo eksportuota lietuviškų prekių už 400 mln. Lt. 2009 m. ekonominė krizė Latviją paveikė labiausiai iš visų Baltijos šalių, dėl to sumažėjo tiek bendras, tiek lietuviškų prekių eksportas į šią šalį. Pastarasis dydis krizės metais sumažėjo dvigubai, bet nuo 2010 m. ir vėl pastebimas augimas.

Lenkija – viena svarbiausių Lietuvos prekybos partnerių, 2013 m. Lenkija buvo 4-a rinka Lietuvos eksportui. Nagrinėjamu laikotarpiu eksportas į Lenkiją augo (išskyrus 2009 m.). 2013 m. palyginus su 2004 m. eksportas į Lenkiją išaugo 5 kartus. Pagal eksporto į Lenkiją prekinę struktūrą pirmoje vietoje yra mineralinis kuras. Į Lenkiją taip eksportuojami plastikai ir jų dirbiniai, pienas ir pieno produktai, paukščių kiaušiniai, trąšos.

3.2.2. Lietuvos eksporto prekių struktūra 2004-2013 m.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvos eksporto struktūra pagal prekių grupes labiau būdinga besivystančioms šalims, kadangi joje vyrauja mažai kvalifikuotam darbui imlios prekės, nesukuriančios didelės pridėtinės vertės. Lietuva palyginus mažai eksportuoja šiuolaikinių pramonės šakų produkcijos, imlios kvalifikuotam darbui, gamtiniais ištekliams, sukuriančios didesnę pridėtinę vertę. Pabrėžtina, kad didžiausią dalį Lietuvos eksporte sudaro reeksporto arba dalinio eksporto prekės.

Lietuvos eksporto prekių struktūra pateikta 9 pav.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/>

9 pav. Lietuvos eksporto prekių struktūra 2004-2013 m.

9 pav. matyti, kad daugiausia iš Lietuvos eksportuojama mineralinių produktų. Visu analizuojamu laikotarpiu naftos produktų eksportas buvo didžiausias ir sudarė vidutiniškai 23 proc. visų Lietuvos eksportuojamų prekių vertės. 2013 m. mineralinių produktų eksportuota už 19.546 mln. Lt, kas sudarė 23 proc. viso Lietuvos eksporto. Daugiausia eksportuota į Lenkiją (2013 m. – 15 proc.), Latviją (15 proc.), Estiją (11 proc.), Jungtinę Karalystę (11 proc.), Nyderlandus (11 proc.).

Mineralinių produktų eksportas tiesiogiai susijęs su įmonės „Orlen Lietuva“ rezultatais, kadangi tai didžiausia Lietuvos naftos perdirbimo kompanija ir nuo jos veiklos efektyvumo priklauso, ar

mineralinių produktų eksportas didės ar mažės. Pastaruoju metu įmonė susiduria su dideliais sunkumais, kas gali turėti įtakos pagrindinės Lietuvos eksporto prekės – mineralinio kuro – eksporto sumažėjimui. „Orlen Lietuva“ struktūrines problemas labiausiai lėmė išaugusi degalų pasiūla iš Rytų šalių, Azijos, dėl ko mažėja kainos, pelnas ir įmonei sunkiai sekasi konkuruoti pasaulinėje rinkoje.

Lietuva nemažai eksportuoja mašinų ir mechaninių įrenginių, antžeminių transporto priemonių. Palyginus importuojamų ir eksportuojamų transporto priemonių skaičius, akivaizdu, kad didžioji dalis antžeminio transporto priemonių buvo reeksportuota: 2012 m. importuota transporto priemonių už 7.046 mln. Lt, eksportuota už 4.893 mln. Lt, 2013 m. atitinkamai 6.655 mln. Lt ir 4.744 mln. Lt. Pagrindinės antžeminių transporto priemonių eksporto kryptis – NVS šalys, ypač Rusija ir Baltarusija.

Lietuva taip pat eksportuoja nemažai baldų (2013 m. baldų eksportas sudarė 6 proc. viso eksporto). Baldų eksportas kasmet labai sparčiai didėja. Augimui teigiamos įtakos turi šalies sukaupta nemaža patirtis šioje srityje, turimi kvalifikuoti specialistai, gamybiniai pajėgumai. Pagrindinės baldų eksporto rinkos – Švedija, Rusija, Vokietija ir Norvegija.

Iš eksporto struktūros pagal prekių grupes dar galima išskirti elektros mašinų ir įrenginių, taip pat trąšų, plastikų ir jų dirbinių eksportą. Šios prekių grupės išlaiko pastovius augimo tempus, tik trąšų eksporte 2013 m. pastebimas ryškesnis mažėjimas. 2013 m. palyginus su 2012 m. trąšų eksportas sumažėjo 642 mln. Lt arba 19 proc. Tai sietina su ženkliai kainų kritimu bei sumažėjusia paklausa užsienio rinkose.

Apžvelgus Lietuvos eksporto prekinę struktūrą 2004-2013 m. pastebėta, kad Lietuvos eksportas pagal prekių grupes struktūrą labiau būdingas besivystančioms šalims, joje palyginti nedidelį svorį turi šiuolaikinės šakos, sukuriančios daugiau pridėtinės vertės. Didesnės pridėtinės vertės sektoriai kol kas užima apie 3 proc. viso šalies eksporto. Kitą dalį sudaro tradicinės pramonės šakos.

Esant tokiai prekiniai eksporto struktūrai, Lietuvai nebus paprasta išlaikyti eksporto augimo tempus. Visų pirma dėl to, kad bus vis sunkiau konkuruoti su pigiomis prekėmis, plūstančiomis iš Azijos šalių. Padidėjus eksportuojamų prekių gamybos pirminiams ištekliams (darbui, žaliavoms ir pan.), padidės eksportuojamų prekių savikaina, kas labai neigiamai paveiks šalies produkcijos konkurencingumą, bus sunku išsilaikyti konkurencinėje kovoje. Todėl labai svarbu optimizuoti eksporto struktūrą, skatinant daug pridėtinės vertės sukuriančias pramonės šakas. Tam tikslui svarbu skatinti tiek įmonių, tiek valstybės investicijas į inovacijas, skatinti užsienio investicijų į šalį pritraukimą.

Apibendrinus Lietuvos eksporto tendencijų ir struktūros analizę, Lietuvos eksportas 2004-2013 m. augo vidutiniškai 16 proc. per metus. Po ekonomikos nuosmukio 2009 m. Lietuvos eksportas palyginti greitai atsigavo. 2010 m. jis augo 33 proc. arba 13.307 mln. Lt. Daugiausiai produkcijos eksportuota į

ES ir NVS šalis. NVS šalims tenkanti Lietuvos eksporto dalis nagrinėjamu laikotarpiu augo. Į ES šalis 2004-2013 m. eksportuota vidutiniškai 62 proc. produkcijos, į NVS šalis - 24 proc. Apie du trečdaliai lietuviškos kilmės produkcijos eksportuojama į ES rinkas. Pagrindinės Lietuvos eksporto rinkos - Rusija, Latvija, Vokietija, Lenkija ir Estija. Į Rusiją analizuojamu laikotarpiu eksportuota vidutiniškai 15 proc. produkcijos, ši rinka, kaip ir kitos NVS rinkos, labiau svarbios prekių reeksporto atžvilgiu. Lietuvos eksporto prekinėje struktūroje dominuoja palyginus nedaug pridėtinės vertės turinčių prekių grupių eksportas. Pagrindinės iš Lietuvos eksportuotos prekės – mineralinis kuras, baldai, antžeminio transporto priemonės, plastikai ir jų dirbiniai.

3.3. Lietuvos eksporto plėtrą stabdančių veiksnių ekspertinis vertinimas

Eksporto plėtrai įtakos turi daug veiksnių. Siekiant išsiaiškinti, kokie iš jų vaidina svarbiausią vaidmenį, atliktas Lietuvos eksporto plėtrą stabdančių veiksnių ekspertinis vertinimas.

Ekspertams buvo pateikti trys klausimai, kiekviename klausime buvo pateiktos iš anksto parengtos alternatyvos, ekspertai turėjo jas įvertinti ranguota atsakymo skale, kurioje negalėjo būti pasikartojančių rangų (žr. 9 priedas). Ekspertiniame vertinime dalyvavo 7 ekspertai.

Pirmas klausimas ekspertams – įvertinti veiksnius, susijusius su eksportuotojo vidaus aplinka, stabdančius Lietuvos eksporto plėtrą. Buvo pateikti 8 veiksniai – alternatyvos. Ekspertų buvo paprašyta jas suranguoti reikšmingiausiam veiksniai skiriant „1“, mažiausiai reikšmingam – „8“. Ekspertinio vertinimo rezultatai pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė. Veiksnių, susijusių su eksportuotojo vidaus aplinka, ekspertų vertinimas

Eksperto Nr.	Alternatyvos Nr.							
	x ₁	x ₂	x ₃	x ₄	x ₅	x ₆	x ₇	x ₈
1	8	3	4	5	2	1	7	6
2	5	1	8	6	2	4	3	7
3	8	3	7	6	1	4	2	5
4	5	4	8	7	2	6	3	1
5	7	6	5	4	1	2	3	8
6	6	2	4	3	7	1	5	8
7	8	6	7	5	3	4	1	2
Rangų suma	47	25	43	36	18	22	24	37
Rangų sumų vidurkis	31,38	31,38	31,38	31,38	31,38	31,38	31,38	31,38
Nuokrypio kvadratas	243,98	40,70	135,02	21,34	179,02	87,98	54,46	31,58
Suma S²=794,12								

Siekiant patikrinti, ar ekspertų vertinimai yra suderinami, keliamos hipotezės dėl nuomonių suderinamumo ir skaičiuojamas Kendall konkordacijos koeficientas (W):

$H_0: W=0$ (ekspertų vertinimas prieštarīgi)

$H_1: W \neq 0$ (ekspertų vertinimas panašūs)

$$W = \frac{12 \times 794,12}{7(8^2 - 8)} = 0,385867$$

Parenkamas reikšmingumo lygmuo $\alpha = 0,05$. Kendall konkordacijos koeficiento reikšmingumas tikrinamas χ^2 kriterijumi. Apskaičiuojamas dydis $W \times m \times (k-1) = 0,385867 \times 7 \times (8-1) = 18,9075$. Apskaičiuotas dydis, kuris turi χ^2 skirstinį su $f=k-1$ laisvės laipsniu. Kadangi apskaičiuota reikšmė lygi 18,9075 ir yra didesnė už $\chi^2(0,05; 7) = 14,0671$, todėl H_0 , kad ekspertų nuomonės prieštaringos, atmetama, ekspertų nuomonės suderinamos.

7 lentelėje matyti, kad ekspertai kaip svarbiausią veiksnį, trukdantį Lietuvos eksporto plėtrai, nurodo žinių apie užsienio rinkas trūkumą (x_5). Būtent žinių apie užsienio rinkas trūkumas iš dalies lemia tai, kad Lietuvos eksportas nėra labai diferencijuotas – daugiausia eksportuojama į ES ir NVS šalis, taigi į mūsų šaliai pakankamai gerai pažįstamas rinkas. 2013-2014 m. pablogėjus santykiams su pagrindine eksporto partnere Rytų šalyse – Rusija bei dėl labai stiprios konkurencijos ES rinkose, Lietuvos eksportuotojai pradėjo dairytis į geografiškai labiau nutolusias rinkas: JAV, Lotynų Ameriką ir kt. Bet dėl žinių apie užsienio rinkas trūkumo, persiorientavimas į geografiškai labiau nutolusias rinkas kol kas vyksta labai lėtai.

Antras pagal reikšmingumą ekspertų įvertintas veiksnys - kvalifikuoto personalo trūkumas (x_6). Kvalifikuotų darbuotojų trūkumas neigiamai veikia eksportą, mažina įmonės veiklos efektyvumą, gamybą, neleidžia įmonėms plėsti savo veiklos. Nors Lietuvoje nedarbo lygis yra ganėtinai auštas (pvz. 2013 m., remiantis LR Statistikos departamento duomenimis, vidutinis metinis registruotas nedarbo lygis siekė 13,5 proc.), bet įmonės skundžiasi sunkiai randančios kvalifikuotus darbuotojus. Problema slypi tame, kad rengiant specialistus aukštosiose mokslo įstaigose per mažai dėmesio skiriama praktiniams įgūdžiams, trūksta bendradarbiavimo tarp verslo sektoriaus ir mokslo įstaigų. Kvalifikuotų darbuotojų skaičiaus stygius ypač juntamas regionuose, dėl ko įmonės priverstos stabdyti gamybos plėtrą.

Trečioje vietoje - nepakankama naujų technologijų, inovacijų plėtra (x_7). Šiais laikais gebėjimas kurti naujus produktus ir gerinti gamybos procesus, siekiant didinti jų efektyvumą ir įgyti konkurencinį pranašumą, yra labai svarbus įmonės veiklos sėkmės veiksnys. Kuo daugiau naujovių įmonės taiko, tuo labiau yra konkurencingos, turi didesnes galimybes įeiti ir įsitvirtinti tarptautinėse rinkose. Turint omenyje tai, kad konkurencija užsienio rinkose nuolat auga, todėl gamybos efektyvumo, produkcijos kokybės gerinimas, pranašumo prieš konkurentus didinimas vaidina labai svarbų vaidmenį, o viso to pasiekti be inovacijų yra sudėtinga.

Remiantis LR Statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje 2008-2010 m. tik 14,6 proc. visų įmonių diegė inovacijas, o 2010-2012 jų buvo dar mažiau – 10,7 proc. visų Lietuvos įmonių. Tai parodo, kad technologijų diegimas įmonėse nėra intensyvus, ką ir atspindi ekspertų vertinimas. Lietuvos eksporto statistinių duomenų analizė (žr. 3.2.2. skyrelį) parodė, kad eksporto prekinėje struktūroje didelės pridėtinės vertės produkcija užima labai nedidelę dalį, o vyrauja tradicinės, palyginti nedidelės pridėtinės vertės, šakos. Norint sustiprinti aukštos pridėtinės vertės šakas, šiuo metu esančio inovacijų taikymo lygio nepakanka. Svarbiausi įmonių veiklą ribojantys veiksniai - finansų stoka, kvalifikuoto personalo trūkumas bei nepakankamas verslo ir mokslo bendradarbiavimas. Taigi, siekiant paskatinti inovacijų, o tuo pačiu ir eksporto plėtrą, būtina pašalinti šiuos trukdžius.

Ketvirtoje vietoje, ekspertų nuomone, yra gaminamos produkcijos neatitikimas standartams (x_2). Tarptautiniai standartai yra pakankamai griežti, todėl ne visiems gamintojams pavyksta juos įgyvendinti. Ši problema ypač aktuali smulkiam ir vidutiniam verslui, kuris dažnai susiduria su finansų stygiumi, nepakankamu gamybos pajėgumu bei tinkamo kvalifikuoto personalo trūkumu. Dėl šių priežasčių ne visiems gamintojams pavyksta atitikti pasaulinius standartus.

Penktoje vietoje ekspertai nurodė nepakankamą paramą valstybės paramą eksporto skatinimui (x_4), šeštoje – tiesioginių užsienio investicijų skatinimo neefektyvumą (x_8), septintoje - vykdomą mokesčių politiką. Mažiausiai reikšmingas veiksnys Lietuvos eksporto plėtrai, ekspertų nuomone, yra šalies transporto ir komunikacijos infrastruktūros išvystymo lygis (x_1).

Antras klausimas ekspertams – įvertinti veiksnius, susijusius su eksporto rinkomis, stabdančius Lietuvos eksporto plėtrą. Buvo pateikti 8 veiksniai – alternatyvos. Ekspertų buvo paprašyta jas suranguoti reikšmingiausiam veiksniiui skiriant „1“, o mažiausiai reikšmingam – „8“. Ekspertų vertinimų vidurkiai pateikti 8 lentelėje.

8 lentelė. Veiksniai, susijusiu su eksporto rinkomis, ekspertų vertinimas

	Alternatyvos Nr.							
Eksperto Nr.	x ₁	x ₂	x ₃	x ₄	x ₅	x ₆	x ₇	x ₈
1	3	1	5	2	6	7	8	4
2	5	1	2	3	6	4	8	7
3	1	6	3	4	7	5	2	8
4	1	4	3	8	2	5	6	7
5	1	3	4	6	5	7	2	8
6	4	5	3	1	2	6	7	8
7	5	3	4	1	2	7	6	8
Rangų suma	20	23	24	25	30	41	39	50
Rangų sumų vidurkis	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50
Nuokrypio kvadratas	132,25	72,25	56,25	42,25	2,25	90,25	56,25	342,25
Suma S²=794,00								

Skaičiuojamas Kendall konkordacijos koeficientas (W) ir tikrinamos hipotezės dėl ekspertų nuomonių suderinamumo dėl antro klausimo:

$H_0: W=0$ (ekspertų vertinimas prieštarīgi)

$H_1: W \neq 0$ (Ekspertų vertinimas panašūs)

$$W = \frac{12 \times 794,00}{7(8^2 - 8)} = 0,385811$$

Reikšmingumo lygmuo $\alpha = 0,05$. Apskaičiuojame dydį $W \times m \times (k-1) = 0,385811 \times 7 \times (8-1) = 18,9047$. Kadangi apskaičiuota reikšmė lygi 18,9047 ir yra didesnė už $\chi^2(0,05; 7) = 14,0671$, todėl H_0 , kad ekspertų nuomonės prieštaringos, atmetama.

Svarbiausią veiksnių, susijusių su eksporto rinkomis, ekspertai nurodė didelį konkurencijos lygį užsienio rinkose (x_1) (žr. 9 lentelę). Antras pagal reikšmingumą veiksnys, ekspertų nuomone, yra nepakankama užsienio rinkų paklausa (x_2). Ekonominis nuosmukis 2009 m. palietė beveik visas pagrindines Lietuvos eksporto partneres, daugumos jų ekonomikos iki šiol nepasiekė prieš nuosmukį buvusio lygio, kas labai atsiliepia paklausai.

Trečias pagal reikšmingumą ekspertų vertinimu veiksnys, trukdantis Lietuvos eksporto plėtrai, yra užsienio nustatyti apribojimai, taisyklės ir reglamentai importui (x_3). ES pagrindas – laisvas prekių, paslaugų, kapitalo ir žmonių judėjimas, todėl eksporto apribojimai negali būti taikomi. Bet tai negalioja ne ES narėms. Nors Lietuvos didžiausia eksporto dalis keliauja į ES rinką, antra pagal svarbą rinka – NVS valstybės. Ypatingas dėmesys atkreiptinas į pagrindinę Lietuvos eksporto partnerę – Rusiją. Rusija dažnai reglamentus ir griežtus standartus importuojamai produkcijai panaudoja politiniais tikslais, kas turi neigiamos įtakos Lietuvos eksportui į šią šalį.

Ketvirtoje vietoje ekspertai nurodė politinį ir ekonominį eksporto rinkų nestabilumą (x_4). Politinis ir ekonominis nestabilumas šalyse, į kurias eksportuojama produkcija, stabdo eksporto plėtrą. Politinis nestabilumas dažniausiai lemia ir ekonominį nestabilumą, kas didina nepasitikėjimą, neužtikrintumą, riziką, o visa tai turi neigiamos įtakos tarptautinio verlo plėtrai. Politinio ir ekonominio nestabilumo įtaką tarptautiniam verslui, tarptautinei prekybai gerai iliustruoja 2013 m. prasidėję neramumai Ukrainoje ir dėl to sumažėjusios eksporto apimtys į šią šalį (remiantis LR Statistikos departamento duomenimis, 2014 m. 1-ąjį ketvirtį eksportas į Ukrainą sumažėjo 19 proc., 2 – ąjį 6 proc., 3 – ąjį – 22 proc. palyginus su atitinkamu laikotarpiu 2013 m.).

Penktoje vietoje ekspertai nurodė kontraktų plėtojimo užsienio šalyse sunkumus (x_5), šeštoje – kalbos ir kultūros skirtumus (x_7), septintoje – muitus ir prekybos apribojimus (x_6). Mažiausiai svarbus veiksnys iš pateiktų alternatyvų, ekspertų nuomone, yra valiutų kursų svyravimas (x_8). Kadangi didžioji dalis Lietuvos eksporto keliauja į ES šalis, todėl valiutų kursų įtaką ir muitų bei kitų prekybinių

apribojimų nėra labai reikšminga. Bet prekiaujant ne su ES šalimis, šie veiksniai gali turėti įtakos eksporto plėtrai.

Siekiant įvertinti valstybės vaidmenį eksporto plėtroje bei parengti tinkamus eksporto plėtros siūlymus, ekspertų buvo paprašyta įvertinti eksporto skatinimo priemones pagal jų reikšmingumą Lietuvos eksporto plėtrai. Buvo pateiktos 6 eksporto skatinimo priemonės – alternatyvos. Ekspertų buvo paprašyta jas suranguoti reikšmingiausiam veiksniai skiriant „1“, o mažiausiai reikšmingam – „6“. Ekspertų vertinimų rezultatai pateikti 9 lentelėje.

9 lentelė. Eksporto skatinimo priemonių ekspertų vertinimas

	Alternatyvos Nr.					
Eksperto Nr.	x₁	x₂	x₃	x₄	x₅	x₆
1	5	1	2	6	3	4
2	2	1	3	6	5	4
3	5	3	1	2	4	5
4	5	4	1	6	2	3
5	4	1	3	5	2	6
6	5	4	3	2	1	6
7	1	2	6	4	3	5
Rangų suma	27	16	19	31	20	33
Rangų sumų vidurkis	24,33	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50
Nuokrypio kvadratas	7,11	240,25	156,25	0,25	132,25	2,25
Suma S²=538,36						

Tikrinamas ekspertų nuomonių suderinamumas dėl trečio klausimo:

H₀: W=0 (ekspertų vertinimas prieštarigis)

H₁: W≠0 (Ekspertų vertinimas panašūs)

$$W = \frac{12 \times 538,36}{7(6^2 - 6)} = 0,854541$$

Reikšmingumo lygmuo $\alpha = 0,05$. Apskaičiuojame dydį $W \times m \times (k-1) = 0,854541 \times 7 \times (6-1) = 29,9089$. Kadangi apskaičiuota reikšmė lygi 29,9089 ir yra didesnė už $\chi^2(0,05; 5) = 11,0705$, todėl H₀, kad ekspertų nuomonės prieštaringos, atmetama.

Pirmoje vietoje ekspertai nurodė pagalbos užmezgant verslo ryšius užsienyje (x₂). 3 ekspertai iš 7 pagalbą užmezgant verslo ryšius užsienyje nurodė kaip pačią svarbiausią Lietuvos eksporto plėtros priemonę. Antroje vietoje ekspertai nurodė eksporto kreditų ir kitų eksporto finansavimo priemonių gavimo sąlygų gerinimą (x₃). Apžvelgiant eksporto skatinimo reikšmę ir priemones (žr. 1.4. poskyrį), sėkminga eksporto plėtra pasižyminčių Azijos šalių prekybos plėtros vienu pagrindinių variklių buvo

palankios eksporto finansavimo priemonių gavimo sąlygos. Ekspertai patvirtino šios priemonės svarbų vaidmenį ir Lietuvos eksporto plėtroje.

Trečioje vietoje, ekspertų nuomone, yra Lietuvos atstovavimo eksportuotojų interesams užsienyje efektyvumo gerinimas (x_5). Ketvirtoje vietoje ekspertai nurodė mokymus, konsultacijas eksporto klausimais (x_1). Penktoje vietoje - už eksporto skatinimą atsakingų institucijų veiklos efektyvumo gerinimas (x_4). Mažiausiai reikšminga eksporto skatinimo priemonė Lietuvos eksporto plėtrai, ekspertų nuomone, yra valstybės parama eksporto infrastruktūros plėtrai (x_6).

Apibendrinus Lietuvos eksporto plėtros problemų ekspertinį vertinimą, svarbiausi veiksniai, susiję su vidine eksportuotojo aplinka, stabdantys Lietuvos eksporto plėtrą, yra žinių apie užsienio rinkas trūkumas bei kvalifikuoto personalo trūkumas. Svarbiausiais veiksniais, susijusiais su eksporto rinkomis, ekspertai nurodė didelį konkurencijos lygį užsienio rinkose bei nepakankamą užsienio rinkų paklausą. O reikšmingiausiomis ir būtiniausiomis eksporto rėmimo priemonėmis, ekspertų nuomone, yra pagalba užmezgant verslo ryšius užsienyje, eksporto kreditų ir kitų eksporto finansavimo priemonių gavimo sąlygų gerinimas.

3.4. Lietuvos eksporto priklausomybės nuo pasirinktų veiksnių koreliacinė regresinė analizė

Ekspertinio vertinimo metu ekspertai išskyrė naujų technologijų, inovacijų plėtros ir tiesioginių užsienio investicijų reikšmę Lietuvos eksporto plėtrai. Ryšiui tarp eksporto apimčių ir ekspertų nuomone reikšmingiausių veiksnių bei infliacijos patikrinti pasitelkta vienas dažniausiai naudojamų matematinės statistikos metodų, skirtų tikrinti ekonominių procesų ir veiksnių ryšius bei sąveikas. Taigi, siekiant nustatyti, ar egzistuoja ryšys tarp Lietuvos eksporto apimčių (y) ir tiesioginių užsienio investicijų (x_1), įmonių išlaidų inovacijoms (moksliniams tyrimams ir eksperimentiniam plėtrai) (x_2) ir infliacijos (x_3), skaičiuojami koreliacijos koeficientai.

Skaičiavimams reikalingi duomenys pateikti 10 lentelėje:

10 lentelė. Pagrindiniai duomenys koreliacinei analizei atlikti

					Nuokrypiai nuo vidurkių			
Metai	y	x_1	x_2	x_3	y	x_1	x_2	x_3
2004	25819,06	16192,56	101,3	1,2	-26660,3	-16339,84	-105,44	-2,65
2005	32767,3	23895,79	110,5	2,7	-19712,1	-8636,61	-96,24	-1,15
2006	38888,34	28924,6	183,8	3,8	-13591,1	-3607,8	-22,94	-0,05
2007	43192,37	35503,93	229,1	5,8	-9287,03	2971,53	22,36	1,95
2008	55510,96	31733,28	211,4	11,1	3031,561	-799,12	4,66	7,25

10 lentelės tęsinys kitame puslapyje

					Nuokrypiai nuo vidurkių			
Metai	y	x ₁	x ₂	x ₃	y	x ₁	x ₂	x ₃
2009	40732	31787,14	188,2	4,2	-11747,4	-745,26	-18,54	0,35
2010	54038,85	34634,94	222,9	1,2	1559,451	2102,54	16,16	-2,65
2011	69576,84	38080,7	255,9	4,1	17097,44	5548,3	49,16	0,25
2012	79578,5	41781,09	272,7	3,2	27099,1	9248,69	65,96	-0,65
2013	84689,77	42789,99	291,6	1,2	32210,37	10257,59	84,86	-2,65
Vidurkis	52479,4	32532,4	206,74	3,85				
Stand. nuokrypis	19955,8	8100,63	63,25	2,97				

MS Excel CORREL funkcijos pagalba apskaičiuoti koreliacijos koeficientai pateikti 11 lentelėje:

11 lentelė. Koreliacijos koeficientai

r ₁	r ₂	r ₃
0,902342	0,91826	-0,01701
t ₁	t ₂	t ₃
5,921326	6,559012	-0,04813

Koreliacijos koeficiento reikšmingumui nustatyti keliamos hipotezės:

$$H_0: r_i = 0$$

$$H_1: r_i \neq 0$$

Čia $i = 1, 2, 3$.

Pasirenkame reikšmingumo lygmenį – 0,05. Skaičiuojamas statistinis t, tada jis lyginamas su t^{lent} . Jeigu $t > t^{\text{lent}}$, tokiu atveju koreliacijos koeficientas reikšmingas, t.y. nulinė hipotezė atmetama. Apskaičiuotos t reikšmės pateiktos 11 lentelėje, $t^{\text{lent}} = 1,859548$. Kadangi $t_1 > t^{\text{lent}}$, $t_2 > t^{\text{lent}}$, y ir x_1 , x_2 koreliacijos koeficientai reikšmingi, nulinė hipotezė atmetama. $t_3 < t^{\text{lent}}$, todėl nulinė hipotezė priimama, kas reiškia, kad koreliacijos koeficientas nereikšmingas.

Taigi, tarp Lietuvos eksporto apimčių (y) ir tiesioginių užsienio investicijų (x_1) ($r = 0,902342$) bei eksporto (y) ir įmonių išlaidų inovacijoms (x_2) ($r = 0,91826$) egzistuoja stiprus teigiamas ryšys, vadinasi jie tarpusavyje labai susiję.

Kadangi stipriausias ryšys sieja eksporto apimtį ir tiesiogines užsienio investicijas (x_1), įmonių išlaidas inovacijoms (x_2), todėl juos pasirenkame toliau tirti porine regresine analize.

Pasirenkama tiesinė regresija ir ieškoma ši regresijos lygties forma:

$$y = \alpha + \beta x \quad (14)$$

MS Excel pagalba apskaičiuoti regresijos lygčių koeficientai pateikti 12 lentelėje:

12 lentelė. Regresijos lygčių koeficientai

	x_1	x_2
α	-19837,3	-7420,07
β	2,222913	289,7333

Turėdami regresijos lygčių koeficientus, gauname tokias lygtis:

$$y_{x1} = -19837,30 + 2,222913x$$

$$y_{x2} = -7420,07 + 289,7333x$$

Siekiant įvertinti modelio tinkamumą, skaičiuojamas determinacijos koeficientas.

$$R^2_1 = 0,902342^2 = 0,814222$$

$$R^2_2 = 0,918260^2 = 0,843201$$

Kadangi apskaičiuoti determinacijos koeficientai abiem atvejais yra gerokai didesnės negu dažniausiai reikalaujamas dydis, t.y. $R^2_1 > 0,25$, $R^2_2 > 0,25$, todėl modelius galima laikyti tinkamais.

Apskaičiavus pataisytą determinacijos koeficientą, gautos tokios reikšmės:

$$R^2_{a1} = 0,791000$$

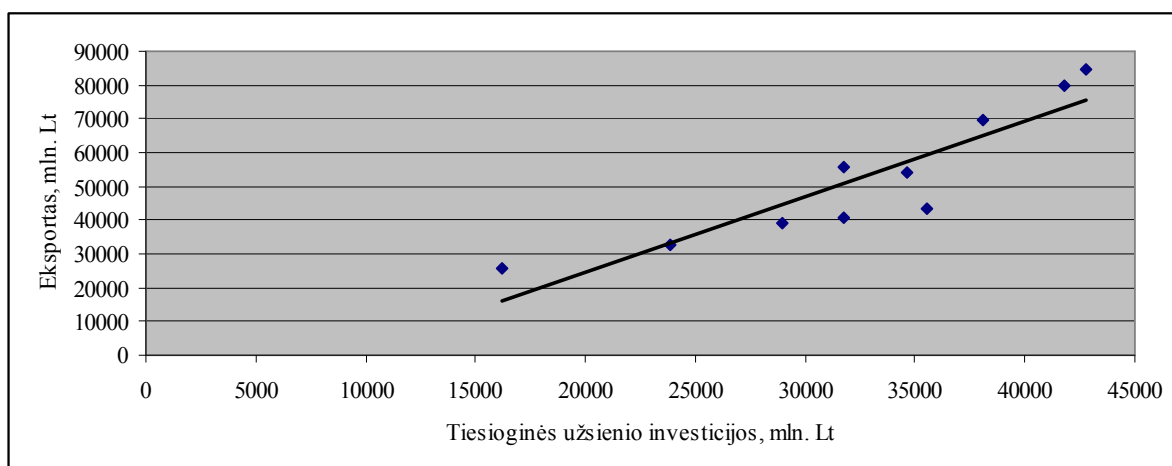
$$R^2_{a2} = 0,823601$$

Apskaičiavus pataisytuosius determinacijos koeficientus, matyti, kad jie yra pakankamai aukšti ir modelius galima laikyti tinkamais.

Kad būtų galima įvertinti gautų lygčių adekvatumą realiai padėčiai, atliekamas lentelinio Fišerio santykio ($F_{lent.}$) palyginimas su kiekvienam pasirinktam veiksniai apskaičiuotais santykiais ($F_{apsk.}$).

$F_{lent.} = 5,32$. Kadangi $F_{apsk.1} = 7,9988$ ir tai yra daugiau už $F_{lent.}$, pirmoji lygtis yra adekvati realiai padėčiai. $F_{apsk.2} = 7,9666$, taigi ir antroji lygtis yra adekvati realiai padėčiai ir galima ją naudoti prognozėms ir planavimui.

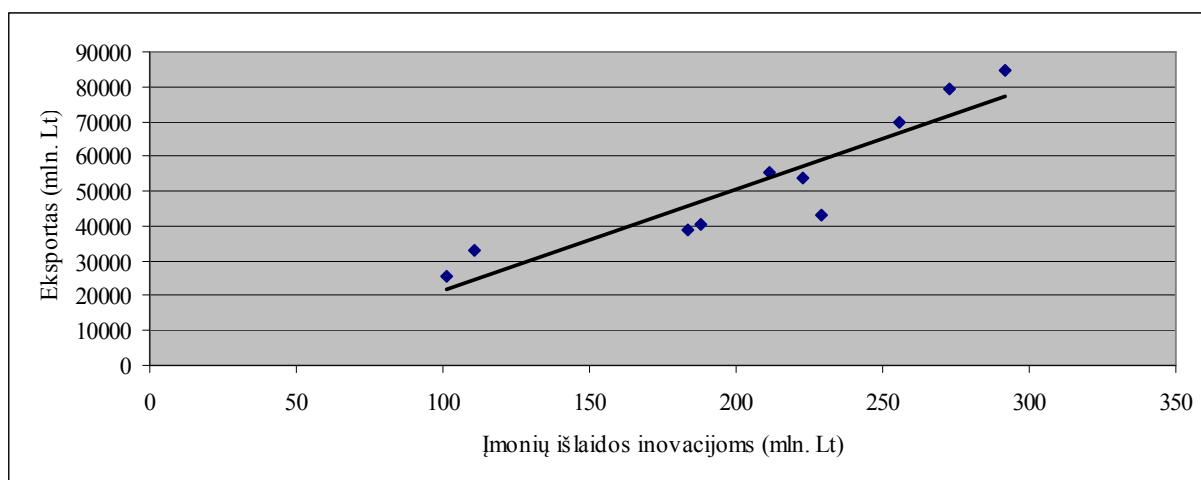
Ryšys tarp Lietuvos eksporto ir tiesioginių užsienio investicijų grafiškai pavaizduotas 10 paveiksle.

10 pav. Lietuvos eksporto priklausomybė nuo tiesioginių užsienio investicijų

Iš 10 pav. matyti, kad augant įmonių išlaidoms inovacijoms, auga eksporto vertė. Tai patvirtina, kad inovacijos turi labai svarbų vaidmenį eksportui. Inovacijos yra vienas pagrindinių veiksnių, skatinančių aukštesnės pridėtinės vertės kūrimą, ekonomikos plėtrą, gerinantis konkurencingumą tiek vidaus, tiek užsienio rinkose. Kuo įmonės daugiau išleidžia inovacijoms, tuo labiau didėja jų produkcijos konkurencingumas, patrauklumas užsienio rinkoms. Rinkų poreikis nuolat keičiasi, atsiranda naujų produktų, auga konkurencija, todėl naujovių taikymas gamyboje vaidina vis svarbesnį vaidmenį.

Ryšys tarp Lietuvos eksporto ir įmonių išlaidų inovacijoms grafiškai pavaizduotas 11 paveiksle.

11 pav. Lietuvos eksporto priklausomybė nuo įmonių išlaidų inovacijoms

11 pav. matyti, kad didėjant tiesioginėms užsienio investicijoms Lietuvoje, auga eksportas. Tiesioginės užsienio investicijos turi įtakos naujų technologijų sklaidai, naujų produktų gamybai, eksportui ir pan., taigi nors ir ne visai tiesiogiai, bet turi svarios įtakos eksporto tendencijoms. Taigi, tiek tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas, tiek investicijų inovacijoms skatinimas gali teigiamai

paveikti Lietuvos eksporto augimą, todėl rengiant eksporto plėtros programas, tikslinga atkreipti dėmesį į šiuos, kaip į eksporto plėtrą skatinančius, veiksnius.

Taigi, koreliacinės regresinės analizės metodas leidžia pagrįsti, kad tarp eksporto ir tiesioginių užsienio investicijų bei įmonių išlaidų, skirtų inovacijoms, yra stiprus ryšys, o tarp Lietuvos eksporto ir metinės infliacijos ryšio nėra. Analizė atskleidė, kad Lietuvos eksportui didelę įtaką turi inovacijos ir investicijos. Inovacijos didina eksporto konkurencingumą, didesnės pridėtinės vertės produkcijos gamybą, kas labai svarbu norint plėsti eksportą, išsilaikyti konkurencinėje kovoje bei įeiti į naujas rinkas. Tiesioginės užsienio investicijos savo ruožtu skatina naujų technologijų diegimą, gaminamos produkcijos kokybės gerinimą. Taigi, formuojant eksporto skatinimo politiką, tikslinga atsižvelgti į šiuos du kintamuosius ir skatinti jų plėtrą.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

Atlikus eksporto teorijos analizę ir Lietuvos eksporto plėtros problemų vertinimą, galima daryti šias pagrindines išvadas:

1. Išanalizavus mokslinę literatūrą galima teigti, kad tarptautinė prekyba visada buvo populiari mokslinių tyrimų sritis. Tai neatsiejiama šiuolaikinio pasaulio dalis, per paskutinius šimtmečius įgijusi sudėtingesnę ir kompleksiškesnę formą. Prekiaudamos tarpusavyje šalys patiria naudą, todėl yra suinteresuotos prekybos plėtra. Įvairios teorijos skirtingai bando paaiškinti tarptautinę prekybą, jos reikšmę, veiksnius ir priežastis. Galima išskirti dvi vyraujančias tarptautinės prekybos politikos kryptis: prekybos liberalizavimą ir protekionizmą. Šiuolaikinę valstybių vykdomą užsienio prekybos politiką galima būtų apibūdinti kaip mišrią, kurioje pasireiškia tiek laisvos rinkos, tiek protekcionizmo elementai. Eksportas yra labai svarbus kiekvienos šalies ekonomikoje, todėl jo skatinimas yra labai paplitęs, o šalys taiko įvairias eksporto skatinimo strategijas.
2. Atlikus Lietuvos eksporto aplinkos analizę ir sudarius SSGG matricą paaiškėjo, kad Lietuvos eksportas dėl savo privalumų ir galimybių turi palankias sąlygas sėkmingai plėtrai. Šalies narystė tiek PPO, tiek ES suteikia Lietuvai patikimos ir stabilios prekybos partnerės statusą užsienio partnerių akyse. Nepaisant to, išryškėjo Lietuvos eksporto silpnybės ir grėsmės, susijusios su šalies eksporto priklausomybe nuo pagrindinių eksporto bei žaliavų rinkų bei galimu tarptautinio konkurencingumo sumažėjimu.
3. Lietuvos eksporto tendencijų 2004-2013 m. analizė atskleidė, kad eksportas nagrinėjamu laikotarpiu augo. Apie du trečdaliai visos produkcijos eksportuota į ES valstybes, bet analizės laikotarpiu eksporto dalis, tenkanti NVS šalių grupei, augo. Analizė atskleidė, kad Lietuvos eksportas nėra diversifikuotas, yra priklausomas nuo ES ir NVS rinkų. Svarbiausios eksporto šalys nagrinėjamu laikotarpiu - Vokietija, Rusija, Latvija, Lenkija ir Estija. Išanalizavus Lietuvos eksporto prekinę struktūrą paaiškėjo, kad Lietuvos eksporte vyrauja palyginus nedaug pridėtinės vertės turinčių prekių grupės. Pagrindinės Lietuvos eksportuojamos prekės - mineralinis kuras, baldai, antžeminio transporto priemonės, plastikai ir jų dirbiniai.
4. Atlikus Lietuvos eksporto plėtrai trukdančių veiksnių ekspertinį vertinimą, svarbiausios Lietuvos eksporto plėtros problemos, susijusios su Lietuvos vidine aplinka, ekspertų nuomone, yra žinių apie užsienio rinkas trūkumas bei kvalifikuoto personalo trūkumas. Svarbiausi veiksniai, susiję su eksporto rinkomis, trukdandys Lietuvos eksporto plėtrai, yra aukštas konkurencijos lygis užsienio rinkose ir nepakankama užsienio rinkų paklausa. Reikalingiausios eksporto skatinimo priemonės, ekspertų nuomone, yra pagalba užmezgant verslo ryšius užsienyje bei eksporto kreditų ir kitų eksporto finansavimo priemonių gavimo sąlygų gerinimas.

5. Patikrinus ryšį tarp Lietuvos eksporto apimčių 2004-2013 m. ir tiesioginių užsienio investicijų, įmonių išlaidų, skirtų inovacijoms, bei infliacijos koreliacinės regresinės analizės metodu paaiškėjo, kad Lietuvos eksportui didelę įtaką turi inovacijos ir investicijos. Tarp eksporto ir tiesioginių užsienio investicijų bei įmonių išlaidų, skirtų inovacijoms, yra stiprus ryšys, o ryšys tarp eksporto apimčių ir infliacijos nėra statistiškai reikšmingas.

Siūlymai Lietuvos eksporto plėtros skatinimui:

1. Siūloma skatinti Lietuvos eksporto rinkų diversifikaciją ir įėjimą į naujas rinkas taikant eksporto kontraktų draudimą nuo ne nuo rinkos priklausančios rizikos, kompensuojant įmonių naujų rinkų paieškos kaštus, organizuojant mokymus, teikiant informaciją apie geografiškai labiau nutolusias (trečiąsias) rinkas.
2. Kadangi Lietuvos eksporto prekinėje struktūroje vyrauja palyginti mažai pridėtinės vertės sukuriančios pramonės šakos, todėl rekomenduojama skatinti daug pridėtinės vertės sukuriančių šakų eksportą. Tam siūloma taikyti specialias skatinimo programas atskiroms šakoms, teikti eksporto kontraktų draudimą ir paramą aukštųjų technologijų projektams, sukurti lengvatinių eksporto kreditų prioritetinėms pramonės šakoms sistemą.
3. Siekiant skatinti Lietuvos eksporto plėtrą, siūloma didinti už eksporto skatinimą atsakingų institucijų veiklos efektyvumą. Eksporto skatinimo institucijų veikla turėtų būti orientuota į šalies įvaizdžio užsienio rinkose kūrimą, tarptautinį marketingą, eksportuotojų konsultavimą, rėmimą, informacijos kaupimą ir jos teikimą. Institucijos turėtų veikti "vieno langelio" principu, kad eksportuotojams būtų sudarytos palankios sąlygos gauti visą reikalingą informaciją ir paslaugas vienoje vietoje, greitai ir patogiai.

LITERATŪRA

1. **Abbas M., Raza H.** Effect of trade deficit on the economy of Pakistan // *Interdisciplinary journal of contemporary research in business*, 2013, vol. 4, no. 11, p. 176-214. Prieiga per internetą: <http://journal-archieves30.webs.com/176-215.pdf> [žiūrėta 2014 06 19]
2. **Augustinaitis ir kt.** *Lietuvos e. valdžios gairės*. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009
Belloc M., di Maio M. *Survey of the literature on successful strategies and practices for export promotion by developing countries* // International Growth Centre. - 2011, vol. 11 no. 248, p. 54. Prieiga per internetą: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2001000 [žiūrėta 2014-06-25]
3. Bendrasis vidaus produktas. Požymiai: statistiniai rodikliai ir metai // Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectOut/PxSort.asp?file=20141251092116629762M2010201&PLanguage=0&MainTable=M2010201&MainTablePretext=Bendrasis%20vidaus%20produktas&potsize=10>
4. **Bernatonytė D.** *Tarptautinė prekyba*. – Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2011
5. **Čiegis R.** *Ekonominių teorijų istorija*. - Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2014
6. **Dakal D. et al.** Another empirical look at the theory of overlapping demands // *International Economics, Camera di Commercio di Genova*. - 2009, vol. 64, No. 1, p. 103-113. Prieiga per internetą: <http://www.newhaven.edu/30098.pdf> [žiūrėta 2014-06-20]
7. Eksportas ir importas. Požymiai: matavimo vienetas, statistiniai rodikliai ir metai // Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectOut/PxSort.asp?file=20141251005816629762M6050301&PLanguage=0&MainTable=M6050301&MainTablePretext=Eksportas&potsize=20> [žiūrėta 2014 09 14]
8. Eksportas ir importas. Požymiai: matavimo vienetas, statistiniai rodikliai, Kombinuotoji nomenklatūra (2-jų ženklų lygiu) ir metai // Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectOut/PxSort.asp?file=20141251021016629762M6050306&PLanguage=0&MainTable=M6050306&MainTablePretext=Balansas&potsize=970> [žiūrėta 2014 09 14]
9. Eksportas ir importas. Požymiai: Kombinuotoji nomenklatūra (2-jų ženklų), valstybė, metai // Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveelections.asp?MainTable=M6050306&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSid=23355&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rva>

- [r3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=](#) [žiūrėta 2014 09 14]
10. Eksportas. Požymiai: matavimo vienetas ir ketvirtis // Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectOut/PxSort.asp?file=20141251043216629762M6050201&PLanguage=0&MainTable=M6050201&MainTablePrestext=Eksportas&potsize=43> [žiūrėta 2014 09 14]
 11. Europos Sąjungos ir Lietuvos prekybos politika // Prieiga per internetą: <http://www.urm.lt/default/lt/ekonomine-diplomatija/prekybiniai-ekonominiai-santykiai/europos-sajungos-lietuvos-prekybos-politika> [2014 08 20]
 12. Galiojantys Europos Sąjungos susitarimai, nustatantys laisvąją prekybą // Prieiga per internetą: <http://www.urm.lt/default/lt/galiojantys-europos-sajungos-susitarimai-nustatantys-laisvaja-prekyba> [2014 08 20]
 13. **Gilaninia et al.** Export incentives and its importance in the export performance // *Arabian Journal of Business and Management Review*, 2013, vol. 1, no. 11, p. 52-57. Prieiga per internetą: http://www.arabianjbmr.com/pdfs/NG_VOL_1_11/7.pdf [žiūrėta 2014-05-10]
 14. **Gylfason T.** Exports, Inflation, and Growth // *IMF Working Paper*, 1998, vol. 97, no. 119. Prieiga per internetą: <https://notendur.hi.is/gylfason/pdf/expword10.pdf> [žiūrėta 2014 06 20]
 15. **Ginevičius ir kt.** *Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje*. – Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2005
 16. **Golub S. S., Hsieh C.** Classical Ricardian theory of comparative advantage revisited // *Review of international economics* – Oxford. - 2000, vol. 8 No. 2, p. 221-234. Prieiga per internetą: http://www2.econ.iastate.edu/classes/econ521/orazem/Papers/Golub_hsieh.pdf
 17. **Grebliauskas A., Stonys M.** Lietuvos pramonės eksporto konkurencingumo vertinimas // *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*. - 2012, Nr. 6 (2), p. 49-57. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2012~ISSN_1822-7996.V_6.N_2.PG_49-72/DS.002.0.01.ARTIC
 18. **Grižas A.** *Tarptautiniai ekonominiai santykiai* - Vilnius: Ekonomikos mokymo centras, 2003
 19. **Hayakawa K. et al.** *Do Export Promotion Agencies Increase Exports?* // Institute of developing economies, 2011, No. 313, p. 1-21. Prieiga per internetą: http://ir.ide.go.jp/dspace/bitstream/2344/1096/1/ARRIDE_Discussion_No.313_hayakawa.pdf [žiūrėta 2014 05 19]
 20. HICP - inflation rate. Annual average rate of change (%). Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tec00118&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1> [žiūrėta 2014 09 12]

21. **Iqbal et al.** Relationship between Exports and Economic Growth of Pakistan // *European Journal of Social Sciences*, 2012, vol. 32 no. 3, p. 453-460. Prieiga per internetą: https://www.academia.edu/1887200/Relationship_between_Exports_and_Economic_Growth_of_Pakistan [žiūrėta 2014 05 27]
22. Išlaidos moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai, mln. litų. Požymiai: sektorius, MTTP išlaidų sritis ir metai // Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectOut/PxSort.asp?file=201412510273916630000M9030101&PLanguage=0&MainTable=M9030101&MainTablePretext=I%C5%A1laid%C5%B3%20MTEP%20santykis%20su%20BVP,%20%&potsize=9> [žiūrėta 2014 09 11]
23. **Jakutis A. ir kt.** *Ekonomikos teorija*. - Vilnius: Eugrimas, 2007
24. **Kilic R.** *Absolute and Comparative Advantage: Ricardian Model* // Department of Economics, Marshall Hall, Michigan State University, 2002. Prieiga per internetą: <https://www.msu.edu/course/ec/340/Kilic/lecture3.pdf> [žiūrėta 2014 04 17]
25. **Kokko A.** Export-Led Growth in East Asia: Lessons for Europe's Transition Economies // *EIJS Working Paper Series*, 2002, no. 142. Prieiga per internetą: <http://www2.hhs.se/ejswp/142.PDF> [žiūrėta 2014 06 02]
26. **Krugman P. R., Obstfeld M.** *International economics* - Boston (Mass.): Pearson: Addison-Wesley, 2009
27. **Kwok Y., Yu E. S.** Leontief paradox and the role of factor intensity measurement // *ACE 05: proceedings of the Australian conference of economists*, 2005. Prieiga per internetą: https://www.iioa.org/conferences/15th/pdf/kwok_yu.pdf [žiūrėta 2014 05 12]
28. **Lee C., Huang B.** The relationship between exports and economic growth in East Asian countries: a multivariate threshold autoregressive approach // *Journal of economic development*. - Seoul, Korea, 2002, vol. 27.2002, No. 2, p. 45-68. ISSN 02548372. Prieiga per internetą: <http://www.jed.or.kr/full-text/27-2/lee.PDF> [žiūrėta 2014 06 11]
29. **Leen A. R.** Adam Smith's Policy of International Trade: Trade policy in a mercantilist world // *Archives of Economic History*, 2014, vol. 25, no. 2, p. 7-16. Prieiga per internetą: <http://www.law.leidenuniv.nl/org/fisceco/economie/medewerkerseconomie/leen.html> [žiūrėta 2014 05 28]
30. Lietuviškos kilmės prekių eksportas. Požymiai: matavimo vienetas, Kombinuotoji nomenklatūra (2–jų ženklų lygiu) ir metai // Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M6050316&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=23354&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=> [žiūrėta 2014 09 14]

31. Lietuvos eksporto plėtros 2014-2020 metų gairės // Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/uploads/documents/4-58%20.pdf> [žiūrėta 2014 09 05]
32. **Marchand B. U.** Trade liberalization // *The Encyclopedia of Business in Today's World*, 2009. Prieiga per internetą: <http://www.ualberta.ca/~ural/files/Trade%20Liberalization.pdf> [žiūrėta 2014 06 02]
33. **Meilienė E., Snieška V.** Lietuvos ekonominės politikos ir eksporto skatinimo strategijos sąveika // *Viešojo politika ir administravimas*. - 2005, Nr. 11, p. 48-54. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/vpa/archyvas/dwn.php?id=239822
34. **Melnikas B. ir kt.** *Tarptautinis verslas: tarptautinės vadybos įvadas*. – Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2008
35. Parama eksporto plėtrai // Prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/web/lt/eksportas/prama_eksporto_pletrai [žiūrėta 2014 09 15]
36. **Pass et al.** *Collins Dictionary of Economics*. – New York: Collins, 2006
37. **Pilinkienė V.** *Tarptautiniai ekonominiai santykiai*. - Kaunas: Technologija, 2009
38. **Prasanna N.** Impact of Foreign Direct Investment on Export Performance in India // *The Social Science Journal*, 2010, vol. 24 no. 1, p. 65-71. Prieiga per internetą: <http://krepublishers.com/02-Journals/JSS/JSS-24-0-000-10-Web/JSS-24-1-000-10-Abst-PDF/JSS-24-1-65-10-632-Prasanna-/JSS-24-1-65-10-632-Prasanna-N-Tt.pdf> [žiūrėta 2014 08 13]
39. **Radžiukynas ir kt.** *Europos Sąjungos bendroji prekybos politika*. - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011
40. **Schumaker R.** Adam Smith's theory of absolute advantage and the use of doxography in the history of economics // *Erasmus Journal for Philosophy and Economics*, 2012, vol. 5, no. 2, p. 54-80. Prieiga per internetą: <http://ejpe.org/pdf/5-2-art-3.pdf> [žiūrėta 2014 05 21]
41. **Startienė G.** *Tarptautinės prekybos finansavimas: rizika, mokėjimai, kreditavimas*. – Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2002
42. **Tambunlertchai S.** *Foreign Direct Investment and Export Performance in Thailand: Honors Theses: Mathematics-Economics*. - Middletown: Wesleyan University, 2009
43. **Tidikis R.** *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. - Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003
44. Tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje, mln. litų. Požymiai: administracinė teritorija ir metai // Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2230&status=A> [žiūrėta 2014 09 14]
45. **Titus O. A.** A comparative snalysis of export promotion strategies in selected African countries (South Africa, Nigeria and Egypt) // *International Journal of Management Sciences*, 2013, vol. 1, no. 6, p. 204-211. Prieiga per internetą:

- https://www.academia.edu/5419575/A_Comparative_Analysis_of_Export_Promotion_Strategies_In_Selected_African_Countries_South_Africa_Nigeria_and_Egypt [žiūrėta 2014 06 20]
46. **Weiss J.** Export Growth and Industrial Policy: Lessons from the East Asian Miracle experience // *ADB Institute Discussion Paper*, 2005, no. 26. Prieiga per internetą: <http://www.adbi.org/files/2005.02.dp26.eastasia.govt.policy.pdf> [žiūrėta 2014 06 20]
47. **Williams F., Monge P.** *Statistika: kaip suprasti kiekybinius tyrimus*. - Vilnius: Žara, 2006
48. **Wróbel A.** *Liberalizacja i protekcjonizm w polityce państwa – przykład sektora rolnego* // *Studia Ekonomiczne*. - Katowice: Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, 2013, Nr. 139, p. 122-129. Prieiga per internetą: http://www.ue.katowice.pl/uploads/media/12_A.Wrobel_liberalizacja_i_protekcjonizm....pdf
49. WTO. Trade Policy Review: European Union // Prieiga per internetą: http://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s284_e.pdf [žiūrėta 2014 09 03]
50. WTO. What is the WTO? Overview // Prieiga per internetą: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/wto_dg_stat_e.htm [žiūrėta 2014 09 03]
51. **Zhang K. H.** How Does FDI Affect a Host Country's Export Performance? The Case of China // *Contemporary Economic Policy*, 2001, vol. 9, no. 3, p. 679-693. Prieiga per internetą: <https://faculty.washington.edu/karyiu/confer/xian05/papers/zhang.pdf> [žiūrėta 2014 07 25]

Voitechovič J. Lietuvos eksporto plėtos problemos / Tarptautinės prekybos magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. habil.dr. D. Štreimikienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2014. – 64 p.

ANOTACIJA

Magistriniame darbe išanalizuota ir įvertinta eksporto skatinimo reikšmė, Lietuvos eksporto tendencijos, iškeltos pagrindinės eksporto plėtos problemos bei pateikti siūlymai, kaip reikėtų jas spręsti. Pirmoje darbo dalyje, remiantis naujausia moksline literatūra, išanalizuota eksporto sąvoka ir reikšmė, apžvelgtos pagrindinės tarptautinės prekybos teorijos, politikos kryptys, eksporto skatinimo reikšmė bei pagrindinės priemonės. Antroje dalyje pateikta tyrimo metodologija, pagrįsti ir aptarti tyrime naudoti metodai. Trečioje magistrinio darbo dalyje atskleistos Lietuvos eksporto plėtos problemos, identifikuoti veiksniai, trukdantys Lietuvos eksporto plėtrai, išskirtos Lietuvos eksporto stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės, atlikta Lietuvos eksporto tendencijų 2004-2013 m. analizė, atliktas ekspertinis eksporto plėtos veiksnių vertinimas ir koreliacinės regresinės analizės pagalba įvertinta Lietuvos eksporto priklausomybė nuo infliacijos, tiesioginių užsienio investicijų ir įmonių išlaidų inovacijoms. Darbo pabaigoje pateiktos išvados ir siūlymai, kaip spręsti darbe iškeltas eksporto plėtos problemas.

Pagrindiniai žodžiai: tarptautinė prekyba, eksportas, eksporto skatinimas, eksporto plėtra.

Voitechovič J. Problems with the export development in Lithuania / Master's Work in International Trade. Supervisor Prof. habil.dr. D. Štreimikienė. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2014. – 64 p.

ANNOTATION

The Master's work analyzed and assessed the significance of promoting export, Lithuanian export trends, presents the main problems with the export development, and provides suggestions for improvement. The first part of the thesis analyses the concept and significance of export, presents the main international trading theories, policies, significance of promoting export, and main means, based on the latest scholarly literature. The second part provides research methods, justifies and presents methods used in the research. The third part of the thesis reveals problems with the export development in Lithuania, identifies factors that prevent the export development in Lithuania, distinguishes strengths, weaknesses, opportunities and threats of Lithuanian export, analyses the trends of Lithuanian export in 2004-2013, provides an experimental assessment of factors in the export development and based on correlational regressive analysis, assessed the dependency of Lithuanian export on inflation, foreign direct investment, and corporate expenses on innovations. Conclusions and suggestions for solving the problems of export development presented in the thesis are provided at the end of the thesis.

Key words: international trade, export, export promotion, export development

Voitechovič J. Lietuvos eksporto plėtros problemos / Tarptautinės prekybos magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. habil.dr. D. Štreimikienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansųvaldymo fakultetas, 2014. – 64 p.

SANTRAUKA

Eksportas, Lietuvai, kaip mažai ir atviros ekonomikos šaliai, yra labai reikšmingas. Lietuvos užsienio prekyba pasižymi neigiamu užsienio prekybos balansu, kas reiškia, kad šalis daugiau importuoja negu eksportuoja. Magistrinio darbas yra aktualus, nes ilgai trunkantis prekybos deficitas gali turėti neigiamą poveikį visos šalies ekonomikai, todėl eksporto plėtra yra labai svarbus uždavinys, kurį pasiekti galima tik identifikavus plėtros problemas. Tyrimo problema - kas trukdo Lietuvos eksporto plėtrai? Tyrimo objektas - Lietuvos prekių eksporto plėtra. Tyrimo tikslas - ištirti Lietuvos prekių eksporto plėtrą 2004-2013 m. ir atskleisti eksporto plėtrai trukdančius veiksnius. Tyrimo uždaviniai: pateikti eksporto teoriją, apžvelgti Lietuvos eksporto veiksnius, parengti Lietuvos eksporto problemų vertinimo metodologiją, išanalizuoti Lietuvos eksporto rodiklių pokyčius 2004-2013 m., atlikti ekspertinį eksporto plėtrai įtakos turinčių veiksnių vertinimą, nustatyti Lietuvos eksporto priklausomybę nuo pasirinktų veiksnių. Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, statistinių duomenų analizė, ekspertinis vertinimas, koreliacinė regresinė analizė.

Tyrimo metu nustatyta, kad Lietuva turi palankias galimybes eksporto plėtrai. Atlikus Lietuvos eksporto statistikos analizę nustatyta, kad Lietuvos eksportas nėra diversifikuotas, daugiausiai eksportuojama į ES ir NVS šalis. Išanalizavus Lietuvos eksporto prekinę struktūrą paaiškėjo, kad Lietuvos eksporte vyrauja palyginus nedaug pridėtinės vertės turinčių prekių grupės. Atliktas ekspertinis vertinimas parodė, kad Lietuvos eksporto plėtrą stabdo žinių apie užsienio rinkas bei kvalifikuoto personalo trūkumas, aukštas konkurencijos lygis užsienio rinkose ir nepakankama užsienio rinkų paklausa. Koreliacinės regresinės analizės metodu patikrinus ryšį tarp Lietuvos eksporto ir tiesioginių užsienio investicijų, įmonių išlaidų, skirtų inovacijoms, bei infliacijos paaiškėjo, kad Lietuvos eksportui didelę įtaką turi inovacijos ir investicijos, o ryšys tarp eksporto ir infliacijos ryšio nėra.

Magistrinio darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir siūlymai, kaip spręsti darbe iškeltas eksporto plėtros problemas.

Voitechovič J. Problems with the export development in Lithuania / Master's Work in International Trade. Supervisor Prof. habil.dr. D. Štreimikienė. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2014. – 64 p.

SUMMARY

For Lithuania, as for a small country with open economy, the exporting is very significant. Lithuanian foreign trading has a negative balance of foreign trading, which means that the country is more importing than exporting. The thesis is relevant, because the prolonged trading deficit may affect the economy of the whole country; therefore, the export development is a very important goal, which might be achieved by identifying problems of development. The research problem: what prevents the export development in Lithuania? The research object: the development of Lithuanian goods export. The research goal: to analyze the development of Lithuanian goods export during the period of 2004-2013 and reveal factors that prevent the exporting. Research tasks: to provide the export theory, to review factors of Lithuanian export, to prepare methods for the assessment of problems with the exporting in Lithuania, to analyze the changes in the export indicators during the period of 2004-2013, to assess factors that influence the export development, and to determine the dependency of Lithuanian exports on chosen factors. Research methods: analysis of scholarly literature, analysis of statistical data, experimental assessment, correlational regressive analysis.

The research showed that Lithuania has favorable conditions for export development. The statistical analysis of Lithuanian export determined that Lithuania exports are not diversified and mainly focused on the EU and CIS countries. The analysis of Lithuanian export commodity structure showed that groups of goods with relatively small added-value are dominant in Lithuanian exports. The experimental assessment showed that the export development in Lithuania is prevented by the lack of knowledge about foreign markets and the lack of qualified staff, high level of competition in foreign markets, and insufficient demand of foreign markets. Using the methods of correlational regressive analysis, the correlation between Lithuanian exports and foreign direct investment, corporate expenses for innovations, and inflation was analyzed, and it was determined that Lithuanian export is greatly influenced by innovations and investments, but there is no correlation between the export and inflation.

Conclusions and suggestions for solving the problems of export development presented in the thesis are provided at the end of the thesis.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

ES STRUKTŪRINIŲ FONDŲ EKSPORTO SKATINIMO PRIEMONĖS IR PROJEKTAI VERSLUI

Priemonė	Tikslas	Igyvendinanti institucija
Naujos galimybės	Aktyvesnis partnerių ieškojimas užsienio rinkose, pardavimų užsienio rinkose didinimas	Lietuvos verslo paramos agentūra
Lyderis LT	Įnovacijų įmonėse skatinimas, darbo našumo, eksporto didinimas, naujų produktų gamyba	
E-verslas LT	Informacinių technologijų taikymo skatinimas mikro, mažose ir vidutinėse įmonėse ir taip sudaryti sąlygas našumo įmonėse ir eksporto didinimui	
Procesas LT	Šiuolaikiškų vadybos metodų taikymo skatinimas vidutinėse ir mažose įmonėse	
„Nuo verslo pradžios iki eksporto plėtos“	Per viešų paslaugų teikimą smulkiam ir vidutiniam verslui didinti Lietuvos įmonių konkurencingumą, skaitinti didesnę įsitraukimą į tarptautinę prekybą, įsitvirtinimą jose.	VŠĮ „Versli Lietuva“
„Tarptautinio konkurencingumo link“	Igyvendinti technologijų, globalizacijos, mokslo integracijos, konkurencingumo didinimo iniciatyvas, skatinančias šalies konkurencingumą bei verslumą.	

Šaltinis: Lietuvos Respublikos ūkio ministerija <http://www.ukmin.lt/>

2 PRIEDAS

LAISVĄJĄ PREKYBĄ NUSTATANTYS ES SUSITARIMAI

Laisvos prekybos susitarimai	Gruzija, Moldova, Kolumbija, Peru, Hondūras, Nikaragva, Panama, Kosta Rika, Salvadoras, Gvatemala, Korėjos Respublika (Pietų Korėja), Čilė, Meksika, Pietų Afrika, Šveicarija
Muitų sąjunga	Turkija, Andora, Monakas, San Marinas
Europos ekonominė erdvė	Islandija, Norvegija, Lichtenšteinas
Asociacijos ir stabilizacijos susitarimai	Albanija, Juodkalnija, Bosnija ir Hercegovina, Makedonija
Asociacijos susitarimus Viduržemio jūros regione	Alžyras, Egiptas, Izraelis, Jordanija, Libanas, Marokas, Palestina ir Tunisas
Ekonominės Partnerystės susitarimai Afrikos, Ramiojo vandenyno ir Karibų jūros regione	taikoma kai kuriems Rytų ir Pietinės Afrikos regionams, Karibų jūros ir Ramiojo Vandenyno regionams

Šaltinis: Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija <http://www.urm.lt/>

3 PRIEDAS

LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBOS BALANSAS 2004-2013 M.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Eksportas, mln. Lt	25819	32767	38888	43192	55511	40732	54039	69577	79578	84748
Pokytis, mln. Lt	-	6948	6121	4304	12319	-14779	13307	15538	10001	5170
Pokytis, proc.	-	27	19	11	29	-27	33	29	14	6
Importas, mln. Lt	34384	43152	53275	61504	73006	45311	60953	78812	85902	90490
Pokytis, mln. Lt	-	8768	10123	8229	11503	-27695	15642	17859	7090	4588
Pokytis, proc.	-	26	23	15	19	-38	35	29	9	5
Balansas, mln. Lt	-8564	-10385	-14386	-18311	-17495	-4579	-6914	-9235	-6324	-5742
Pokytis, mln. Lt	-	-1820	-4002	-3925	816	12916	-2335	-2321	2911	582
Pokytis, proc.	-	21	39	27	-4	-74	51	34	-32	-9

Šaltinis: Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/>

4 PRIEDAS

**LIETUVOS EKSPORTO POKYČIAI 2004-2013 M. PAGAL ŠALIŲ GRUPES,
MLN. LT**

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ES¹	17343	21513	24743	27967	33469	26184	32951	42634	47993	46851
Pokytis, mln. Lt	-	4169	3230	3225	5501	-7285	6767	9683	5359	-1142
Pokytis, proc.	-	24	15	13	20	-22	26	29	13	-2
NVS²	4202	5767	8235	10529	14266	9549	14600	19290	23603	26781
Pokytis, mln. Lt	-	1565	2468	2294	3738	-4718	5051	4691	4313	3177
Pokytis, proc.	-	37	43	28	35	-33	53	32	22	13
ELPA³	1782	912	1264	1436	1750	1252	1653	1584	1772	2070
Pokytis, mln. Lt	-	-870	352	172	313	-497	401	-69	187	298
Pokytis, proc.	-	-49	39	14	22	-28	32	-4	12	17

Šaltinis: Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/>

¹ ES: Airija (1973); Austrija (1995); Belgija (1952); Bulgarija (2007); Čekija (2004); Danija (1973); Estija (2004); Graikija (1981); Ispanija (1986); Italija (1952); Jungtinė Karalystė (1973); Kipras (2004); Kroatija (2013); Latvija (2004); Lenkija (2004); Lietuva (2004); Liuksemburgas (1952); Malta (2004); Nyderlandai (1952); Portugalija (1986); Prancūzija (1952); Rumunija (2007); Slovakija (2004); Slovėnija (2004); Suomija (1995); Švedija (1995); Vengrija (2004); Vokietija (1952)

² NVS (Nepriklausomų valstybių sandrauga): Armėnija, Azerbaidžanas, Baltarusija, Kazachstanas, Kirgizija, Moldovos Respublika, Rusija, Tadžikija, Turkmenija, Ukraina, Uzbekistanas

³ ELPA: Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija, Šveicarija

5 PRIEDAS**LIETUVOS EKSPORTO APIMTYS KETVIRČIAIS 2004-2013 M., MLN. LT**

Metai	I ketv.	II ketv.	III ketv.	IV Ketv.
2004	5521	6115	6733	7450
2005	6820	6820	8562	9590
2006	9075	9075	10026	9652
2007	9655	9655	11563	11033
2008	12559	12559	15561	12478
2009	9491	9491	10612	11086
2010	10519	10519	14405	16024
2011	15798	15798	18084	18310
2012	17678	17678	21020	22812
2013	20766	20766	21764	22008

Šaltinis: Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/>

6 PRIEDAS

PAGRINDINĖS LIETUVOS EKSPORTO PARTNERĖS 2004-2013 M.

	2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%
Baltarusija	824	3,19	1063	3,24	1473	3,79	1733	4,01	2496	4,50	1923	4,72	2840	5,26	3603	5,18	3655	4,59	4401	5,19
Danija	1229	4,76	1420	4,33	1634	4,20	1749	4,05	2598	4,68	1553	3,81	1622	3,00	1483	2,13	1620	2,04	1733	2,04
Estija	1291	5,00	1937	5,91	515	6,47	2514	5,82	3170	5,71	2861	7,02	2727	5,05	4620	6,64	6122	7,69	4738	5,59
Italija	539	2,09	632	1,93	823	2,12	981	2,27	884	1,59	812	1,99	1045	1,93	1259	1,81	1384	1,74	1434	1,69
Jungtinė Karalystė	1374	5,32	1542	4,71	1714	4,41	1968	4,56	2568	4,63	1789	4,39	2658	4,92	2771	3,98	4982	6,26	4178	4,93
Jungtinės Valstijos	1220	4,72	1543	4,71	1682	4,32	1109	2,57	1776	3,20	1201	2,95	1471	2,72	1811	2,60	1197	1,50	2356	2,78
Kazachstanas	235	0,91	306	0,93	594	1,53	835	1,93	641	1,15	697	1,71	814	1,51	1094	1,57	1193	1,50	1522	1,80
Latvija	2630	10,19	3363	10,26	4304	11,07	5562	12,88	6442	11,61	4099	10,06	5058	9,36	7119	10,23	8569	10,77	8438	9,96
Lenkija	1244	4,82	1812	5,53	2361	6,07	2714	6,28	3208	5,78	2927	7,19	4179	7,73	4833	6,95	4824	6,06	6273	7,40
Nyderlandai	1247	4,83	1006	3,07	1885	4,85	1295	3,00	1896	3,42	2068	5,08	3002	5,55	4266	6,13	4619	5,80	3722	4,39
Norvegija	548	2,12	525	1,60	724	1,86	993	2,30	1166	2,10	1018	2,50	1242	2,30	1406	2,02	1558	1,96	1799	2,12
Prancūzija	1629	6,31	2302	7,02	1627	4,18	1580	3,66	2682	4,83	1305	3,20	1791	3,31	2880	4,14	2493	3,13	1982	2,34
Rusija	2395	9,28	3422	10,44	4956	12,74	6473	14,99	8917	16,06	5394	13,24	8459	15,65	11533	16,58	15037	18,90	16812	19,84
Singapūras	39	0,15	918	2,80	902	2,32	198	0,46	240	0,43	84	0,21	130	0,24	51	0,07	25	0,03	1729	2,04
Švedija	1305	5,05	1633	4,98	1749	4,50	1641	3,80	1886	3,40	1473	3,62	1953	3,61	2494	3,58	2578	3,24	2781	3,28
Ukraina	593	2,30	743	2,27	1006	2,59	1176	2,72	1805	3,25	1221	3,00	1954	3,62	2306	3,31	2852	3,58	2925	3,45
Vokietija	2650	10,26	3075	9,39	3345	8,60	4534	10,50	3975	7,16	3943	9,68	5342	9,88	6472	9,30	6171	7,75	6081	7,17
Kitos	4829	18,70	5525	16,86	5595	14,39	6136	14,21	9162	16,51	6364	15,62	7750	14,34	9576	13,76	10701	13,45	11846	13,98
Iš viso	25819	100	32767	100	38888	100	43192	100	55511	100	40732	100	54039	100	69577	100	79578	100	84748	100

Šaltinis: Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/>

7 PRIEDAS

LIETUVOS EKSPORTO Į PAGRINDINES ŠALIS PREKINĖ STRUKTŪRA 2013-2014 M.

	2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%
Lenkija	1244	100	1812	100	2361	100	2714	100	3208	100	2927	100	4179	100	4833	100	4824	100	6273	100
Mineralinis kuras	635	51	808	45	811	34	522	19	703	22	1025	35	1836	44	1949	40	1987	41	2936	47
Plastikai ir jų dirbiniai	51	4	91	5	242	10	401	15	429	13	310	11	411	10	495	10	347	7	452	7
Pienas ir pieno produktai; paukščių kiaušiniai	16	1	29	2	52	2	122	4	77	2	116	4	195	5	215	4	199	4	287	5
Trąšos	98	8	134	7	166	7	180	7	183	6	179	6	110	3	126	3	144	3	209	3
Kita	444	36	751	41	1090	46	1489	55	1815	57	1297	44	1627	39	2047	42	2147	45	2388	38
Latvija	2630	100	3363	100	4304	100	5562	100	6442	100	4099	100	5058	100	7119	100	8569	100	8438	100
Mineralinis kuras	890	34	969	29	1099	26	1328	24	2099	33	989	24	1217	24	2314	33	2901	34	2921	35
Branduoliniai reaktoriai, katilai (boileriai) ir kt.	159	6	295	9	327	8	414	7	343	5	193	5	246	5	411	6	482	6	493	6
Elektros mašinos ir įrenginiai bei jų dalys	79	3	137	4	267	6	350	6	277	4	196	5	279	6	394	6	441	5	473	6
Antžeminio transporto priemonės	87	3	151	4	306	7	415	7	338	5	126	3	212	4	373	5	411	5	340	4
Kita	1415	54	1809	54	2306	54	3055	55	3385	53	2595	63	3104	61	3626	51	4334	51	4211	50
Vokietija	2650	100	3075	100	3345	100	4534	100	3975	100	3943	100	5342	100	6472	100	6171	100	6081	100
Plastikai ir jų dirbiniai	120	5	183	6	293	9	618	14	573	14	537	14	807	15	923	14	978	16	833	14
Baldai; patalynės reikmenys	278	10	290	9	307	9	375	8	328	8	325	8	369	7	482	7	600	10	584	10
Mediena ir medienos dirbiniai	255	10	278	9	325	10	345	8	306	8	270	7	367	7	414	6	442	7	434	7

7 priedo tęsinys kitame puslapyje

7 priedo tęsinys

	2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%
Trąšos	123	5	182	6	163	5	221	5	338	9	273	7	242	5	395	6	360	6	415	7
Kita	1874	71	2142	70	2257	67	2975	66	2430	61	2539	64	3557	67	4258	66	3790	61	3816	63
Rusija	2395	100	3422	100	4956	100	6473	100	8917	100	5394	100	8459	100	11533	100	15037	100	16812	100
Branduoliniai reaktoriai, katilai (boileriai) ir kt.	281	12	381	11	596	12	766	12	982	11	761	14	1280	15	1933	17	2715	18	2896	17
Antžeminio transporto priemonės	540	23	703	21	1095	22	1133	17	1273	14	249	5	852	10	1272	11	1810	12	1539	9
Valgomosios daržovės	5	0	18	1	153	3	297	5	492	6	312	6	545	6	752	7	1041	7	1172	7
Valgomieji vaisiai ir riešutai	11	0	29	1	315	6	469	7	725	8	448	8	686	8	880	8	1106	7	1069	6
Elektros mašinos ir įrenginiai bei jų dalys	253	11	359	11	489	10	744	11	1094	12	384	7	487	6	684	6	898	6	1108	7
Kita	1305	54	1933	56	2308	47	3064	47	4350	49	3242	60	4607	54	6012	52	7466	50	9027	54

Šaltinis: Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/>

8 PRIEDAS

LIETUVOS EKSPORTO STRUKTŪRA PAGAL KOMBINUOTĄJĄ NOMENKLATŪRĄ 2004-2013 M.

	2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%
01 Gyvi gyvūnai	49	0,19	85	0,26	146	0,38	207	0,48	294	0,53	321	0,79	275	0,51	251	0,36	262	0,33	247	0,29
02 Mėsa ir valgomieji mėsos subproduktai	97	0,37	230	0,70	306	0,79	420	0,97	449	0,81	428	1,05	512	0,95	676	0,97	734	0,92	777	0,92
03 Žuvys ir vėžiagyviai, moliuskai ir kiti vandens bestuburiai	173	0,67	260	0,79	279	0,72	337	0,78	309	0,56	371	0,91	478	0,88	752	1,08	742	0,93	867	1,02
04 Pienas ir pieno produktai; paukščių kiaušiniai; natūralus medus; gyvūninės kilmės maisto produktai, nenurodyti kitoje vietoje	781	3,02	881	2,69	1028	2,64	1389	3,22	1341	2,42	1156	2,84	1442	2,67	1652	2,37	1899	2,39	2077	2,45
05 Gyvūninės kilmės produktai, nenurodyti kitoje vietoje	10	0,04	12	0,04	11	0,03	11	0,03	13	0,02	14	0,03	17	0,03	22	0,03	33	0,04	41	0,05
06 Augantys medžiai ir kiti augalai; svogūnėliai, šaknys ir kitos panašios augalų dalys; skintos gėlės ir dekoratyviniai žalumynai	7	0,03	12	0,04	22	0,06	28	0,06	59	0,11	37	0,09	54	0,10	102	0,15	160	0,20	250	0,29
07 Valgomosios daržovės ir kai kurie šakniavaisiai bei gumbavaisiai	127	0,49	133	0,41	293	0,75	439	1,02	660	1,19	453	1,11	714	1,32	951	1,37	1267	1,59	1537	1,81
08 Valgomieji vaisiai ir riešutai; citrusų vaisių arba melionų žievelės ir luobo	94	0,36	155	0,47	488	1,25	741	1,72	966	1,74	677	1,66	989	1,83	1226	1,76	1518	1,91	1574	1,86
09 Kava, arbata, matė ir prieskoniai	23	0,09	29	0,09	47	0,12	57	0,13	66	0,12	83	0,20	121	0,22	124	0,18	154	0,19	198	0,23

8 priedo tęsinys kitame puslapyje

	2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%
10 Javai	250	0,97	415	1,27	314	0,81	532	1,23	1119	2,02	865	2,12	818	1,51	859	1,23	1810	2,28	1944	2,29
11 Malybos produkcija; salyklas; krakmolą; inulinas; kviečių glitimas	35	0,14	46	0,14	52	0,13	140	0,32	204	0,37	192	0,47	215	0,40	324	0,47	316	0,40	365	0,43
12 Aliejinių kultūrų sėklos ir vaisiai; įvairūs grūdai, sėklos ir vaisiai; augalai, naudojami pramonėje ir medicinoje; šiaudai ir pašarai	103	0,40	182	0,56	92	0,24	255	0,59	286	0,51	332	0,81	374	0,69	398	0,57	773	0,97	579	0,68
13 Šelakas; lipai, dervos ir kiti augalų syvai bei ekstraktai	1	0,00	3	0,01	5	0,01	3	0,01	7	0,01	6	0,01	9	0,02	7	0,01	4	0,01	6	0,01
14 Augalinės pynimo medžiagos; augaliniai produktai, nenurodyti kitoje vietoje	0	0,00	4	0,01	1	0,00	1	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00
15 Gyvūniniai arba augaliniai riebalai ir aliejus bei jų skilimo produktai; paruošti maistiniai riebalai; gyvūninis arba augalinis vaškas	60	0,23	70	0,21	98	0,25	125	0,29	216	0,39	154	0,38	104	0,19	130	0,19	169	0,21	195	0,23
16 Gaminiai iš mėsos, žuvies arba vėžiagyvių, moliuskų arba kitų vandens bestuburių	190	0,74	289	0,88	338	0,87	360	0,83	442	0,80	511	1,25	597	1,11	415	0,60	497	0,62	567	0,67
17 Cukrus ir konditerijos gaminiai iš cukraus	113	0,44	168	0,51	160	0,41	181	0,42	184	0,33	159	0,39	214	0,40	281	0,40	358	0,45	342	0,40
18 Kakava ir gaminiai iš kakavos	91	0,35	91	0,28	167	0,43	154	0,36	216	0,39	195	0,48	216	0,40	259	0,37	286	0,36	339	0,40
19 Gaminiai iš javų, miltų, krakmolo arba pieno; miltiniai konditerijos gaminiai	52	0,20	97	0,30	150	0,39	177	0,41	206	0,37	203	0,50	219	0,41	269	0,39	391	0,49	443	0,52

8 priedo tęsinys kitame puslapyje

	2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%
20 Produktai iš daržovių, vaisių, riešutų arba kitų augalų dalių	51	0,20	86	0,26	100	0,26	145	0,34	144	0,26	114	0,28	105	0,19	142	0,20	163	0,20	177	0,21
21 Įvairūs maisto produktai	93	0,36	145	0,44	192	0,49	255	0,59	312	0,56	290	0,71	370	0,69	425	0,61	490	0,62	574	0,68
22 Nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai bei actas	50	0,19	85	0,26	178	0,46	286	0,66	391	0,70	319	0,78	547	1,01	681	0,98	927	1,17	1199	1,41
23 Maisto pramonės liekanos ir atliekos; paruošti pašarai gyvūnams	375	1,45	384	1,17	478	1,23	574	1,33	634	1,14	633	1,55	704	1,30	694	1,00	793	1,00	813	0,96
24 Tabakas ir perdirbti tabako pakaitalai	133	0,51	347	1,06	471	1,21	529	1,22	378	0,68	467	1,15	616	1,14	889	1,28	893	1,12	1103	1,30
25 Druska; siera; žemės ir akmenys; tinkavimo medžiagos, kalkės ir cementas	50	0,19	78	0,24	96	0,25	106	0,25	144	0,26	67	0,16	98	0,18	153	0,22	190	0,24	235	0,28
26 Rūdų, šlakų ir pelenų	2	0,01	2	0,01	4	0,01	5	0,01	2	0,00	1	0,00	1	0,00	1	0,00	3	0,00	4	0,00
27 Mineralinis kuras, mineralinės alyvos ir jų distiliavimo produktai; bituminės medžiagos; mineraliniai vašškai	6458	25,0 1	8859	27,0 4	9193	23,6 4	5791	13,4 1	1367 8	24,6 4	8678	21,3 1	1263 4	23,3 8	1760 8	25,3 1	1945 5	24,4 5	1954 6	23,0 6
28 Neorganiniai chemikalai; organiniai arba neorganiniai tauriųjų metalų, retųjų žemės metalų...	70	0,27	115	0,35	133	0,34	204	0,47	317	0,57	108	0,27	167	0,31	285	0,41	363	0,46	351	0,41
29 Organiniai chemijos produktai	42	0,16	41	0,12	46	0,12	51	0,12	89	0,16	66	0,16	150	0,28	217	0,31	252	0,32	200	0,24
30 Farmacijos produktai	233	0,90	236	0,72	264	0,68	366	0,85	487	0,88	662	1,63	791	1,46	931	1,34	1107	1,39	1329	1,57
31 Trąšos	1133	4,39	1453	4,43	1434	3,69	2131	4,93	3519	6,34	1814	4,45	2083	3,85	3356	4,82	3411	4,29	2769	3,27
32 Rauginimo arba dažymo ekstraktai; taninai ir jų dariniai; dažikliai, pigmentai...	95	0,37	162	0,49	203	0,52	241	0,56	228	0,41	200	0,49	282	0,52	312	0,45	388	0,49	468	0,55

8 priedo tęsinys kitame puslapyje

8 priedo tęsinys

	2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%
33 Eteriniai aliejai ir kvapieji dervų ekstraktai (rezinoidai); parfumerijos, kosmetikos ir tualetiniai preparatai	56	0,22	93	0,28	108	0,28	117	0,27	118	0,21	164	0,40	198	0,37	295	0,42	333	0,42	384	0,45
34 Muilas, organinės paviršinio aktyvumo medžiagos, skalbikliai, tepimo priemonės, dirbtiniai vaškai...	33	0,13	46	0,14	57	0,15	69	0,16	83	0,15	94	0,23	124	0,23	183	0,26	226	0,28	299	0,35
35 Albumininės medžiagos; modifikuoti krakmolai; klijai; fermentai (enzimai)	48	0,19	65	0,20	75	0,19	85	0,20	119	0,21	89	0,22	118	0,22	153	0,22	169	0,21	202	0,24
36 Sprogmenys; pirotechnikos produktai; degtukai; piroforiniai lydiniai; tam tikros degiosios medžiagos	2	0,01	2	0,01	1	0,00	1	0,00	1	0,00	1	0,00	0	0,00	0	0,00	1	0,00	1	0,00
37 Fotografijos ir kinematografijos prekės	12	0,05	24	0,07	30	0,08	18	0,04	16	0,03	17	0,04	15	0,03	12	0,02	15	0,02	18	0,02
38 Įvairūs chemijos produktai	69	0,27	154	0,47	164	0,42	194	0,45	378	0,68	480	1,18	468	0,87	629	0,90	773	0,97	848	1,00
39 Plastikai ir jų dirbiniai	679	2,63	1061	3,24	1845	4,75	3224	7,46	3105	5,59	2609	6,40	3462	6,41	4028	5,79	4464	5,61	4785	5,65
40 Kaučiukas ir jo dirbiniai	101	0,39	126	0,38	154	0,40	206	0,48	199	0,36	142	0,35	216	0,40	287	0,41	324	0,41	360	0,43
41 Žaliaminės odos (išskyrus kailius) ir išdirbta oda	65	0,25	66	0,20	66	0,17	65	0,15	49	0,09	41	0,10	64	0,12	76	0,11	65	0,08	76	0,09
42 Odos dirbiniai; balnai ir pakinktai; kelionės reikmenys, rankinės ir panašūs daiktai; dirbiniai iš gyvūnų žarnų...	17	0,06	22	0,07	34	0,09	51	0,12	61	0,11	51	0,12	60	0,11	76	0,11	109	0,14	168	0,20
43 Kailiai ir dirbtiniai kailiai; jų dirbiniai	39	0,15	39	0,12	64	0,17	74	0,17	84	0,15	72	0,18	109	0,20	157	0,23	218	0,27	304	0,36
44 Mediena ir medienos dirbiniai; medžio anglys	1285	4,98	1485	4,53	1572	4,04	1973	4,57	1732	3,12	1325	3,25	1865	3,45	2316	3,33	2388	3,00	2746	3,24
45 Kamštiena ir kamštienos dirbiniai	0	0,00	0	0,00	1	0,00	3	0,01	1	0,00	4	0,01	2	0,00	1	0,00	2	0,00	3	0,00

8 priedo tęsinys kitame puslapyje

	2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%
46 Dirbiniai iš šiaudų, esparto arba iš kitų pynimo medžiagų; pintinės ir kiti dirbiniai iš vytelių	7	0,03	9	0,03	11	0,03	9	0,02	9	0,02	8	0,02	9	0,02	8	0,01	9	0,01	10	0,01
47 Medienos arba kitų pluoštinių celiuliozinių medžiagų masė; popieriaus arba kartono atliekos ir liekanos	3	0,01	11	0,03	29	0,07	42	0,10	54	0,10	37	0,09	55	0,10	99	0,14	112	0,14	98	0,12
48 Popierius ir kartonas; popieriaus masės, popieriaus arba kartono dirbiniai	226	0,88	298	0,91	385	0,99	466	1,08	485	0,87	462	1,13	732	1,35	885	1,27	1008	1,27	1010	1,19
49 Spausdintos knygos, laikraščiai, reprodukcijos ir kiti poligrafijos pramonės dirbiniai; rankraščiai, mašinraščiai ir brėžiniai	75	0,29	104	0,32	139	0,36	167	0,39	184	0,33	167	0,41	237	0,44	268	0,39	281	0,35	311	0,37
50 Šilkas	0	0,00	0	0,00	1	0,00	0	0,00	1	0,00	1	0,00	1	0,00	1	0,00	1	0,00	2	0,00
51 Vilna, švelniavilnių arba šiurkščiavilnių gyvūnų plaukai; ašutų verpalai ir audiniai	186	0,72	189	0,58	186	0,48	225	0,52	186	0,34	139	0,34	194	0,36	221	0,32	209	0,26	227	0,27
52 Medvilnė	56	0,22	70	0,21	96	0,25	87	0,20	64	0,11	43	0,11	74	0,14	72	0,10	80	0,10	105	0,12
53 Kiti augaliniai tekstilės pluoštai; popieriaus verpalai ir popieriaus verpalų audiniai	183	0,71	155	0,47	146	0,38	141	0,33	110	0,20	72	0,18	91	0,17	115	0,17	114	0,14	117	0,14
54 Cheminiai elementarieji siūlai (gijos)	105	0,41	122	0,37	150	0,39	175	0,41	149	0,27	127	0,31	186	0,34	200	0,29	202	0,25	213	0,25
55 Cheminiai štapelio pluoštai	151	0,59	142	0,43	148	0,38	147	0,34	113	0,20	60	0,15	70	0,13	77	0,11	81	0,10	78	0,09

8 priedo tęsinys kitame puslapyje

8 priedo tęsinys

	2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%
56 Vata, veltinys ir neaustinės medžiagos; specialieji verpalai; virvės, virvelės, lynai ir trosai bei jų dirbiniai	69	0,27	111	0,34	141	0,36	172	0,40	163	0,29	165	0,41	271	0,50	330	0,47	328	0,41	369	0,44
57 Kilimai ir kitos tekstilinės grindų dangos	3	0,01	5	0,02	5	0,01	9	0,02	14	0,03	6	0,01	6	0,01	8	0,01	21	0,03	27	0,03
58 Specialieji audiniai; siūtiniai (taftingo) tekstilės audiniai; nėriniai; gobelenai; apsiuvai; siuvinėjimai	30	0,12	36	0,11	50	0,13	50	0,11	37	0,07	23	0,06	23	0,04	28	0,04	32	0,04	29	0,03
59 Įmirkyti, aptraukti, padengti arba laminuoti tekstilės audiniai; tekstilės dirbiniai naudojami pramonėje	13	0,05	18	0,06	21	0,05	31	0,07	30	0,05	36	0,09	38	0,07	45	0,06	52	0,07	51	0,06
60 Megztinės arba nertinės medžiagos	20	0,08	31	0,09	40	0,10	47	0,11	44	0,08	39	0,10	57	0,11	56	0,08	67	0,08	68	0,08
61 Megzti arba nerti drabužiai ir jų priedai	625	2,42	628	1,92	673	1,73	705	1,63	832	1,50	797	1,96	893	1,65	1028	1,48	904	1,14	1006	1,19
62 Drabužiai ir jų priedai, išskyrus megztus ir nertus	1331	5,15	1237	3,77	1252	3,22	1152	2,67	991	1,79	814	2,00	969	1,79	1100	1,58	1200	1,51	1442	1,70
63 Kiti gatavi tekstilės dirbiniai; rinkiniai; dėvėti drabužiai ir dėvėti tekstilės dirbiniai; skudurai	250	0,97	299	0,91	319	0,82	322	0,75	324	0,58	303	0,74	352	0,65	391	0,56	465	0,58	507	0,60
64 Avalynė, getrai ir panašūs dirbiniai; tokių dirbinių dalys	44	0,17	43	0,13	63	0,16	74	0,17	87	0,16	77	0,19	79	0,15	107	0,15	167	0,21	415	0,49
65 Galvos apdangalai ir jų dalys	7	0,03	6	0,02	9	0,02	9	0,02	10	0,02	11	0,03	14	0,03	13	0,02	23	0,03	33	0,04
66 Skėčiai, skėčiai nuo saulės, lazdos, lazdos-sėdynės, vytiniai, botagai ir jų dalys	1	0,00	1	0,00	2	0,01	1	0,00	1	0,00	1	0,00	3	0,01	2	0,00	3	0,00	3	0,00

8 priedo tęsinys kitame puslapyje

8 priedo tęsinys

	2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%
67 Paruoštos naudoti plunksnos ir pūkai bei dirbiniai iš plunksnų arba pūkų; dirbtinės gėlės; dirbiniai iš žmonių plaukų	0	0,00	1	0,00	1	0,00	1	0,00	2	0,00	2	0,00	1	0,00	1	0,00	2	0,00	2	0,00
68 Dirbiniai iš akmens, gipso, cemento, asbesto, žėručio arba panašių medžiagų	76	0,30	122	0,37	207	0,53	254	0,59	270	0,49	174	0,43	246	0,46	257	0,37	317	0,40	354	0,42
69 Keramikos dirbiniai	36	0,14	49	0,15	52	0,13	62	0,14	75	0,14	57	0,14	76	0,14	83	0,12	131	0,17	193	0,23
70 Stiklas ir stiklo dirbiniai	119	0,46	124	0,38	156	0,40	184	0,43	196	0,35	140	0,34	177	0,33	236	0,34	306	0,38	349	0,41
71 Gamtiniai arba dirbtiniu būdu išauginti perlai, brangakmeniai, pusbrangiai	47	0,18	67	0,20	118	0,30	214	0,50	209	0,38	103	0,25	185	0,34	273	0,39	323	0,41	275	0,32
72 Geležis ir plienas (juodieji metalai)	498	1,93	537	1,64	671	1,73	901	2,09	1134	2,04	578	1,42	882	1,63	1219	1,75	1308	1,64	1019	1,20
73 Dirbiniai iš geležies arba iš plieno (iš juodųjų metalų)	390	1,51	541	1,65	678	1,74	847	1,96	1045	1,88	866	2,13	1001	1,85	1267	1,82	1447	1,82	1603	1,89
74 Varis ir vario dirbiniai	37	0,14	39	0,12	57	0,15	57	0,13	55	0,10	38	0,09	58	0,11	180	0,26	153	0,19	239	0,28
75 Nikelis ir nikelio dirbiniai	1	0,01	1	0,00	2	0,00	4	0,01	13	0,02	4	0,01	6	0,01	12	0,02	9	0,01	4	0,01
76 Aliuminis ir aliuminio dirbiniai	81	0,31	112	0,34	126	0,32	148	0,34	145	0,26	124	0,30	202	0,37	258	0,37	333	0,42	374	0,44
78 Švinas ir švino dirbiniai	8	0,03	11	0,03	14	0,03	50	0,12	24	0,04	15	0,04	24	0,05	26	0,04	27	0,03	19	0,02
79 Cinkas ir cinko dirbiniai	2	0,01	2	0,01	6	0,01	5	0,01	4	0,01	4	0,01	4	0,01	6	0,01	7	0,01	8	0,01
80 Alavas ir alavo dirbiniai	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	1	0,00	0	0,00	1	0,00
81 Kiti netaurieji metalai; kermetai; dirbiniai iš šių medžiagų	3	0,01	2	0,01	1	0,00	4	0,01	7	0,01	6	0,01	6	0,01	19	0,03	14	0,02	27	0,03
82 Įrankiai, padargai, peiliai, šaukštai ir šakutės iš netauriųjų metalų; jų dalys iš netauriųjų metalų	21	0,08	40	0,12	35	0,09	47	0,11	51	0,09	38	0,09	56	0,10	64	0,09	89	0,11	220	0,26

8 priedo tęsinys kitame puslapyje

	2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%
83 Įvairūs dirbiniai iš netauriųjų metalų	97	0,38	147	0,45	191	0,49	197	0,46	169	0,30	145	0,36	181	0,33	213	0,31	270	0,34	343	0,40
84 Branduoliniai reaktoriai, katilai (boileriai), mašinos ir mechaniniai įrenginiai; jų dalys	1211	4,69	1845	5,63	2356	6,06	2867	6,64	3113	5,61	2260	5,55	3185	5,89	4289	6,16	5709	7,17	6251	7,38
85 Elektros mašinos ir įrenginiai bei jų dalys; garso įrašymo ir atkūrimo aparatai...	2076	8,04	2234	6,82	2530	6,51	2722	6,30	2802	5,05	1818	4,46	2458	4,55	2926	4,21	3352	4,21	3839	4,53
86 Geležinkelio arba tramvajaus lokomotyvai, riedmenys ir jų dalys; geležinkelių arba tramvajaus bėgių įrenginiai...	28	0,11	17	0,05	8	0,02	19	0,04	23	0,04	15	0,04	107	0,20	123	0,18	45	0,06	73	0,09
87 Antžeminio transporto priemonės, išskyrus geležinkelio ir tramvajaus riedmenis; jų dalys ir reikmenys	1403	5,44	1932	5,90	3101	7,97	3832	8,87	3904	7,03	2386	5,86	3498	6,47	4994	7,18	4744	5,96	4893	5,77
88 Orlaiviai, erdvėlaiviai ir jų dalys	187	0,72	193	0,59	157	0,40	98	0,23	291	0,52	58	0,14	26	0,05	34	0,05	112	0,14	104	0,12
89 Laivai, valtys ir plaukiojantieji įrenginiai	721	2,79	566	1,73	683	1,76	609	1,41	538	0,97	498	1,22	565	1,05	187	0,27	243	0,31	173	0,20
90 Optikos, fotografijos, kinematografijos, matavimo, kontrolės, precizijos, medicinos arba chirurgijos prietaisai...	270	1,05	346	1,06	444	1,14	713	1,65	1280	2,31	687	1,69	868	1,61	1104	1,59	1372	1,72	1468	1,73
91 Laikrodžiai ir jų dalys	3	0,01	7	0,02	8	0,02	7	0,02	11	0,02	12	0,03	18	0,03	23	0,03	34	0,04	42	0,05
92 Muzikos instrumentai; šių dirbinių dalys ir reikmenys	1	0,00	1	0,00	1	0,00	1	0,00	2	0,00	1	0,00	1	0,00	2	0,00	4	0,00	4	0,00

8 priedo tęsinys kitame puslapyje

	2004		2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%
93 Ginklai ir šaudmenys; jų dalys ir reikmenys	1	0,00	4	0,01	7	0,02	20	0,05	24	0,04	15	0,04	25	0,05	22	0,03	28	0,04	30	0,04
94 Baldai; patalynės reikmenys, čiužiniai, čiužinių karkasai, dekoratyvinės pagalvėlės...	1566	6,07	1809	5,52	2208	5,68	2665	6,17	2646	4,77	2404	5,90	2875	5,32	3549	5,10	4269	5,36	4698	5,54
95 Žaislai, žaidimai ir sporto reikmenys; jų dalys ir reikmenys	41	0,16	74	0,23	114	0,29	155	0,36	112	0,20	98	0,24	146	0,27	192	0,28	217	0,27	221	0,26
96 Įvairūs pramonės dirbiniai	45	0,17	67	0,21	103	0,27	135	0,31	137	0,25	100	0,24	124	0,23	170	0,24	226	0,28	269	0,32
97 Meno kūriniai, kolekcionavimo objektai ir antikvariniai daiktai	3	0,01	3	0,01	1	0,00	2	0,00	3	0,01	2	0,00	1	0,00	2	0,00	2	0,00	5	0,01
YY Kitos	17	0,06	19	0,06	28	0,07	20	0,05	34	0,06	32	0,08	62	0,11	185	0,27	231	0,29	217	0,26
Iš viso	25819	100	32767	100	38888	100	43192	100	55511	100	40732	100	54039	100	69577	100	79578	100	84748	100

Šaltinis: Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. <http://www.stat.gov.lt/>

EKSPERTININIO VERTINIMO ANKETA

Gerbiamas Eksperte,

Esu Mykolo Romerio universiteto tarptautinės prekybos magistro studijų studentė. Atlieku tyrimą, kurio tikslas - atskleisti Lietuvos eksporto plėtros problemas. Prašau Jūsų sudalyvauti tyrime.

**Jūsų ekspertinis vertinimas labai svarbus,
todėl prašome užpildyti žemiau pateiktą anketą**

I. Prašau įvertinti žemiau pateiktus veiksnius ir suranguoti pagal jų svarbą Lietuvos eksporto plėtrai (8 – mažiausiai svarbus, 1 – svarbiausias).

Eil. Nr.	I. Veiksniai, susijusiję su vidine eksportuotojo aplinka, stabdantys Lietuvos eksporto plėtrą	Vertinimas							
		8	7	6	5	4	3	2	1
1	Nepakankamas transporto ir komunikacijos infrastruktūros išvystymo lygis (x_1)								
2	Gaminamos produkcijos neatitikimas keliams reikalavimas (standartams) (x_2)								
3	Vykdoma mokesčių politika (x_3)								
4	Nepakankama valstybės parama eksporto skatinimui (x_4)								
5	Žinių apie užsienio rinkas trūkumas (x_5)								
6	Kvalifikuoto personalo, galinčio dirbti eksporto srityje rinkos sąlygomis, trūkumas (x_6)								
7	Nepakankama naujų technologijų, inovacijų plėtra (x_7)								
8	Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo neefektyvumas (x_8)								

II. Prašau įvertinti žemiau pateiktus veiksnius ir suranguoti pagal jų svarbą Lietuvos eksporto plėtrai (8 – mažiausiai svarbus, 1 – svarbiausias).

Eil. Nr.	II. Veiksniai, susiję su eksporto rinkomis, stabdantys Lietuvos eksporto plėtrą	Vertinimas							
		8	7	6	5	4	3	2	1
1	Didelis konkurencijos intensyvumas užsienio rinkose (x_1)								
2	Nepakankama užsienio rinkų paklausa (x_2)								
3	Užsienio valstybių nustatyti apribojimai, taisyklės ir reglamentai importui (x_3)								
4	Politinis ir ekonominis eksporto rinkų nestabilumas (x_4)								
5	Kontraktų plėtojimo užsienio rinkose problemos (x_5)								
6	Muitai ir prekybos barjerai (x_6)								
7	Kalbos ir kultūrų skirtumai (x_7)								
8	Valiutų kursų svyravimai (x_8)								

III. Prašau įvertinti žemiau pateiktas priemones ir suranguoti pagal jų svarbą Lietuvos eksporto plėtrai (6 – mažiausiai svarbus, 1 – svarbiausias).

Eil. Nr.	III. Lietuvos eksporto skatinimo politikos priemonės	Vertinimas					
		6	5	4	3	2	1
1	Mokymai, konsultacijos eksporto klausimais (x_1)						
2	Pagalba užmezgant verslo ryšius užsienyje (x_2)						
3	Eksporto kreditų ir kt. eksporto finansavimo priemonių gavimo sąlygų gerinimas (x_3)						
4	Už eksporto skatinimą atsakingų institucijų veiklos efektyvumo gerinimas (x_4)						
5	Lietuvos atstovavimo eksportuotojų interesams užsienyje efektyvumo gerinimas (x_5)						
6	Valstybės parama eksporto infrastruktūros plėtrai (x_6)						

Ačiū už Jūsų atsakymus!